

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

εκδδα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΚΖ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

ΤΙΤΛΟΣ

Το διεθνές εμπόριο μετά την πανδημία

ΤΜ. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ: Διεθνών και ευρωπαϊκών υποθέσεων

Επιβλέπων:

Θεόδωρος Πελαγίδης

Σπουδάστρια:

Βασιλική Κανελλάκη

ΑΘΗΝΑ - 2022

Το διεθνές εμπόριο μετά την πανδημία

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει το μέλλον του διεθνούς εμπορίου, όπως αυτό διαμορφώνεται την επαύριο της πανδημίας του κορονοϊού. Στόχος της, πέρα από την καταγραφή των εν εξελίξει τάσεων, είναι και η ανάδειξη της πολυπλοκότητας της τρέχουσας κατάστασης, με τόσες ταυτόχρονες αλλαγές – τεχνολογικές, πολιτικοκοινωνικές, γεωπολιτικές - που δεν αφήνουν περιθώρια για ασφαλείς προβλέψεις.

Μερίδα αναλυτών βιάστηκε να συμπεράνει ότι η παγκοσμιοποίηση υπέστη ανεπανόρθωτο πλήγμα από την πανδημία λόγω της εξάρσης του προστατευτισμού, άλλη αντίθετα ότι επιταχύνθηκε, καθώς άτομα και εταιρείες «πλοηγούνται» στο διαδίκτυο για να επικοινωνούν, να συνεργάζονται και να εμπορεύονται, με συνέπεια τα εθνικά σύνορα να καθίστανται λιγότερο σημαντικά. Ακόμα, οι παγκόσμιες αλυσίδες αξίας που εκμεταλλεύονται το φθινό εργατικό δυναμικό παύουν να είναι προτεραιότητα για τα δυτικά κράτη, αλλά στον αντίποδα εξακολουθούν να είναι απαραίτητες για την εξασφάλιση της ανθεκτικότητας μπροστά σε μελλοντικές κρίσεις. Όλα τα παραπάνω επηρεάζονται από την 4^η βιομηχανική επανάσταση, η οποία όμως με τη σειρά της έχει τόσες συνιστώσες και όγκο πληροφοριών που την καθιστούν δύσκολα διαχειρίσιμη ανάλογα και με τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας. Τέλος, το εμπορικό περιβάλλον καθίσταται όλο και πιο ασταθές αφενός με τη συνεχιζόμενη γιγάντωση της Κίνας και τη δυσφορία που αυτό προκαλεί στο δυτικό μπλοκ και αφετέρου με το ξέσπασμα του πολέμου στην Ουκρανία, το οποίο ξύπνησε μνήμες και ανασφάλειες που η ανθρωπότητα θεωρούσε ότι είχε από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα ξεπεράσει.

Υπό το παραπάνω πλαίσιο, επιδιώκεται η ανάδειξη του τρόπου και βαθμού επιρροής αυτών των παραμέτρων. Η βασική διαπίστωση της εργασίας είναι ότι η πρόβλεψη και η διαχείριση παγκόσμιων απειλών όπως οι πανδημίες, ο πόλεμος αλλά και η υπερθέρμανση του πλανήτη ή οι κυβερνοεπιθέσεις απαιτούν εκτεταμένη παγκόσμια συνεργασία, διευρυμένο διεθνές εμπόριο και μια πιο περιεκτική παγκοσμιοποίηση.

Μεθοδολογικά η εργασία στηρίζεται στην επισκόπηση της σχετικής αρθρογραφίας, σε διαδικτυακή έρευνα στους ιστότοπους του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), του

Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στη μελέτη πινάκων και διαγραμμάτων από μελέτες δημοσιευμένες μέχρι τη 10^η Μαΐου 2022.

Λέξεις - κλειδιά

Διεθνές εμπόριο, πανδημία, παγκοσμιοποίηση, παγκόσμιες αλυσίδες αξίας, εμπορικός πόλεμος, 4^η βιομηχανική επανάσταση

Abstract

This paper examines the future of global trade, in the aftermath of the coronavirus pandemic. Its goal, in addition to recording ongoing trends, is to highlight the complexity of the current situation, which is due to the simultaneous changes - technological, socio-political, geopolitical - that do not allow safe forecasts.

Some analysts stated that globalization has been hit hard by the pandemic, while others that it has been accelerated, as individuals and companies browse the internet to communicate, collaborate and trade, making national borders less important. Furthermore, global value chains based on cheap labor are becoming less significant for western nations, while on the contrary they are still regarded as necessary to ensure resilience in future crises. All of the above are influenced by the 4th industrial revolution, whose many components and volume of information are by some countries hard to manage. At the same time the trading environment is becoming increasingly unstable because of the continuous expansion of China and the distress it creates in the Western bloc and also because of the war in Ukraine, which evokes memories and insecurities that had long been forgotten.

In the above context, the aim of this paper is to study the degree of influence of these components. The basic premise of the work is that anticipating and managing global threats such as pandemics, war, global warming or cyber-attacks requires global cooperation, expanded international trade, and a more substantial globalization.

Methodologically the work is based on the review of relevant articles, online research of the World Trade Organization, the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), the International Monetary Fund and the institutions of the European Union as well as tables and diagrams from studies published until 10 May 2022.

Key words

Global trade, pandemic, globalization, global value chains, trade war, 4th industrial revolution

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	9
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ.....	10
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	11
ΟΡΙΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	11
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ.....	13
1.1 Έννοια Διεθνούς Εμπορίου.....	13
1.2 Το διεθνές εμπόριο αγαθών	16
1.3 Το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών	18
1.4 Διεθνές εμπόριο και οικονομική ανάπτυξη	20
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ	22
2.1 Το εμπορικό ισοζύγιο.....	22
2.2 Οι ΗΠΑ	23
2.3 Η Κίνα	25
2.4 Η Ευρώπη	27
2.5 Οι σχέσεις ΗΠΑ – Κίνας.....	29
2.6 Οι σχέσεις Κίνας – Ε.Ε.....	30
2.7 Οι σχέσεις Ε.Ε. – ΗΠΑ.....	31
ΜΕΡΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ..	31
3.1 Μεταβολή όγκου παγκόσμιου εμπορίου	31
3.2 Το διεθνές εμπόριο το 2020.....	33
3.3 Το διεθνές εμπόριο το 2021.....	34
3.4 Προβλέψεις για το διεθνές εμπόριο το 2022.....	35
3.5 Οι ναύλοι των μεταφορών εμπορευμάτων.....	35
3.6 Τα φαινόμενα συμφόρησης στα λιμάνια	37
3.7 Οι επιπτώσεις του πολέμου Ρωσίας Ουκρανίας.....	38
3.8 Διεύρυνση ανισοτήτων μεταξύ αναπτυσσόμενου και αναπτυσσόμενου κόσμου	39
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΗ ΜΕΤΑ-COVID ΕΠΟΧΗ .	40
4.1 Η τάση αποπαγκοσμιοποίησης	41
Οι πέντε δυνάμεις που δρουν κατά της παγκοσμιοποίησης	41
Το μέλλον της παγκοσμιοποίησης	44

4.2 Οι νέες τεχνολογίες που σχετίζονται με την 4η Βιομηχανική Επανάσταση.....	45
Το Διαδίκτυο των Πραγμάτων – Internet of Things (IoT)	47
Η τεχνολογία Blockchain	47
Η τεχνητή νοημοσύνη – Artificial Intelligence (AI)	48
Οι τρισδιάστατες εκτυπώσεις	49
Η εικονική και η επαυξημένη πραγματικότητα (VR & AR)	50
Η Ανάλυση Μεγάλων Δεδομένων (big data analytics)	51
4.3 Οι παγκόσμιες αλυσίδες αξίας	53
Οι επιπτώσεις της πανδημίας στις ΠΑΑ.....	55
Παράγοντες πίσω από την τάση επιβράδυνσης της συμμετοχής στις ΠΑΑ.....	56
Το μέλλον των ΠΑΑ	58
4.4 Ανασχεδιασμός της παγκόσμιας πολιτικής για το κλίμα.....	59
4.5 Η νέα δομή του διεθνούς εμπορίου	61
4.6 Η βαρύτητα των γεωπολιτικών εξελίξεων	65
ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ: ΠΙΘΑΝΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	66
5.1 Το σενάριο ενός νέου ψυχρού πολέμου.....	66
5.2 Το σενάριο της περιφερειοποίησης	67
5.3 Συμπεράσματα	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	72

Ε.Σ.Δ.Δ.Α.

Βασιλική Κανελλάκη

©, 2022

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω ρητά ότι, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας, δεν παραβιάζει καθ' οιονδήποτε τρόπο πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής.»

Αθήνα, 20/05/2022

Υπογραφή
Βασιλική Κανελλάκη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Συνολικές παγκόσμιες εξαγωγές 1980-2021 (Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα και ΟΟΣΑ)	14
Διάγραμμα 2: Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών 2000-2020 (Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα) 15	
Διάγραμμα 3: Εξαγωγές αγαθών ανά χώρα 2020 (Πηγή: Statista.com).....	17
Διάγραμμα 4: Διακύμανση εμπορίου ανά μέγεθος οικονομίας 2021 (Πηγή: UNCTAD)...	18
Διάγραμμα 5: Εξαγωγές υπηρεσιών ανά χώρα 2020 (Πηγή: UNCTAD)	20
Διάγραμμα 6: Διακύμανση διεθνούς εμπορίου αγαθών και ΑΕΠ 2014-2020 (Πηγή: ΠΟΕ) 21	
Διάγραμμα 7: Εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου των 4 μεγαλύτερων οικονομικών (Πηγή: Germany Trade & Invest)	23
Διάγραμμα 8: Εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών ΗΠΑ 2014-2021 (Πηγή: statista.com)	24
Διάγραμμα 9: Εμπορικό ισοζύγιο Κίνας 2014 – 2021 (Πηγή: statista.com)	26
Διάγραμμα 10: Εμπορικό ισοζύγιο Ε.Ε. 2014-2021 (Πηγή: statista.com)	28
Διάγραμμα 11: Ποσοστιαία μεταβολή όγκου παγκόσμιου εμπορίου (Πηγή: IN.EM.Y – ΕΣΕΕ).....	32
Διάγραμμα 12: Εξαγωγές αγαθών ανά ήπειρο 2020 (Πηγή: UNCTAD).....	34
Διάγραμμα 13: Αριθμός χωρών που επέβαλαν προσωρινούς περιορισμούς σε εξαγωγές (Πηγή: ΠΟΕ)	42
Διάγραμμα 14: Οι παγκόσμιες ηλεκτρονικές πωλήσεις 2014-2020 (Πηγή: ΠΟΕ).....	46

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

4IR	4 ^η Βιομηχανική Επανάσταση
AI	Artificial Intelligence Εικονική Πραγματικότητα
AR	Augmented Reality Επαυξημένη Πραγματικότητα
IoT	Internet of Things Διαδίκτυο των Πραγμάτων
PMI	Purchasing Managers' Index Δείκτης Διαχείρισης Αγορών
RCEP	Περιφερειακή Συνολική Οικονομική Συνεργασία
TTIP	Διατλαντική Συμφωνία Εμπορίου και Επενδύσεων
UNCTAD	Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη
VR	Virtual Reality Εικονική Πραγματικότητα
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
NATO	Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΑΑ	Παγκόσμιες Αλυσίδες Αξίας
ΠΟΕ	Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η ενσωμάτωση των κρατών σε ένα παγκόσμιο εμπορικό και οικονομικό σύστημα υπήρξε μια από τις σημαντικότερες εξελίξεις του περασμένου αιώνα. Αυτή η διαδικασία ολοκλήρωσης αποτελεί κομμάτι της παγκοσμιοποίησης και συνέβαλε στο να γνωρίσει ο δυτικός κόσμος τη μεγαλύτερη ευημερία που είχε ποτέ η ανθρωπότητα: ειρήνη, κοινωνικά δικαιώματα, αφθονία, υγεία, πλούτος, ταξίδια, μετακινήσεις, εργασία. Η πανδημία ήρθε να ταραξεί αυτόν τον κόσμο και να οδηγήσει σε μια νέα κανονικότητα, συμπαράσύροντας το διεθνές εμπόριο σε νέα μονοπάτια.

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, ήταν ένας ακόμα κλυδωνισμός, οι συνέπειες του οποίου ήδη φαίνονται την οικονομική δραστηριότητα και στον πληθωρισμό. Η έκταση αυτών των επιδράσεων θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη της σύγκρουσης, τον αντίκτυπο των κυρώσεων που έχουν μέχρι στιγμής επιβληθεί στη Ρωσία και το ενδεχόμενο λήψης περαιτέρω μέτρων.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Με αφετηρία τις παραπάνω παραδοχές, η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να καταγράψει το παρόν και να εκτιμήσει το μέλλον του διεθνούς εμπορίου, το οποίο είναι ταυτόχρονα μεγεθυντικός παράγοντας των συνεπειών των τρεχουσών κρίσεων και κινητήρια δύναμη για μια ταχύτερη ανάκαμψη.

Ο στόχος της μελέτης είναι τριπλός. Αρχικά, να διερευνηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά και η υπάρχουσα δομή του παγκόσμιου εμπορίου που αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία θα στηριχθεί στο μέλλον. Στη συνέχεια, να εξεταστούν οι αλλαγές που ήταν ούτως ή αλλιώς δρομολογημένες αλλά επιταχύνθηκαν, όπως η 4^η βιομηχανική επανάσταση και η τάση προστατευτισμού αλλά και αυτές που για πρώτη φορά με την πανδημία ήρθαν στην επιφάνεια, όπως ο περιορισμός της έκθεσης στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας και η συμφόρηση των εμπορευμάτων στα λιμάνια. Τέλος, να διατυπωθούν προτάσεις για την εξασφάλιση της συνέχισης και της βελτίωσης της διεθνούς συνεργασίας.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε βασίζεται σε δευτερογενή δεδομένα. Έγινε βιβλιογραφική επισκόπηση ελληνικών και διεθνών μελετών που εξειδικεύονται στο παγκοσμιοποιημένο οικονομικό περιβάλλον, όπως οι εκθέσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, τα διαγράμματα και τα στατικά στοιχεία από τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη, τα Οικονομικά Δελτία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας αλλά και οι Ετήσιες Εκθέσεις Ελληνικού Εμπορίου. Επίσης μελετήθηκαν άρθρα από τον ημερήσιο, περιοδικό και ηλεκτρονικό τύπο και αναζητήθηκαν συνεντεύξεις και αναλύσεις από στελέχη της πρώτης γραμμής (κυρίως πολυεθνικών επιχειρήσεων).

Θα πρέπει να σημειωθεί η σχετική δυσκολία με την οποία τα στοιχεία συγκεντρώθηκαν και συνδέθηκαν σε ένα κοινό πλαίσιο, κυρίως λόγω της συνεχιζόμενων εξελίξεων και ανατροπών. Παρά την εκτενή αρθρογραφία που υπάρχει στο διαδίκτυο, το μεγαλύτερο μέρος αυτής βασίζεται στην εμπειρία και διαίσθηση του αναλυτή και μόνο μικρό μέρος σε πραγματικές μετρήσεις. Συνεπώς, το έργο των διεθνών οργανισμών, οι οποίοι κατόπιν ερευνών και μετρήσεων, δημοσιεύουν συγκεντρωτικές, ενίοτε συγκριτικές, μελέτες γύρω από το θέμα, κρίθηκε ως η πιο αξιόπιστη βάση άντλησης στοιχείων. Να σημειωθεί ότι, λόγω του διαφορετικού τρόπου υπολογισμού από κάθε οργανισμό, οι μετρήσεις σε κάποιες περιπτώσεις αποκλίνουν ελαφρά από μελέτη σε μελέτη, αυτό όμως δεν εμποδίζει τη σύλληψη της γενικότερης εικόνας για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1 Έννοια Διεθνούς Εμπορίου

Το διεθνές εμπόριο, γνωστό και ως παγκόσμιο εμπόριο, είναι οι εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών πέρα από τα εθνικά σύνορα. Μεταξύ 1950 και 2010 ο όγκος του παγκόσμιου ΑΕΠ ανέβηκε περίπου 9 φορές, ενώ ο όγκος των εξαγωγών 33 φορές· συνεπώς η σημασία του διεθνούς εμπορίου για την παγκόσμια οικονομία έχει υπερτριπλασιαστεί. Παράλληλα, το εμπόριο έχει γίνει σύνθετο αφού οι εξαγωγές μιας χώρας δεν εξαρτώνται πλέον από το κλίμα και τους φυσικούς της πόρους, αλλά κυρίως από βιομηχανικά προϊόντα και προϊόντα μεταποίησης (Αλογοσκούφης, 2013).

Μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο η πλειονότητα των εμπορικών συναλλαγών αφορούσε ανταλλαγές μεταξύ μιας μικρής ομάδας πλούσιων χωρών: Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο, Καναδάς, Κύπρος, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ισλανδία, Ιρλανδία, Ισραήλ, Ιταλία, Ιαπωνία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες. Και αυτό έχει αλλάξει τις τελευταίες δεκαετίες και πλέον σήμερα το εμπόριο μεταξύ μη πλούσιων χωρών είναι εξίσου σημαντικό με το εμπόριο μεταξύ πλούσιων χωρών.

Το τοπίο περιπλέκεται ακόμα περισσότερο καθώς οι χώρες εισάγουν αγαθά και υπηρεσίες, όχι μόνο για να καλύψουν τις εγχώριες ανάγκες κατανάλωσης αλλά και για να τα χρησιμοποιήσουν ως εισροές για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που και αυτά με τη σειρά τους εξάγονται. Το 2018 περίπου το 30% της αξίας των παγκόσμιων εξαγωγών προερχόταν από ξένες εισροές (Ortiz-Ospina & Beltekian, 2018). Τα εισαγόμενα αγαθά και οι υπηρεσίες που ενσωματώνονται στις εξαγωγές μιας χώρας συνιστούν ένα βασικό δείκτη οικονομικής ολοκλήρωσης και συγκροτούν τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (ΠΑΑ). Το εύρος της διασποράς των σταδίων της παραγωγικής διαδικασίας σε διαφορετικές χώρες καταδεικνύει το βαθμό παγκοσμιοποίησης και αλληλεξάρτησης των χωρών.

Ως βασικός λόγος ύπαρξης του διεθνούς εμπορίου θεωρείται η έλλειψη αυτάρκειας των κρατών η οποία τα ωθεί να προμηθεύονται ό,τι δεν μπορούν να παράγουν προκειμένου να

ικανοποιήσουν τις ανάγκες των πολιτών τους. Ακόμα, το παγκόσμιο εμπόριο επιτρέπει την εξειδίκευση και το χαμηλότερο κόστος παραγωγής αφού οι χώρες επικεντρώνονται σε αυτό που κάνουν καλύτερα και με το χαμηλότερο κόστος ευκαιρίας για αυτές. Η εστίαση στα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα σημαίνει ότι μπορούν να μεγιστοποιήσουν την παραγωγή και την αποτελεσματικότητα, γεγονός που οδηγεί σε μεγαλύτερες δυνατότητες για κέρδος και οικονομική ανάπτυξη. Τέλος, το διεθνές εμπόριο δημιουργεί μακροπρόθεσμες, αμοιβαία επωφελείς σχέσεις και μπορεί να συμβάλλει στη μείωση των διεθνών συγκρούσεων και των πολέμων.

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1, οι συνολικές παγκόσμιες εξαγωγές έχουν σημειώσει σημαντική άνοδο τα τελευταία 40 χρόνια: από 4,2 τρισεκατομμύρια δολάρια το 1980 έφτασαν τα 28,5 τρισεκατομμύρια το 2021, ενώ αυτή την εντυπωσιακή, ανοδική πορεία ανέκοψαν προσωρινά μόνο η χρηματοοικονομική κρίση του 2008 και η πανδημία του COVID-19.

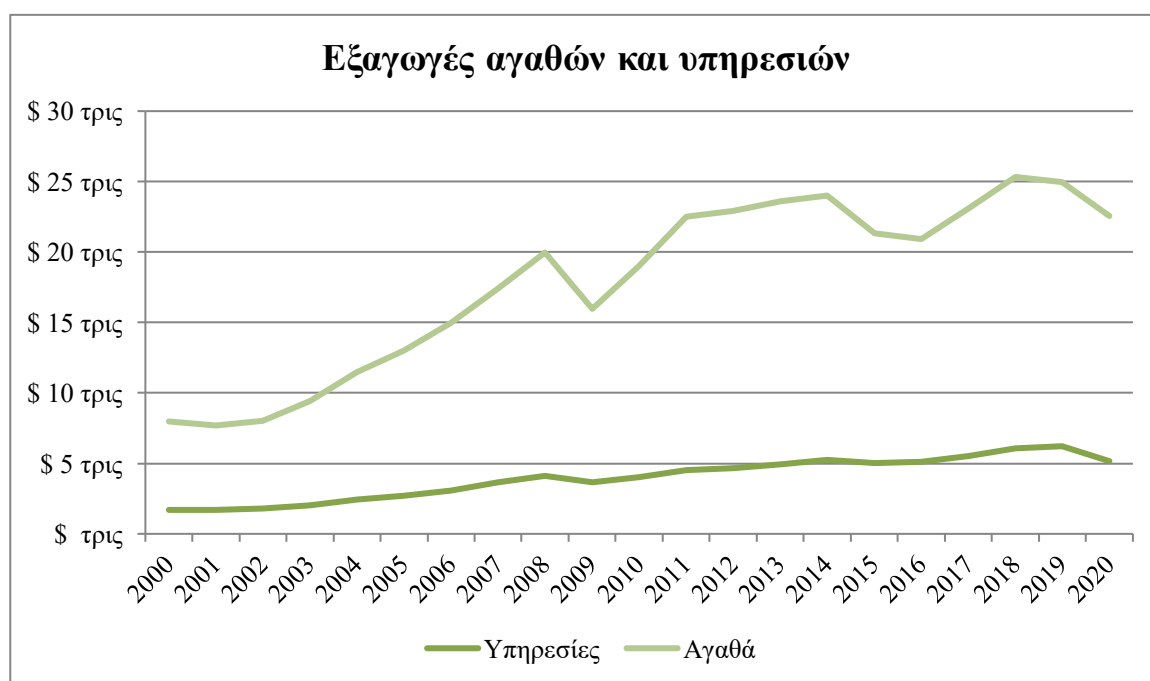
Διάγραμμα 1: Συνολικές παγκόσμιες εξαγωγές 1980-2021 (Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα και ΟΟΣΑ)¹

Το διεθνές εμπόριο, δεν περιλαμβάνει μόνο αγαθά (υλικά προϊόντα που αποστέλλονται οδικώς, σιδηροδρομικά, θαλάσσια ή αεροπορικά) αλλά και υπηρεσίες (άυλα εμπορεύματα,

¹ <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization#trade-around-the-world-today>

όπως π.χ. τουρισμός, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και νομικές συμβουλές). Το εμπόριο αγαθών συμβαίνει εδώ και χιλιετίες ενώ το εμπόριο υπηρεσιών είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο. Σε παγκόσμιο επίπεδο, το εμπόριο αγαθών αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο μέρος των εμπορικών συναλλαγών όμως τις τελευταίες δεκαετίες το μερίδιο των υπηρεσιών έχει ελαφρά αυξηθεί, από 17% το 1979 (Ortiz-Ospina & Beltekian, 2018) σε 22,6% το 2020 (UNCTAD-b, 2021).

Στο Διάγραμμα 2 φαίνεται η πορεία των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών τα τελευταία 20 χρόνια.

Διάγραμμα 2: Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών 2000-2020 (Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα)²

Οι κυριότεροι διεθνείς οργανισμοί, οι οποίοι επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο και τις άμεσες ξένες επενδύσεις, είναι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), ο ΟΗΕ και ιδιαίτερα η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD). Τα κοινά βασικά χαρακτηριστικά αυτών των οργανισμών είναι ότι η λειτουργία τους

² <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.MRCH.CD>

στηρίζεται στην αρχή της αμοιβαιότητας αλλά και το ότι οι δυνατότητες επιβολής κυρώσεων είναι περιορισμένες. Έμμεσα (κυρίως μέσω της διαμόρφωσης του γενικού κλίματος) παίζουν κάποιο ρόλο και το δίδυμο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο – Παγκόσμια Τράπεζα, καθώς και ο ΟΟΣΑ (Τσιπούρη, 2015).

1.2 Το διεθνές εμπόριο αγαθών

Το 2020 το διεθνές εμπόριο αγαθών παρουσίασε πτώση 7,4% κυρίως λόγω της πανδημίας COVID-19 και της κατάρρευσης των τιμών των καυσίμων. Συγκεκριμένα, οι εξαγωγές καυσίμων μειώθηκαν, κατά 33%, οι εξαγωγές αγροτικών πρώτων υλών κατά 6% και οι εξαγωγές μεταποιημένων προϊόντων κατά 4%. Αντίθετα οι εξαγωγές μεταλλευμάτων, μετάλλων, πολύτιμων λίθων και μη νομισματικού χρυσού αυξήθηκαν κατά 6% και το εμπόριο τροφίμων αυξήθηκε σχεδόν κατά 2% (UNCTAD-b, 2021).

Η Κίνα είναι η μεγαλύτερη πηγή αγαθών που εξήχθησαν σε όλο τον κόσμο, με συνολικές εξαγωγές εμπορευμάτων αξίας πάνω από 2,5 τρις δολάρια (το 2020). Τα κύρια εξαγωγικά αγαθά της Κίνας είναι μηχανές και εξαρτήματα αυτόματης επεξεργασίας δεδομένων, ακολουθούμενα από κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, ρούχα και αξεσουάρ ένδυσης, κινητά τηλέφωνα και ολοκληρωμένα κυκλώματα. Το 2020, η Κίνα ήταν επίσης πρώτη παγκοσμίως σε εξαγωγές ειδών ατομικής προστασίας, συμπεριλαμβανομένων 224 δισεκατομμυρίων μασκών³ και 2,31 δισεκατομμυρίων προστατευτικών στολών (MA-a, 2021). Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3, την Κίνα ακολουθεί η Ε.Ε. με 2,2 τρις και οι ΗΠΑ με 1,4 τρις (Sabanoglu, 2021).

³ Κατά μέσο όρο 35 μάσκες για κάθε άνθρωπο που ζει εκτός Κίνας.

Διάγραμμα 3: Εξαγωγές αγαθών ανά χώρα | 2020 (Πηγή: Statista.com)⁴

Η προσφορά αγαθών στην παγκόσμια αγορά παρουσιάζει ομοιότητες ανά περιφέρεια. Σύμφωνα με τα μεγέθη του 2020, οικονομίες στη Βόρεια και Κεντρική Αμερική, την Ευρώπη και τη Νότια, Ανατολική και η Νοτιοανατολική Ασία εξάγουν κυρίως μεταποιημένα προϊόντα. Οι κύριοι εξαγωγείς καυσίμων βρίσκονται κατά μήκος της βόρειας ακτής της Νότιας Αμερικής, στη Μέση και Βόρεια Αφρική και Δυτική και Κεντρική Ασία ενώ η Μαδαγασκάρη, η Νιγηρία, η Σομαλία, η Ουκρανία και η Βραζιλία, ειδικεύονται στα τρόφιμα το 2020 (UNCTAD-b, 2021).

Το 2021 το διεθνές εμπόριο αγαθών ανέκαμψε εντυπωσιακά αφού αυξήθηκε κατά 22,4% αλλά η ανάκαμψη αυτή ήταν άνιση, αφού διεύρυνε τη διαφορά μεταξύ αναπτυγμένου και αναπτυσσόμενου κόσμου για 4^η συνεχόμενη χρονιά. (UNCTAD-b, 2021). Ο ΟΗΕ, για να μελετήσει το βαθμό ανάκαμψης των εξαγωγών αγαθών μετά την πανδημία, χώρισε τις οικονομίες σε 10 κατηγορίες ανάλογα με το μέγεθός τους (διάγραμμα 4). Τα επίπεδα εξαγωγών των φτωχότερων χωρών εξακολουθούν να είναι χαμηλότερα από τα προ

⁴ <https://www.statista.com/statistics/252124/value-of-the-leading-merchandise-exporters-worldwide-by-exporting-nation/>

πανδημίας επίπεδα με οξύτερο πρόβλημα για το πρώτο δέκατο που περιλαμβάνει πολλές από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Γενικότερα, τα στοιχεία δείχνουν ότι, είτε στην Αφρική, την Ασία ή τη Λατινική Αμερική, όσο μικρότερη είναι η οικονομία, τόσο πιο αδύναμη ήταν η ανάκαμψη των εξαγωγών της προς τα προ πανδημικά επίπεδα, και μάλιστα με στατιστικά σημαντική συσχέτιση (Nicita Peters & Razo, 2021).

Διάγραμμα 4: Διακύμανση εμπορίου ανά μέγεθος οικονομίας | 2021 (Πηγή: UNCTAD)⁵

1.3 Το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών

Το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών είναι πιο δύσκολο να μετρηθεί. Σύμφωνα με τον κοινά αποδεκτό ορισμό, πραγματοποιείται όταν μια υπηρεσία παρέχεται με οποιονδήποτε από τους ακόλουθους τρόπους: από τη μια οικονομία στην άλλη (οι υπηρεσίες διασχίζουν τα σύνορα), εντός μιας οικονομίας για την εξυπηρέτηση καταναλωτή άλλης οικονομίας (ο καταναλωτής περνά τα σύνορα), ή μέσω της παρουσίας φυσικών προσώπων μιας

⁵ <https://unctad.org/news/international-trade-back-not-all>

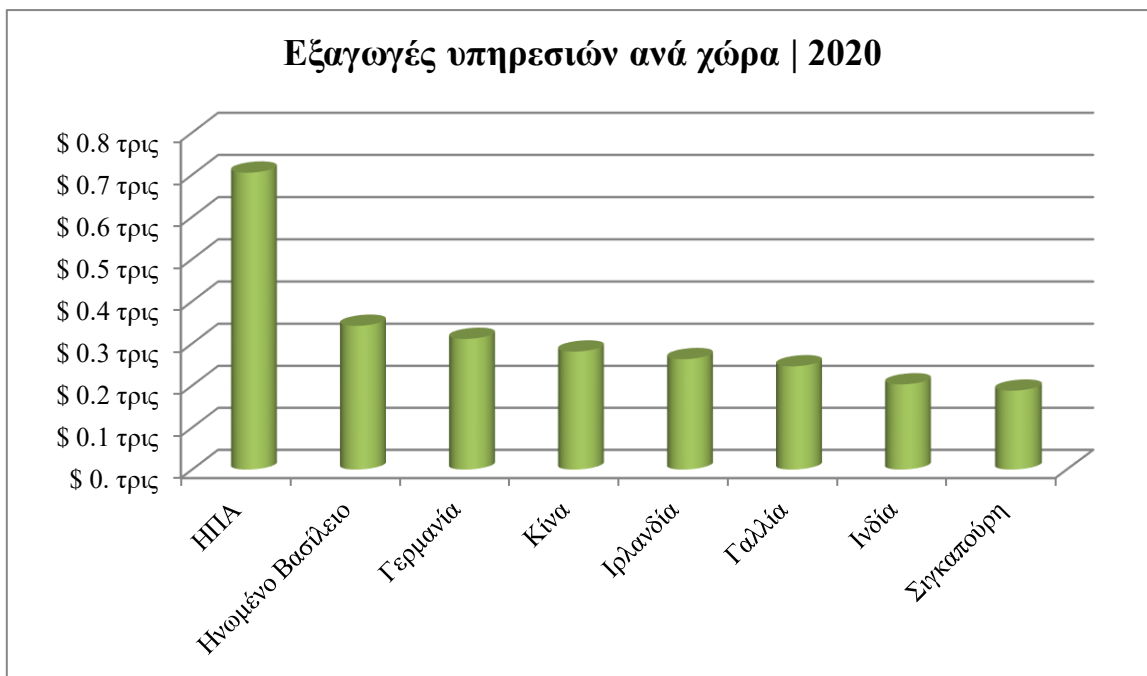
οικονομίας σε άλλη οικονομία (ο προμηθευτής περνά τα σύνορα) (United Nations et al., 2012).

Μια περαιτέρω δυσκολία είναι ότι τα όρια μεταξύ αγαθών και υπηρεσιών γίνονται όλο και πιο ασαφή και οι συνεχιζόμενες ψηφιακές αλλαγές ενισχύουν αυτήν την τάση: ένα μηχάνημα μπορεί να απαιτεί την εγκατάσταση υπηρεσιών ή μια πολυεθνική εταιρεία μπορεί να εξελιχθεί από παραγωγός αγαθών (εξοπλισμός ηλεκτρονικών υπολογιστών) σε προμηθευτή υπηρεσιών (υπολογιστικό νέφος και τεχνητή νοημοσύνη)⁶ ενώ υπάρχουν ακόμα και εταιρείες προϊόντων «χωρίς εργοστάσιο», οι οποίες δηλαδή αναθέτουν τις κατασκευαστικές τους δραστηριότητες σε άλλες εταιρείες και επικεντρώνονται σε υπηρεσίες όπως ο σχεδιασμός, οι πωλήσεις και οι δραστηριότητες συντονισμού⁷ (ΠΟΕ-f, 2019). Κοινός μοχλός όλως των παραπάνω τάσεων είναι η τεχνολογία η οποία ωθεί τις εταιρείες προς την καινοτομία και την αλλαγή των επιχειρηματικών τους μοντέλων.

Λόγω της πανδημίας, το 2020 οι εξαγωγές υπηρεσιών παρουσίασαν πτώση 20%. Με υπηρεσίες αξίας 706 δις δολαρίων, οι ΗΠΑ παρέμειναν ο κορυφαίος εξαγωγέας στον κόσμο, διατηρώντας μερίδιο 14% της παγκόσμιας αγοράς. Ακολούθησαν, με κάποια απόσταση, το Ηνωμένο Βασίλειο με 342 δις δολάρια και η Γερμανία με 311 δις δολάρια ενώ η Κίνα, ο κορυφαίος εξαγωγέας υπηρεσιών μεταξύ των αναπτυσσόμενων οικονομιών, κατέλαβε την τέταρτη θέση συνολικά, με πωλήσεις υπηρεσιών 281 δις δολαρίων ΗΠΑ.

⁶ π.χ. η IBM

⁷ π.χ. η Apple και η Dyson

Διάγραμμα 5: Εξαγωγές υπηρεσιών ανά χώρα | 2020 (Πηγή: UNCTAD)⁸

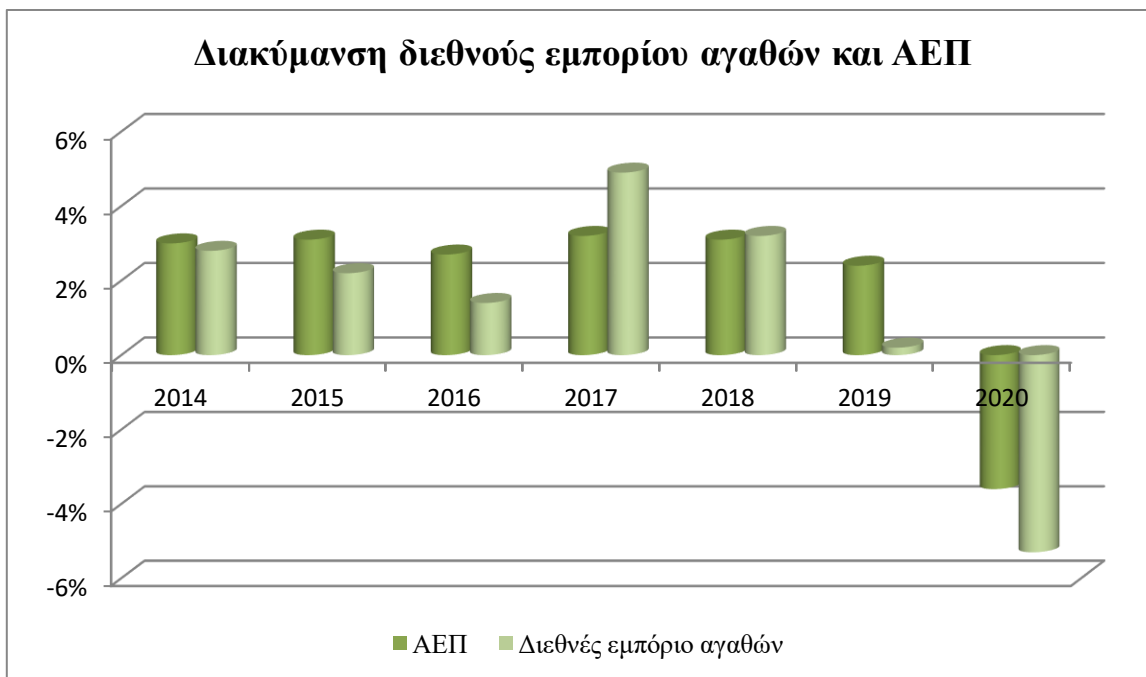
Σε αντίθεση με τις εξαγωγές αγαθών, όπου η πτώση λόγω πανδημίας υπερκαλύφθηκε το 2021, η ανάκτηση για τις εξαγωγές υπηρεσιών δεν ήταν το ίδιο εντυπωσιακή αφού η αύξηση περιορίστηκε στο 14% (UNCTAD-b, 2021), ενώ αναμένεται περαιτέρω βελτίωση το 2022 λόγω της αναθέρμανση της ταξιδιωτικής αγοράς.

1.4 Διεθνές εμπόριο και οικονομική ανάπτυξη

Τον προηγούμενο αιώνα, η παγκόσμια οικονομία γνώρισε σταθερή, θετική οικονομική ανάπτυξη, η οποία συνοδεύτηκε από διπλά ταχύτερη ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου. Συγκεκριμένα, για πάνω από 50 χρόνια μεταξύ 1960 και 2010, η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη ήταν κατά μέσο όρο περίπου 3,5% ετησίως με την ετήσια αύξηση του διεθνούς εμπορίου σχεδόν διπλάσια από αυτή στο 6,8% (Giles, 2017). Όπως φαίνεται όμως στο

⁸ <https://hbs.unctad.org/total-trade-in-services/>

παρακάτω διάγραμμα, μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, η τάση αυτή πλέον μετριάστηκε και η διακύμανση των δύο μεγεθών κινείται πλέον σε παρόμοιο επίπεδο.

Διάγραμμα 6: Διακύμανση διεθνούς εμπορίου αγαθών και ΑΕΠ 2014-2020 (Πηγή: ΠΟΕ)⁹

Έχει άλλωστε αποδειχθεί από σχετικές μελέτες ότι το διεθνές εμπόριο είναι ένας από τους παράγοντες που καθορίζουν μακροπρόθεσμα το μέσο εθνικό εισόδημα (ΑΕΠ κατά κεφαλήν) και τη μακροοικονομική παραγωγικότητα (ΑΕΠ ανά εργαζόμενο) (Frankel & Romer, 1999). Η σημασία του εμπορίου για την ανάπτυξη δικαιολογείται αφενός επειδή η διεύρυνση της παραγωγής καθιστά εφικτή την εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας και αφετέρου επειδή το άνοιγμα του εμπορίου και η είσοδος ανταγωνιστικών επιχειρήσεων περιορίζει τη δυνατότητα μιας επιχείρησης να λειτουργήσει μονοπωλιακά. Τέλος, το εμπόριο συνεπάγεται μάθηση και καινοτομία και η ελεύθερη διεξαγωγή του επιτρέπει την κυκλοφορία της τεχνολογίας, των βιομηχανικών προτύπων και των ιδεών.

⁹ World Trade Statistical Review 2021

Εκτός από το ΑΕΠ, η εισαγωγική και εξαγωγική δραστηριότητα μιας χώρας επηρεάζει και επηρεάζεται από τη συναλλαγματική ισοτιμία καθώς και από το επίπεδο του πληθωρισμού και των επιτοκίων. Συγκεκριμένα, ένα αυξανόμενο επίπεδο εισαγωγών και ένα αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη συναλλαγματική ισοτιμία μιας χώρας. Ένα ασθενέστερο εγχώριο νόμισμα τονώνει τις εξαγωγές και κάνει τις εισαγωγές πιο ακριβές. Αντίθετα, ένα ισχυρό εγχώριο νόμισμα εμποδίζει τις εξαγωγές και καθιστά τις εισαγωγές φθηνότερες. Ο υψηλότερος πληθωρισμός μπορεί επίσης να επηρεάσει τις εξαγωγές έχοντας άμεσο αντίκτυπο στο κόστος των εισροών, όπως υλικά και εργασία (Kramer, 2022).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

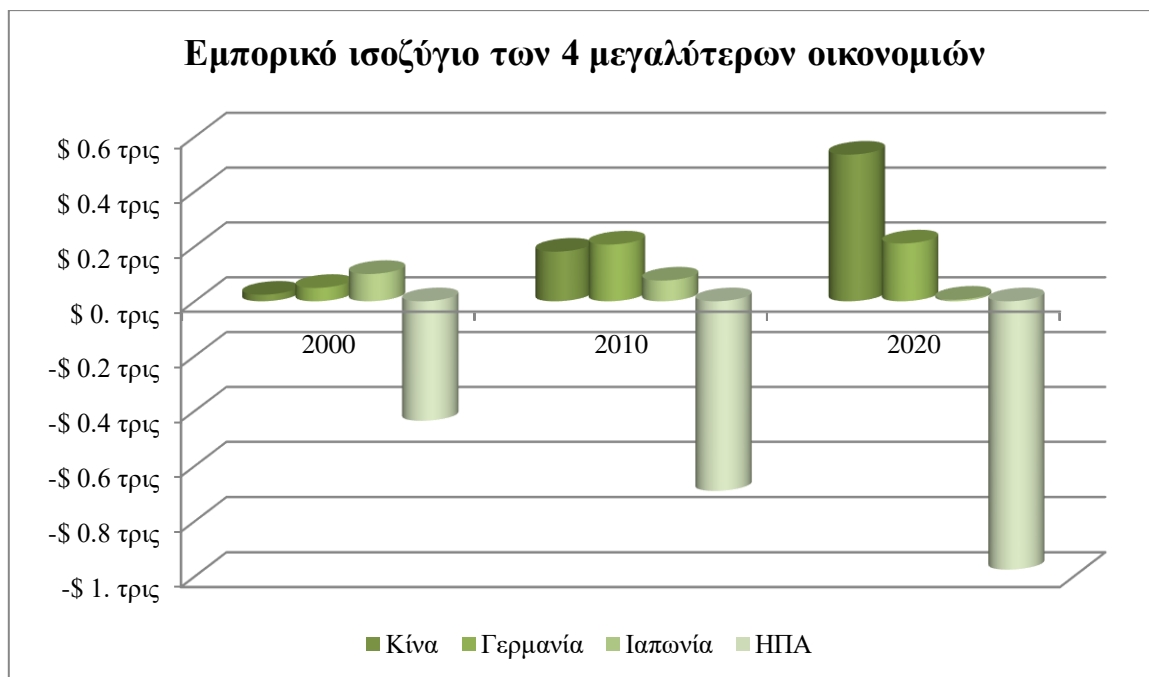
2.1 Το εμπορικό ισοζύγιο

Η ΕΕ, η Κίνα και οι Ηνωμένες Πολιτείες συνιστούν τις τρεις μεγάλες δυνάμεις του διεθνούς εμπορίου, σταθερά από το 2004, όταν η Κίνα πέρασε την Ιαπωνία. Το 2020, το συνολικό επίπεδο εμπορίου αγαθών (εξαγωγές και εισαγωγές) που καταγράφηκε για την Κίνα ξεπέρασε τα 4 τρισεκατομμύρια ευρώ, ήταν δηλαδή 11% περισσότερο από την Ε.Ε.¹⁰ και 21% περισσότερο από τις ΗΠΑ (Eurostat).

Σε σύγκριση με την προηγούμενη χρονιά, και παρά την κρίση λόγω πανδημίας, το διεθνές εμπόριο της Κίνας αυξήθηκε κατά 2% ενώ το εμπόριο για την Ε.Ε. και τις ΗΠΑ μειώθηκε κατά 10% και 9% αντιστοίχως. Πολύ σημαντικό είναι επίσης ότι στην Κίνα οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 4% και οι εισαγωγές μειώθηκαν κατά 1%, στοιχείο που φανερώνει τη δυναμική της ασιατικής υπερδύναμης (Eurostat). Το εμπορικό της πλεόνασμα, το μεγαλύτερο παγκοσμίως, άγγιξε τα 535 δις δολάρια το 2020. Ακολουθεί η Ε.Ε. με 228 δις ενώ οι ΗΠΑ είχαν εμπορικό έλλειμμα που προσέγγιζε το 1 τρις δολάρια. Στο παρακάτω

¹⁰ Στους υπολογισμούς της Ε.Ε. δεν περιλαμβάνεται το ενδοκοινοτικό εμπόριο.

διάγραμμα φαίνεται η εξέλιξη των εμπορικών ισοζυγίων των 4 σημαντικότερων χωρών από το 2000 και μετά.

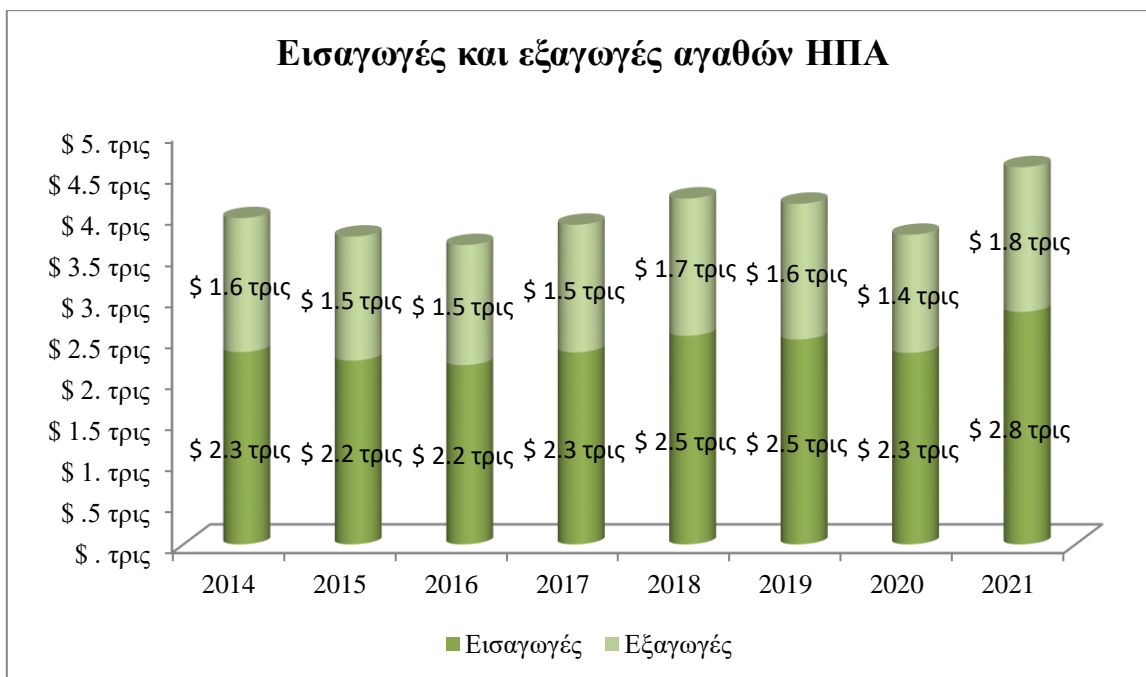
Διάγραμμα 7: Εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου των 4 μεγαλύτερων οικονομιών (Πηγή: Germany Trade & Invest)¹¹

2.2 Οι ΗΠΑ

Οι ΗΠΑ παραμένουν το πιο ισχυρό κράτος τόσο οικονομικά όσο και στρατιωτικά, ωστόσο, δεν φαίνεται να έχουν την ίδια επιρροή και αίγλη όπως σε προηγούμενες δεκαετίες. Παραμένουν η πιο ανοιχτή οικονομία (σύνολο εισαγωγών και εξαγωγών), είναι πρώτη χώρα σε εξαγωγές υπηρεσιών αλλά, όπως προαναφέρθηκε, μόλις τρίτη σε εξαγωγές αγαθών. Συγκεκριμένα, το 2020, με εξαγωγές αγαθών περίπου 1,43 τρις δολάρια, που αντιστοιχεί στο 8,1% του συνολικού εξαγωγικού εμπορίου, βρέθηκαν πίσω από την Κίνα και την Ε.Ε. Αυτό όμως που προβληματίζει ακόμα περισσότερο τις αμερικανικές κυβερνήσεις είναι το συνεχώς αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα. Όπως φαίνεται στο

¹¹ <https://www.gtai.de/de/trade/japan/wirtschaftsumfeld/china-haengt-deutschland-japan-und-usa-im-aussenhandel-ab-691598>

Διάγραμμα 7 παρά τις προσπάθειες τους και τον εμπορικό πόλεμο με την Κίνα που ξεκίνησε το 2018, οι εισαγωγές αγαθών δε δείχνουν να περιορίζονται.

Διάγραμμα 8: Εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών ΗΠΑ 2014-2021 (Πηγή: statista.com)¹²

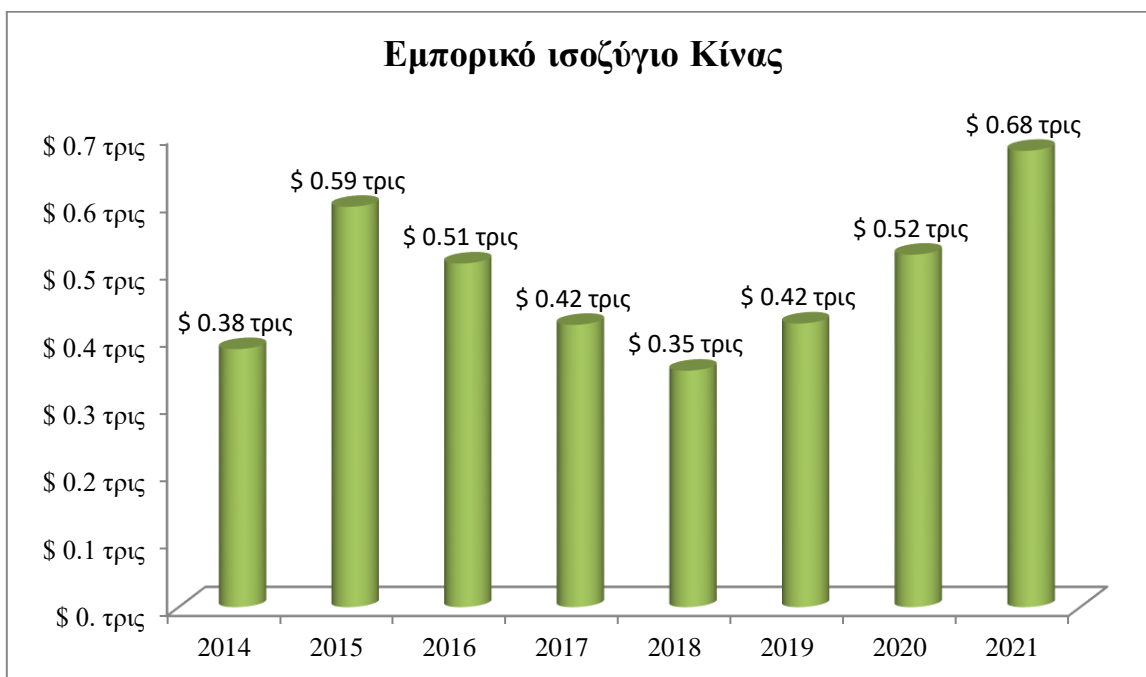
Το 2021, ο Καναδάς ήταν ο κορυφαίος εμπορικός εταίρος για τις Ηνωμένες Πολιτείες με βάση την εξαγωγική αξία (307,6 δις δολάρια) και ακολουθούν το Μεξικό, η Κίνα, η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα (Sabanoglu, 2021). Το κορυφαίο εξαγωγικό προϊόν των ΗΠΑ είναι τα οχήματα μεταφοράς (αεροδιαστημικά προϊόντα και ανταλλακτικά, μηχανοκίνητα οχήματα, απόθεμα σιδηροδρόμων και πλοία και σκάφη) και τα προϊόντα ηλεκτρονικών υπολογιστών (ημιαγωγοί που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή smartphone, όργανα πλοήγησης και εξοπλισμός ήχου και εικόνας) (Hansen, 2018).

¹² <https://www.statista.com/statistics/218255/total-value-of-us-trade-in-goods-worldwide-since-2004/>

2.3 Η Κίνα

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, όταν η Κίνα ξεκίνησε μια σειρά μεταρρυθμίσεων για να αναβαθμίσει την οικονομία της και να ανοίξει στον κόσμο, το μερίδιό της στο παγκόσμιο εμπόριο ήταν λιγότερο από 1% (Nizita & Razo, 2021). Έκτοτε οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες. Τα τελευταία 25 χρόνια, η οικονομία της χώρας επεκτάθηκε γρήγορα, βγάζοντας περισσότερους ανθρώπους από τη φτώχεια από οπουδήποτε αλλού στον κόσμο. Η ένταξή της στο ΠΟΕ το 2001, μετά από 15 χρόνια διαπραγματεύσεων, της έδωσε τεράστια ώθηση, καθώς οι ΠΑΑ ξεκίνησαν πλέον εντατικά να αξιοποιούν τις δυνατότητές της ως παραγωγικής δύναμης. Εκείνη την εποχή, η Ευρώπη και οι ΗΠΑ ήταν βέβαιοι ότι το εμπόριο με την Κίνα θα βοηθούσε στο άνοιγμα της οικονομίας και στην έναρξη μιας νέας εποχής φιλελευθερισμού στο Πεκίνο. Αλλά ενώ οι ευκολότερες εμπορικές συνθήκες βοήθησαν την Κίνα να γίνει η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, δεν έφεραν πολιτικές και εμπορικές μεταρρυθμίσεις. Αντίθετα, δύο δεκαετίες αργότερα, η Δύση μιλάει συχνά για άνισο ανταγωνισμό μεταξύ των συστημάτων και απαιτεί δίκαιους ανταγωνιστικούς όρους από το Πεκίνο. Η Αυστραλία, η Ιαπωνία, ο Καναδάς, η ΕΕ και οι ΗΠΑ, μεταξύ άλλων, καταγγέλλουν κρατική παρέμβαση με τη μορφή επιδοτήσεων ή κινεζικών κρατικών επιχειρήσεων καθώς και αυξανόμενο αριθμό αδιαφανών και μη συμμορφούμενων με τον ΠΟΕ μέτρα προστατευτισμού, όπως απαγορεύσεις εισαγωγών υπό το πρόσχημα της παραβίασης των υγειονομικών και φυτοϋγειονομικών προτύπων. Η έλλειψη προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και η καταναγκαστική εργασία έχουν επίσης επικριθεί (ΠΟΕ-g, 2021). Παράλληλα η Δύση δε θεωρεί την Κίνα πλέον ανταγωνιστή λόγω του φθηνού εργατικού δυναμικού της, αλλά λόγω της τεχνολογίας της. Μια άλλη συνέπεια είναι η γιγάντωση των εταιρειών της. Ενώ το 2000 μόλις το 5% των μεγαλύτερων διεθνών εταιρειών ήταν στον αναπτυσσόμενο κόσμο, μέχρι το 2025 το ποσοστό θα είναι 45% και η Κίνα θα έχει περισσότερες εταιρείες με ετήσια έσοδα άνω του 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων από τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη μαζί (Colom, 2020).

Η Κίνα καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση μεταξύ των χωρών με το μεγαλύτερο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (μετά τις ΗΠΑ ενώ είναι ο αδιαμφισβήτητος πρωταθλητής εξαγωγών) και διατηρεί εμπορικό πλεόνασμα πάνω από 676 δις δολάρια (2021), πολύ υψηλότερο από τα επίπεδα προ πανδημίας (Bloomberg, 2022). Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται η πορεία του εμπορικού ισοζυγίου της από το 2014.

Διάγραμμα 9: Εμπορικό ισοζύγιο Κίνας 2014 – 2021 (Πηγή: statista.com)¹³

Οι εξαγωγές δεν αποτελούν όμως πλέον προτεραιότητά της, όπως φανερώνεται από το τρέχον πενταετές σχέδιό της. Εκεί η κινεζική κυβέρνηση αναφέρει ότι η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη πρέπει να επιτευχθεί κυρίως με την ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης, καθώς και της βιομηχανίας και της γεωργίας (Κινεζικό Υπουργείο Εξωτερικών, 2021). Ως εκ τούτου, η Κίνα σχεδιάζει να μειώσει την προηγούμενη ισχυρή εξάρτηση από την παγκόσμια οικονομία και το παγκόσμιο εμπόριο, ιδίως από τη ζήτηση από τις ΗΠΑ και την Ευρώπη για κινεζικά αγαθά και βασικές εισροές.

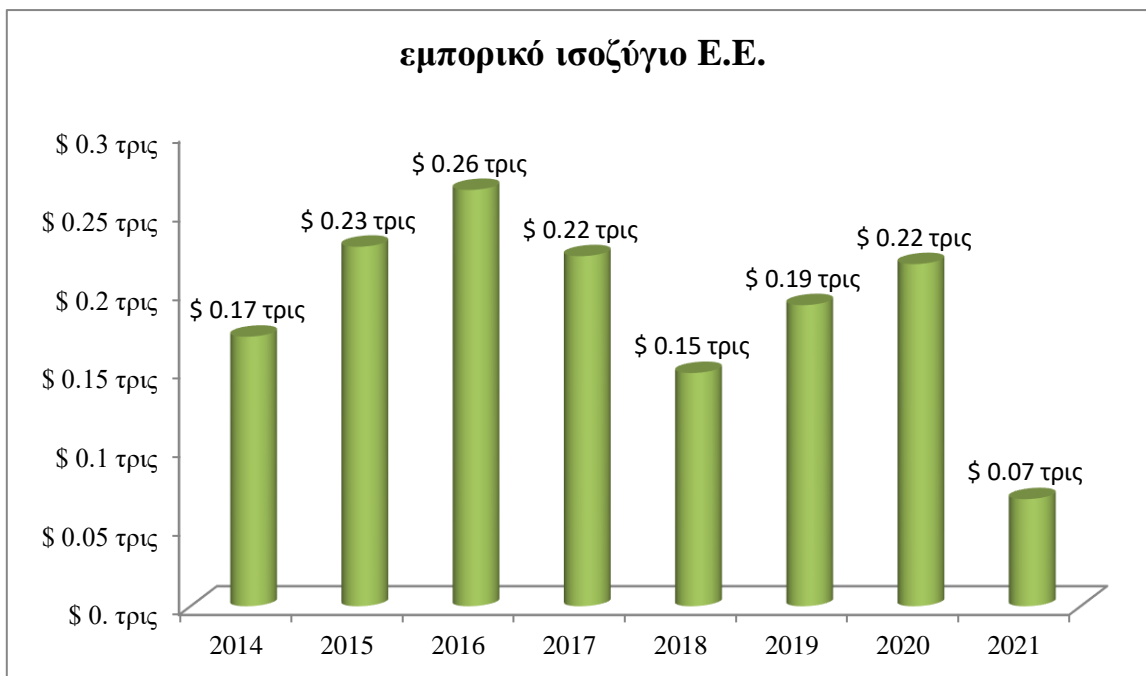
¹³ <https://www.statista.com/statistics/263632/trade-balance-of-china/>

Άλλωστε οι μελέτες ήδη φανερώνουν ότι οι αναδύομενες οικονομίες καταναλώνουν πλέον όλο και περισσότερο από αυτό που κατασκευάζουν. Μέχρι το 2030, οι πληθυσμοί τους θα αντιπροσωπεύουν το ήμισυ της παγκόσμιας ζήτησης καθώς οι καταναλωτές τους έχουν ολοένα μεγαλύτερη αγοραστική δύναμη. Μια συνέπεια αυτού θα είναι να υπάρχει όλο και μικρότερη ανάγκη να εξάγουν αυτά που παράγουν. Το 2007, η Κίνα πούλησε το 17% της παραγωγής της στο εξωτερικό ενώ δέκα χρόνια αργότερα, μόνο το 9% (Colom, 2020).

2.4 Η Ευρώπη

Για αιώνες, η Ευρώπη κυριαρχούσε στους εμπορικούς της εταίρους, διαμορφώνοντας εμπορικούς κανόνες και πρότυπα προς το συμφέρον της. Αυτό ήταν δυνατό λόγω της ισχύος της στην αγορά και της ικανότητάς της να ανταγωνίζεται και να καινοτομεί. Πλέον όμως οι γεωστρατηγικοί ανταγωνιστές της έχουν αναλάβει τα ηνία της δράσης. Η Ευρώπη καλείται να ανταγωνιστεί στη βάση κανόνων που θέτουν άλλες χώρες, ενώ ο σεβασμός της σε συγκεκριμένες αξίες - από την κοινωνική προστασία μέχρι τα εργασιακά δικαιώματα, τον κοινωνικό διάλογο, τα εργασιακά και περιβαλλοντικά πρότυπα – την καθιστά λιγότερο ανταγωνιστική. Παράλληλα δυσκολεύει η πρόσβαση σε βασικούς πόρους, όπως μέταλλα σπάνιων γαιών και πρώτες ύλες, αφενός επειδή η παγκόσμια ζήτηση, και επομένως ο ανταγωνισμός για αυτούς τους πόρους, έχει οξυνθεί και αφετέρου επειδή ο προστατευτισμός και τα μέτρα καταναγκασμού ή αντίποινα εναντίον χωρών, εταιρειών και οικονομιών αυξάνονται.

Η Ε.Ε. των 27 παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια θετικό εμπορικό ισοζύγιο, βασιζόμενη κατά κύριο λόγο στη Γερμανία που έχει το δεύτερο μεγαλύτερο εμπορικό πλεόνασμα στον κόσμο (μετά την Κίνα). Το 2021, όμως το πλεόνασμα της Ε.Ε. μειώθηκε αισθητά, στα 68 δισ. ευρώ, το χαμηλότερο πλεόνασμα από το 2011, εξέλιξη που δικαιολογείται από την απότομη άνοδο της αξίας των εισαγωγών ενέργειας προς το τέλος του 2021 (Eurostat-b, 2022).

Διάγραμμα 10: Εμπορικό ισοζύγιο Ε.Ε. 2014-2021 (Πηγή: statista.com)¹⁴

Για την Ε.Ε. οι προκλήσεις είναι πολλές αφού εκτιμάται ότι, έως το 2030, το 85% της οικονομικής ανάπτυξης θα δημιουργηθεί εκτός Ε.Ε. (Parthie, 2022). Οι δυσμενείς αυτές προβλέψεις και το ολοένα και πιο αμφιλεγόμενο γεωοικονομικό εμπορικό περιβάλλον την οδήγησαν να ξεκινήσει μια μεταρρύθμιση της εμπορικής της πολιτικής με στόχο να παραμείνει ισχυρός παγκόσμιος παράγοντας υπό τις νέες συνθήκες. Τον Φεβρουάριο του 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε τη νέα εμπορική στρατηγική της με τίτλο: «Μια ανοιχτή, βιώσιμη και διεκδικητική εμπορική πολιτική». Απαριθμεί έξι τομείς που θεωρεί κρίσιμους για την εξωτερική εμπορική πολιτική της ΕΕ: μεταρρύθμιση του ΠΟΕ, οικολογική αλλαγή, ψηφιακός μετασχηματισμός, ενίσχυση της ρυθμιστικής επιρροής της ΕΕ, ενίσχυση της πολιτικής γειτονίας και των σχέσεων της ΕΕ με την Αφρική, καθώς και βελτιωμένη διεκδίκηση (Κομισιόν-d, 2021).

¹⁴ <https://www.statista.com/statistics/253593/import-of-goods-from-the-eu/>

2.5 Οι σχέσεις ΗΠΑ – Κίνας

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα είναι οι μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου με μια περίπλοκη και μακροχρόνια εμπορική σχέση. Το συγκριτικό πλεονέκτημα των ΗΠΑ έναντι της Κίνας, όπως αυτό αντικατοπτρίζεται και στις εξαγωγές τους, περιλαμβάνει βιομηχανικά προϊόντα υψηλής τεχνολογίας αλλά και γεωργικά: κυρίως σόγια, ημιαγωγούς, βιομηχανικές μηχανές, φαρμακευτικά σκευάσματα και επιβατικά αυτοκίνητα. Το συγκριτικό πλεονέκτημα της Κίνας έγκειται σε μεγάλο βαθμό στα βιομηχανικά προϊόντα έντασης εργασίας (Ma-b, 2022). Παρά τον υψηλό όγκο εξαγωγών από τις ΗΠΑ στην Κίνα (124 δις δολάρια το 2020), είναι πολύ μικρότερος από τον όγκο των εισαγωγών (434 δις δολάρια) και συνιστά την κύρια πηγή του εμπορικού ελλείμματος των Ηνωμένων Πολιτειών, καθιστώντας ένα μείζον πολιτικό ζήτημα (Swanson, 2018).

Ο εμπορικός πόλεμος μεταξύ της Κίνας του Σι Τζινπίνγκ και των Ηνωμένων Πολιτειών του Ντόναλντ Τραμπ ξέσπασε το 2018, όταν η κυβέρνηση Τραμπ έκανε επίσημη έναρξη της νέας εμπορικής δασμολογικής πολιτικής προς το Πεκίνο με στόχο να μειώσει το εμπορικό έλλειμμα και να αλλάξει τις κινεζικές εμπορικές πρακτικές που στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό. Πιστεύεται ότι ο εμπορικός πόλεμος κόστισε στις Ηνωμένες Πολιτείες πάνω από 25 δισεκατομμύρια δολάρια στις αγροτικές εξαγωγές το 2018 και το 2019. Αλλά και η Κίνα υπέφερε επίσης από σημαντική πτώση στο εμπορικό ισοζύγιο κατά τη διάρκεια των εμπορικών εντάσεων (Ma-b, 2022), όπως ήδη φάνηκε από το διάγραμμα 10. Στις αρχές του 2020, τα δύο έθνη προσχώρησαν σε συμφωνία για την ενίσχυση των εμπορικών δεσμών. Στη Συμφωνία Φάσης Ένα, η Κίνα δεσμεύτηκε να αυξήσει την αγορά αγαθών και υπηρεσιών των ΗΠΑ κατά 200 δις δολάρια. Ωστόσο, μέχρι το τέλος του 2021, είχε επιτευχθεί λιγότερο από 60% αυτού του στόχου (Ma-b, 2022).

Παράλληλα η Κίνα προσπαθεί να διαφοροποιήσει τους κινδύνους και να επεκτείνει τους εμπορικούς της δεσμούς με νέους εταίρους. Η τρέχουσα ατζέντα εμπορικής πολιτικής επικεντρώνεται κυρίως σε χώρες με μικρότερες οικονομίες σε σύγκριση με την Κίνα, οι οποίες επωφελούνται ιδιαίτερα από την πρόσβαση στην κινεζική αγορά και, ως εκ τούτου, βρίσκονται σε ασθενέστερη διαπραγματευτική θέση (Flach & Teti, 2021). Η υπογραφή της

συμφωνίας RCEP¹⁵ τον Νοέμβριο του 2020 αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση καθώς περιλαμβάνει 15 κράτη μέλη, τα οποία αντιπροσωπεύουν το 28% της παγκόσμιας οικονομικής παραγωγής, το 28% του παγκόσμιου εμπορίου και το 29% του παγκόσμιου πληθυσμού.

2.6 Οι σχέσεις Κίνας – Ε.Ε.

Ανάμεσα στην Ε.Ε. και στην Κίνα υπάρχουν αμοιβαίες εξαρτήσεις εφοδιασμού. Η διαφορά τους όμως είναι ότι η Κίνα προστατεύει την εγχώρια παραγωγή της με υψηλούς δασμούς, τόσο για τα αγροτικά προϊόντα, όσο και για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα (δέρμα, παπούτσια, υφάσματα και ρούχα) αλλά και για πέτρες, γυαλί και μεταφορικά μέσα. Ενώ οι δασμοί στην Κίνα είναι υψηλοί σε όλους τους τομείς (κατά μέσο όρο 11,6%), οι ευρωπαϊκοί δασμοί στα κινεζικά προϊόντα παρουσιάζουν έντονες διακυμάνσεις και έχουν μέσο όρο 5,3% (Flach & Teti, 2021). Μια εκτεταμένη εμπορική συμφωνία μεταξύ των δύο εμπορικών εταίρων θα μπορούσε επομένως να είναι αμοιβαία επωφελής.

Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι η Ε.Ε. αποτελεί εστία ελεύθερων συναλλαγών: Στον αγροτικό τομέα υπάρχουν σημαντικές επιδοτήσεις και ποσοτικοί περιορισμοί εισαγωγών για πολλά προϊόντα, ενώ παράλληλα η Ε.Ε. ενισχύει συνεχώς το οπλοστάσιό της για την εμπορική άμυνα. Οι Βρυξέλλες υιοθέτησαν το 2017 νέους κανόνες αντιντάμπινγκ (Κομισιόν-α, 2017) και ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2019, το 51% (61 περιπτώσεις) όλων των μέτρων αντιντάμπινγκ της ΕΕ στράφηκαν κατά της Κίνας (Garcia-Herrero et al., 2020). Ακόμα προς διασφάλιση των γεωπολιτικών της συμφερόντων, θεσμοθέτησε η Ε.Ε. το 2020 έναν μηχανισμό ελέγχου για τις ξένες επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε ευρωπαϊκό έδαφος (Κομισιόν-β, 2020). Εάν αυτό είχε προχωρήσει πιο νωρίς, η επένδυση της Cosco στο λιμάνι του Πειραιά, το 2016, θα είχε τύχει έντονης συζήτησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ενδεχομένως να μην είχε στο τέλος προχωρήσει.

¹⁵ Περιφερειακή Συνολική Οικονομική Συνεργασία. Είναι η συμφωνία ελεύθερου εμπορίου που σύναψε η Κίνα με άλλες 14 χώρες στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού.

2.7 Οι σχέσεις Ε.Ε. – ΗΠΑ

Η συνεργασία Ε.Ε. και ΗΠΑ φαίνεται ως μονόδρομος προκειμένου να αντιμετωπιστεί η ραγδαία άνοδος της Κίνας. Η προηγούμενη προσπάθεια προώθησης του εμπορίου και της πολυμερούς οικονομικής ανάπτυξης μέσω της φιλόδοξης πρωτοβουλίας ΤΤΙΡ (Διατλαντική Συμφωνία Εμπορίου και Επενδύσεων) απέτυχε και έφερε μια στασιμότητα στις διμερείς σχέσεις. Τελευταία όμως αναλήφθηκε εκ νέου πρωτοβουλία με τη μορφή του ΤΤC (Συμβουλίου Εμπορίου και Τεχνολογίας ΕΕ-ΗΠΑ) που έχει ως στόχο να λειτουργήσει ως αιχμή του δόρατος για έναν παγκόσμιο ψηφιακό μετασχηματισμό (Κομισιόν-ε, 2021). Θεωρείται κρίσιμη και για τις δυο πλευρές η επιτυχία αυτής της νέας προσπάθειας, που θα καθορίζει τους στόχους της κοινής εμπορικής πολιτικής, θα υποστηρίζει τη μεταρρύθμιση του ΠΟΕ και εν τέλει θα ενισχύει τις διμερείς εμπορικές συναλλαγές και τις επενδύσεις. Ακόμα, στο ίδιο πλαίσιο, υπάρχουν πρωτοβουλίες δρομολόγησης για μιας κοινής εμπορικής ατζέντα, ιδίως στενότερος συντονισμός σχετικά με τους ελέγχους των εξαγωγών και τον έλεγχο των επενδύσεων, καθώς και συνεργασία για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο.

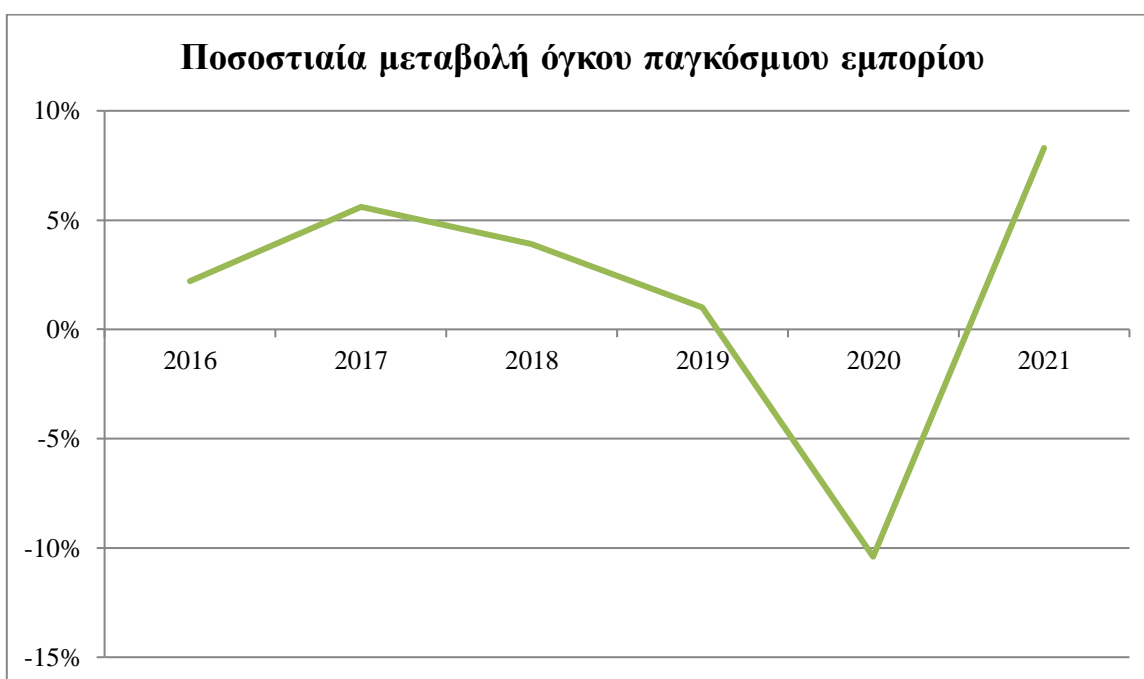
ΜΕΡΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

3.1 Μεταβολή όγκου παγκόσμιου εμπορίου

Η νόσος COVID-19 προκάλεσε παγκόσμια πανδημία καθώς και μια άνευ προηγουμένου διεθνή υγειονομική, οικονομική, κοινωνική και ανθρωπιστική κρίση, η οποία δημιούργησε στενώσεις και διαταραχές πρωτοφανούς κλίμακας στο διεθνές εμπόριο, κάνοντάς το να κατακρημνιστεί όσο η νόσος διαδιδόταν και καταστρέφοντας την παγκόσμια παραγωγή και

την απασχόληση, μειώνοντας το επίπεδο των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) και αυξάνοντας τις γεωπολιτικές εντάσεις. Αρχικά εντοπίστηκε στην Κίνα όπου και έγινε αρχικά η ανακοίνωση για μια πνευμονία άγνωστης αιτίας στις 31 Δεκεμβρίου 2019. Μέσα σε δύο μήνες, ο αριθμός των μολυσμένων ασθενών και των θανάτων επεκτάθηκε σε όλο τον κόσμο και ο ΠΟΥ την κήρυξε ως πανδημία στις 11 Μαρτίου 2020.

Η κρίση έπληξε από την αρχή την παγκόσμια καρδιά της παραγωγής: Κίνα, Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία και ΗΠΑ σε έναν άνευ προηγουμένου συνδυασμό εγχώριων και εξωτερικών κραδασμών. Πολύ σύντομα διαδόθηκε σε όλες τις χώρες λόγω των διασυνδέσεών τους στην παγκόσμια αγορά. Η άνευ προηγουμένου κάμψη της επιχειρηματικής δραστηριότητας κινητοποίησε τις κυβερνήσεις να λάβουν μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων ώστε οι τελευταίες να ανταποκριθούν στην πτωτική ζήτηση.

Διάγραμμα 11: Ποσοστιαία μεταβολή όγκου παγκόσμιου εμπορίου (Πηγή: IN.EM.Y – ΕΣΣΕΕ)¹⁶

¹⁶ Ετήσια Έκθεση Ελληνικού Εμπορίου 2020

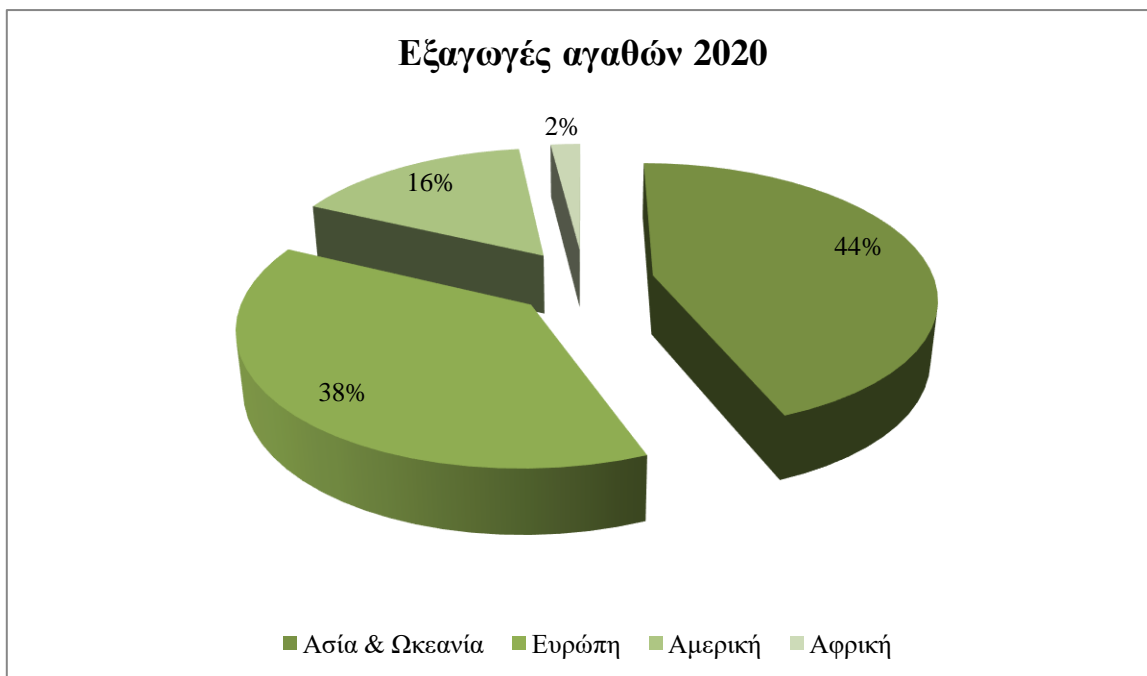
3.2 Το διεθνές εμπόριο το 2020

Όπως φάνηκε στο παραπάνω διάγραμμα, το διεθνές εμπόριο γνώρισε σημαντική πτώση εξαιτίας της πανδημικής κρίσης και τούτο παρά την επεκτατική νομισματική και δημοσιονομική πολιτική, η οποία συγκράτησε τις απώλειες των εισοδημάτων, ενισχύοντας τη ζήτηση. Η πτώση κατά την πανδημία ήταν ηπιότερη από αυτή της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2009. Εκείνη τη χρονιά ο όγκος του εμπορίου είχε μειωθεί 12,6%, έξι φορές περισσότερο από την πτώση 2% του ΑΕΠ (ΠΟΕ-d, 2021).

Η συρρίκνωση του παγκόσμιου εμπορίου το 2020 οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην πτώση της αγοράς των καυσίμων, καθώς οι εξαγωγές καυσίμων υποχώρησαν απότομα, κατά 33%. Παράλληλα, οι εξαγωγές των αγροτικών πρώτων υλών μειώθηκαν κατά 6%, των βιομηχανικών προϊόντων κατά 4% ενώ οι εξαγωγές των μεταλλευμάτων, μετάλλων, πολύτιμοι λίθοι και ο μη νομισματικός χρυσός αυξήθηκαν κατά 6% και των τροφίμων αυξήθηκε κατά σχεδόν 2% (UNCTAD-b, 2021). Ισχυρή πτώση δέχτηκαν επίσης τα ταξίδια και ο τουρισμός με συνέπεια να καταρρεύσουν περισσότερες από 40 αεροπορικές εταιρείες ενώ άλλες συνέχισαν τη λειτουργία τους χάρη στην κρατική υποστήριξη.

Ένας ακόμα λόγος ήταν η περιορισμένη δυνατότητα εναέριας μεταφοράς αγαθών λόγω της πρωτοφανούς μείωσης των επιβατικών πτήσεων. Οι αεροπορικές εταιρείες προσπάθησαν να μετριάσουν την πτώση της μεταφορικής ικανότητας μετατρέποντας επιβατικά αεροσκάφη σε φορτηγά και συνέχισαν να χρησιμοποιούν την επιβατική χωρητικότητα της καμπίνας για τη μεταφορά εμπορευμάτων. Εντούτοις, η συνολική διαθέσιμη μεταφορική ικανότητα υποχώρησε δραματικά.

Αναφορικά με τις εξαγωγές αγαθών του 2020, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 12, η Ασία και η Ωκεανία αντιπροσώπευαν το 44% του παγκόσμιου συνόλου, ακολουθούμενες από την Ευρώπη με 38% και την Αμερική με 16%. (UNCTAD-b, 2021).

Διάγραμμα 12: Εξαγωγές αγαθών ανά ήπειρο | 2020 (Πηγή: UNCTAD)¹⁷

3.3 Το διεθνές εμπόριο το 2021

Το 2021, το διεθνές εμπόριο αγαθών γνωρίζει σημαντική άνθηση, σημειώνοντας εξαιρετικές επιδόσεις στην Ασία, και επιστρέφοντας στα προ πανδημίας επίπεδα στην Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική. Συνολικά, η αξία του παγκόσμιου εμπορίου έφτασε σε επίπεδο ρεκόρ περίπου 28,5 τρις δολαρίων το 2021, σημειώνοντας αύξηση περίπου 25% σε σχέση με το 2020 και αύξηση περίπου 13% σε σχέση με το προ-πανδημικό επίπεδο του 2019.

Η ανάκαμψη επήλθε σε όλους τους τομείς, τις περισσότερες φορές ξεπερνώντας σημαντικά τα προ πανδημικά επίπεδα, με εξαίρεση τον τομέα των μεταφορών. Ενδεικτικά, στα μέταλλα και στα ορυκτά, η αξία του διεθνούς εμπορίου αυξήθηκε περίπου 40% το 2021 σε σχέση με το 2019. Αυξήσεις άνω του μέσου όρου σημειώθηκαν επίσης στα

¹⁷ UNCTAD Handbook of Statistics 2021

αγροδιατροφικά, στα χημικά, στα μηχανήματα, στον εξοπλισμό γραφείου και στα φαρμακευτικά προϊόντα (UNCTAD-e, 2021).

3.4 Προβλέψεις για το διεθνές εμπόριο το 2022

Ήδη από την προηγούμενο έτος, ήταν σαφές ότι η θετική τάση για το διεθνές εμπόριο το 2021 ήταν σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα των αυξήσεων στις τιμές των εμπορευμάτων, της υποχώρησης των πανδημικών περιορισμών και της ισχυρής ανάκαμψης της ζήτησης λόγω των πακέτων τόνωσης της οικονομίας. Καθώς αυτές οι τάσεις πλέον υποχωρούν, το διεθνές εμπόριο ομαλοποιείται το 2022 και αρχικά αναμενόταν αύξηση κατά 8,4 % το 2022, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021). Τα πρώτα στοιχεία όμως δείχνουν ότι η ανάπτυξη του εμπορίου επιβραδύνθηκε κατά το πρώτο τρίμηνο του 2022 (UNCTAD-a, 2022) εν μέρει λόγω του πολέμου στην Ουκρανία¹⁸. Στους λόγους αυτής της επιβράδυνσης περιλαμβάνονται επίσης οι αυξανόμενες τιμές της ενέργειας και οι προσπάθειες για τη συντόμευση των αλυσίδων εφοδιασμού και τη διαφοροποίηση των προμηθευτών (IMF, Απρ. 2022). Στις προβλέψεις του το UNCTAD επισημαίνει ακόμα την τάση αύξησης της περιφερειοποίησης μέσα στο 2022 λόγω των διαφόρων εμπορικών συμφωνιών και περιφερειακών πρωτοβουλιών που είναι ήδη δρομολογημένες, αλλά και την αλλαγή στα εμπορικά πρότυπα, που αναμένεται να αντανακλούν όλο και πιο έντονα την αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση για προϊόντα που είναι περιβαλλοντικά βιώσιμα.

3.5 Οι ναύλοι των μεταφορών εμπορευμάτων

Η εμφάνιση παγκόσμιων αλυσίδων εφοδιασμού επέτρεψε στις βιομηχανίες σε όλες τις χώρες να διασυνδέονται περισσότερο, με τις θαλάσσιες μεταφορές εμπορευμάτων να διευκολύνουν αυτή τη διασύνδεση. Η διεθνής ναυτιλιακή βιομηχανία είναι υπεύθυνη για τη

¹⁸ Το διεθνές εμπόριο μειώθηκε κατά 2,8% τον Μάρτιο του 2022 σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα (moneyreview.gr, 2022)

μεταφορά περίπου 90% του παγκόσμιου εμπορίου (SWZ, 2021), οπότε οποιαδήποτε διαταραχή στην τιμή ή στην προσφορά των θαλάσσιων μεταφορών δημιουργεί σοβαρά φαινόμενα συμφόρησης στις διεθνείς αλυσίδες προσφοράς, όπως κατέστη σαφές, μεταξύ άλλων, και με το ατύχημα του Ever Given στη Διώρυγα του Σουέζ το Μάρτιο του 2021.

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας οι θαλάσσιες μεταφορές παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό λειτουργικές (ΠΟΕ-ε, 2021). Οι ναύλοι των εμπορευματικών μεταφορών δε μειώθηκαν την περίοδο της μειωμένης ζήτησης - τον Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2020 – καθώς ο κλάδος αποφάσισε τη μείωση της προσφοράς. Από το Μάιο του 2020 άρχισαν οι τιμές των ναύλων να ωθούνται προς τα πάνω λόγω της επανεκκίνησης της κινεζικής οικονομίας και στη συνέχεια της ανάκαμψη της καταναλωτικής ζήτησης στις ΗΠΑ. Η αύξηση αυτή επεκτάθηκε περαιτέρω από την περιορισμένη χωρητικότητα αεροπορικών εμπορευματικών μεταφορών, καθώς ο όγκος των διεθνών πτήσεων μειώθηκε λόγω των ταξιδιωτικών περιορισμών και των ακυρώσεων πτήσεων¹⁹ (Attinasi et al., 2021).

Από το δεύτερο εξάμηνο του 2020, το παγκόσμιο κόστος μεταφοράς εμπορευμάτων βρίσκεται σε σταθερά ανοδική πορεία αφού τα μεγάλα λιμάνια της Άπω Ανατολής και της Δύσης γνωρίζουν μια πρωτοφανή συμφόρηση. Τρεις παράγοντες συνδέονται με την αύξηση του κόστους αποστολής. Από τη μία πλευρά, η έντονη αύξηση της ζήτησης για ενδιάμεσες εισροές λόγω της ισχυρότερης μεταποιητικής δραστηριότητας αύξησε τη ζήτηση για κινεζικές εξαγωγές και τη ζήτηση για αποστολές εμπορευματοκιβωτίων. Ταυτόχρονα, οι ελλείψεις εμπορευματοκιβωτίων στα ασιατικά λιμάνια έχουν επιδεινώσει τα σημεία συμφόρησης στον εφοδιασμό και έχουν αυξήσει περαιτέρω το κόστος αποστολής, καθώς εταιρείες στην Ασία φέρεται να πληρώνουν τιμές προμηθευτή για να πάρουν πίσω τα εμπορευματοκιβώτια (Martin et al., 2021). Τέλος η τελευταία άνοδος των τιμών του αργού πετρελαίου και οι αυξήσεις στο κόστος ασφάλισης και αυτές διογκώνουν το παγκόσμιο κόστος μεταφοράς. Σε κάθε περίπτωση, τα πλοία μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων είναι οι μεγάλοι κερδισμένοι, καθώς οι ναύλοι καταγράφουν το ένα ιστορικό ρεκόρ μετά το άλλο (Καραγεώργος, 2022) αλλά η διατάραξη στο παγκόσμιο εμπόριο θα είναι αναπόφευκτα πολύ ισχυρή.

¹⁹ Το ήμισυ του όγκου των αεροπορικών φορτίων μεταφέρεται με επιβατικές πτήσεις (ΠΟΕ-ε, 2021).

3.6 Τα φαινόμενα συμφόρησης στα λιμάνια

Η αύξηση της ζήτησης, σε συνδυασμό με γεγονότα ανωτέρας βίας, όπως η έξαρση της πανδημίας, τα προβλήματα σε εργοστάσια και οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες, οδήγησαν σε φαινόμενα συμφόρησης στον τομέα των μεταφορών και προκάλεσαν ελλείψεις συγκεκριμένων εισροών, όπως πλαστικά, μέταλλα, ξυλεία και ημιαγωγοί. Επίσης, με την έναρξη της πανδημίας, οι επιχειρήσεις μείωσαν τα αποθέματα μέσω της σταδιακής διάθεσής τους στην αγορά και λόγω ελλείψεων σε εισροές που οφείλονταν στην αναστολή δραστηριοτήτων των προμηθευτών και στις συντηρητικές πολιτικές δημιουργίας αποθεμάτων. Τους τελευταίους μήνες όμως, με την ζήτηση να ανεβαίνει ταχέως, και με πεπερασμένη τη δυνατότητα μεταφοράς μέσω θαλάσσης, παρατηρείται έντονη συμφόρηση εμπορευμάτων στα λιμάνια. Αυτή η ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης έχει ως συνέπεια την πρωτοφανή επιμήκυνση του χρόνου παράδοσης και σημαντικές ελλείψεις σε συγκεκριμένους κλάδους, όπως οι υπολογιστές και ο ηλεκτρονικός εξοπλισμός, τα μηχανήματα, τα προϊόντα ξυλείας, τα αυτοκίνητα και τα χημικά.

Πρόσφατα στοιχεία υποδηλώνουν ότι τα φαινόμενα συμφόρησης στις αλυσίδες προσφοράς στη ζώνη του ευρώ και στις ΗΠΑ παραμένουν σε ιστορικά υψηλά επίπεδα (EKT-a, 2022). Ο παγκόσμιος δείκτης PMI²⁰ για τους χρόνους παράδοσης των αγαθών σημείωσε τον Απρίλιο 2022 πτώση - που σημαίνει μακρότερους χρόνους παράδοσης - στο χαμηλότερο επίπεδό του εδώ και 1,5 χρόνο (Williamson, 2022), μερικώς και λόγω των lockdowns στην Κίνα, τα οποία κρατούν τις αποθήκες κλειστές και τα πλοία μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων, φορτωμένα εμπορεύματα, στα κινεζικά λιμάνια. Η αρνητική επίδραση που έχουν οι μεγάλοι χρόνοι παράδοσης στις εξαγωγές μιας χώρας αναμένεται να είναι ισχυρότερη όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό των εισαγωγών ενδιάμεσων εισροών από κλάδους που αντιμετωπίζουν φαινόμενα συμφόρησης. Η εκτιμώμενη σωρευτική υστέρηση του επιπέδου των εξαγωγών αγαθών έως τον Ιούνιο του 2021 ανέρχεται σε 6,7% για τη ζώνη του ευρώ και σε 2,3% παγκοσμίως (EKT-c, 2021).

²⁰ Ο δείκτης PMI για τους χρόνους παράδοσης των προμηθευτών χρησιμοποιείται για να αποτυπώσει την έκταση των φαινομένων συμφόρησης.

Τα προβλήματα των θαλάσσιων μεταφορών αναμένεται να συνεχιστούν καθόλη τη διάρκεια του 2022 (Wienberg, 2022). Ειδικότερα, οι περιορισμοί στην προσφορά που προκαλούνται από διαταράξεις στις μεταφορές είναι διάχυτοι και πιθανόν να είναι ιδιαίτερα επίμονοι εάν δεν υπάρξει υποχώρηση της παγκόσμιας ζήτησης και εάν δε σταματήσει η Κίνα να εφαρμόζει μια αυστηρή στρατηγική μηδενικών μολύνσεων από COVID-19 και να επιβάλλει αυστηρά lockdowns.

3.7 Οι επιπτώσεις του πολέμου Ρωσίας Ουκρανίας

Ενώ η μελλοντική πορεία της πανδημίας παραμένει σημαντικός παράγοντας κινδύνου που επηρεάζει τις προβλέψεις του βασικού σεναρίου για το διεθνές εμπόριο, ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας ενισχύει σημαντικά την αβεβαιότητα. Πέρα από τις υλικές ζημιές, τον αριθμό των θυμάτων και τη φρίκη του ανθρώπινου πόνου, ο πόλεμος απειλεί και το παγκόσμιο εμπόριο. Όσον αφορά το μέλλον, οι κίνδυνοι από ενδεχόμενη περαιτέρω κλιμάκωση της σύγκρουσης θα μπορούσαν να είναι σημαντικοί και να εκτροχιάσουν την παγκόσμια ανάκαμψη, τροφοδοτώντας παράλληλα πληθωριστικές πιέσεις.

Ο πόλεμος εκτιμάται ότι θα επηρεάσει τις παγκόσμιες προοπτικές μέσω τριών κύριων διαύλων. Αρχικά, οι σημαντικές οικονομικές και εμπορικές κυρώσεις που επιβάλλονται στη Ρωσία θα επηρεάσουν σοβαρά την οικονομική δραστηριότητα και το εμπόριο στη χώρα. Ο αποκλεισμός ορισμένων ρωσικών τραπεζών από το SWIFT μεταφράζεται σε εκτενέστερες διαταραχές, επηρεάζοντας επίσης το παγκόσμιο εμπόριο, καθώς εμποδίζει σοβαρά την έκδοση εμπορικών πιστώσεων για τις ρωσικές επιχειρήσεις. Περαιτέρω, η σύγκρουση άσκησε σημαντικές ανοδικές πιέσεις στις τιμές των βασικών εμπορευμάτων, καθώς η Ρωσία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις αγορές ενέργειας και η Ουκρανία είναι κορυφαίος εξαγωγέας βασικών ειδών διατροφής – κυρίως σιτηρών. Τέλος, ο πόλεμος Ρωσίας-Ουκρανίας πλήττει την παγκόσμια εμπιστοσύνη, προκαλώντας αρνητικές επιπτώσεις τόσο στον χρηματοπιστωτικό τομέα όσο και στην πραγματική οικονομία. Η επακόλουθη επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών, σε συνδυασμό με τη διατήρηση των

γεωπολιτικών εντάσεων και την αβεβαιότητα, αναμένεται με τη σειρά τους να επηρεάσουν το διεθνές εμπόριο (ΕΚΤ-α, 2022).

Ο ΠΟΕ αναθεώρησε την πρόβλεψή του για αύξηση του όγκου του εμπορίου εμπορευμάτων και πλέον αναμένει άνοδο 3,0% το 2022 (από 4,7% που ήταν η πρόβλεψη προ πολέμου) και 3,4% το 2023, αλλά και αυτές οι εκτιμήσεις διέπονται από αβεβαιότητα λόγω της ρευστής φύσης της σύγκρουσης. Υπάρχει κάποια ανοδική δυνατότητα εάν ο πόλεμος στην Ουκρανία τελειώσει νωρίτερα από το αναμενόμενο, αλλά θα μπορούσαν να προκύψουν σημαντικοί αρνητικοί κίνδυνοι εάν οι μάχες συνεχιστούν για μεγάλο χρονικό διάστημα ή εάν η σύγκρουση κλιμακωθεί (ΠΟΕ-ε, 2022).

Ενώ τα μερίδια της Ρωσίας και της Ουκρανίας στη συνολική παγκόσμια παραγωγή και στο εμπόριο είναι σχετικά μικρά, και οι δύο χώρες είναι σημαντικοί προμηθευτές βασικών αγαθών, συμπεριλαμβανομένων των τροφίμων και της ενέργειας. Σύμφωνα με τον ΠΟΕ, οι δύο χώρες διένειμαν το 2019 περίπου το 25% του παγκόσμιου σιταριού, το 15% του κριθαριού και το 45% του ηλίανθου. Η Ρωσία από μόνη της αντιπροσωπεύει το 9,4% του παγκόσμιου εμπορίου καυσίμων, ποσοστό που αυξάνεται στο 20% για το φυσικό αέριο (Le Quotidien, 2022).

3.8 Διεύρυνση ανισοτήτων μεταξύ αναπτυγμένου και αναπτυσσόμενου κόσμου

Η ταχεία αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου υπήρξε βασικός μοχλός ανάπτυξης, δημιουργίας θέσεων εργασίας, μείωσης της φτώχειας και αύξησης της κοινής ευημερίας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Από το 1990 έως το 2017, η παγκόσμια φτώχεια μειώθηκε από 36% σε 9%, κάτι που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της συμμετοχής των αναπτυσσόμενων χωρών στις παγκόσμιες εξαγωγές από 16% σε 30% (Engel et al., 2021).

Για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης που έφερε η πανδημία, οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες εξαρτώνται ιδιαίτερα από την ανάκαμψη του εμπορίου καθώς έχουν περιορισμένη ικανότητα παροχής πακέτων δημοσιονομικής τόνωσης. Η εξασφάλιση όμως σταθερής ζήτησης για εξαγωγές και η διασφάλιση της διαθεσιμότητας των εισαγόμενων

ενδιάμεσων προϊόντων και υπηρεσιών, είναι σε θέση να επιταχύνει την οικονομική ανάκαμψη και συνεπώς τη μείωση της ακραίας φτώχειας (Gopalakrishnan et al., 2021)..

Οι παγκόσμιες αλυσίδες αξίας συχνά συνεπάγονται ασύμμετρες επιπτώσεις, μεταξύ άλλων για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, άνιση κατανομή των κινδύνων και δυσανάλογα δυσμενείς επιπτώσεις για τις γυναίκες (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021). Έτσι οι διαταραχές του εμπορίου κατά την περίοδο των lockdown έφεραν αύξηση της ακραίας φτώχειας αφού ορισμένες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις μετακύλησαν το κόστος της χαμηλότερης ζήτησης σε όλη την έκταση των αλυσίδων εφοδιασμού τους, συμπεριλαμβανομένων των αναπτυσσόμενων χωρών και ακύρωσαν παραγγελίες που είχαν ήδη παραχθεί και, σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και αποσταλεί. Μια ανάλυση της Παγκόσμιας Τράπεζας εκτιμά ότι ο αντίκτυπος του COVID-19 είναι πιθανό να ωθήσει 119 έως 124 εκατομμύρια σε ακραία φτώχεια (Lakner et al., 2021). Πρόκειται για την πρώτη αύξηση της ακραίας φτώχειας παγκοσμίως εδώ και τρεις δεκαετίες.

Τα μέχρι σήμερα στοιχεία δείχνουν ότι η τρέχουσα ανάκτηση του διεθνούς εμπορίου είναι άνιση, καθώς τόσο οι εξαγωγές όσο και οι εισαγωγές αναπτύσσονται γρηγορότερα σε κάποιες περιοχές, σε σχέση με άλλες. Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι αναπτυσσόμενες και φτωχότερες χώρες δεν κατάφεραν να προσεγγίσουν τα προ πανδημίας επίπεδα, επιβεβαιώνοντας την ανησυχία ότι η πανδημία θα υπονομεύσει τη σύγκλιση των εισοδημάτων που επιτεύχθηκε την περίοδο πριν από το ξέσπασμα της πανδημίας (Μανιούδης, 2021)

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΤΗ ΜΕΤΑ-COVID ΕΠΟΧΗ

Μετά την ύφεση του Covid, η διεθνής ανταλλαγή αγαθών ανακάμπτει με ταχείς ρυθμούς. Ωστόσο, το κύμα μεγάλων τάσεων, όπως η παγκοσμιοποίηση, η πρόοδος στις τεχνολογίες, οι περιβαλλοντικές ανησυχίες, οι πολιτικές εντάσεις, η παγκόσμια πανδημική κρίση και

άλλες δυνάμεις, καθιστούν την αγορά όλο και πιο αβέβαιη. Το περιβάλλον γίνεται ακόμη πιο περίπλοκο καθώς αυτές οι ίδιες οι τάσεις εξελίσσονται με αυξανόμενο ρυθμό, τόσο λόγω του πολέμου στην Ουκρανία όσο λόγω των γεωπολιτικών εντάσεων που απειλούν να οδηγήσουν σε νέες ανατροπές. Ακολουθεί μια ανάλυση των τάσεων που επηρεάζουν το μέλλον του διεθνούς εμπορίου στη μετα-covid εποχή.

4.1 Η τάση αποπαγκοσμιοποίησης

Η κρίση του κορονοϊού σε καμία περίπτωση δεν συνάντησε μια παγκόσμια οικονομία που κινούνταν δυναμικά προς τη μεγαλύτερη ολοκλήρωση. Αντίθετα, οικονομικοί και πολιτικοί λόγοι έδειχναν ότι η εποχή της ολοένα και πιο έντονης παγκοσμιοποίησης μάλλον πλησίαζε στο τέλος της, χωρίς αυτό να σημαίνει μια συστηματική αποσύνθεση της παγκοσμιοποίησης (Paqué, 2020). Πράγματι το παγκόσμιο εμπόριο έκανε βήματα προς τα πίσω τα τελευταία χρόνια, αφήνοντας περισσότερο χώρο για εισαγωγές και εξαγωγές μέσα σε μια καθορισμένη περιφερειακή περιοχή.

Οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης υποστηρίζουν ότι το ελεύθερο εμπόριο έχει σημαντικά οφέλη, ανοίγει νέες αγορές για τις επιχειρήσεις και καθιστά τα καταναλωτικά αγαθά περισσότερο προσιτά. Η μετατόπιση προς περισσότερη εγχώρια παραγωγή θα αυξήσει αναπόφευκτα τον πληθωρισμό, ο οποίος βρίσκεται ήδη σε ανοδική τροχιά (Zumbrum, 2022). Άλλωστε οι «παγκοσμιοποιημένες» χώρες διαθέτουν σημαντικούς πόρους, εμπορικούς δεσμούς, δυνατότητες συνεργασίας και υποδομές υγειονομικής περίθαλψης, στοιχεία απαραίτητα για την ανάκαμψη μετά από μία κρίση (Bradley, 2020).

Οι πέντε δυνάμεις που δρουν κατά της παγκοσμιοποίησης

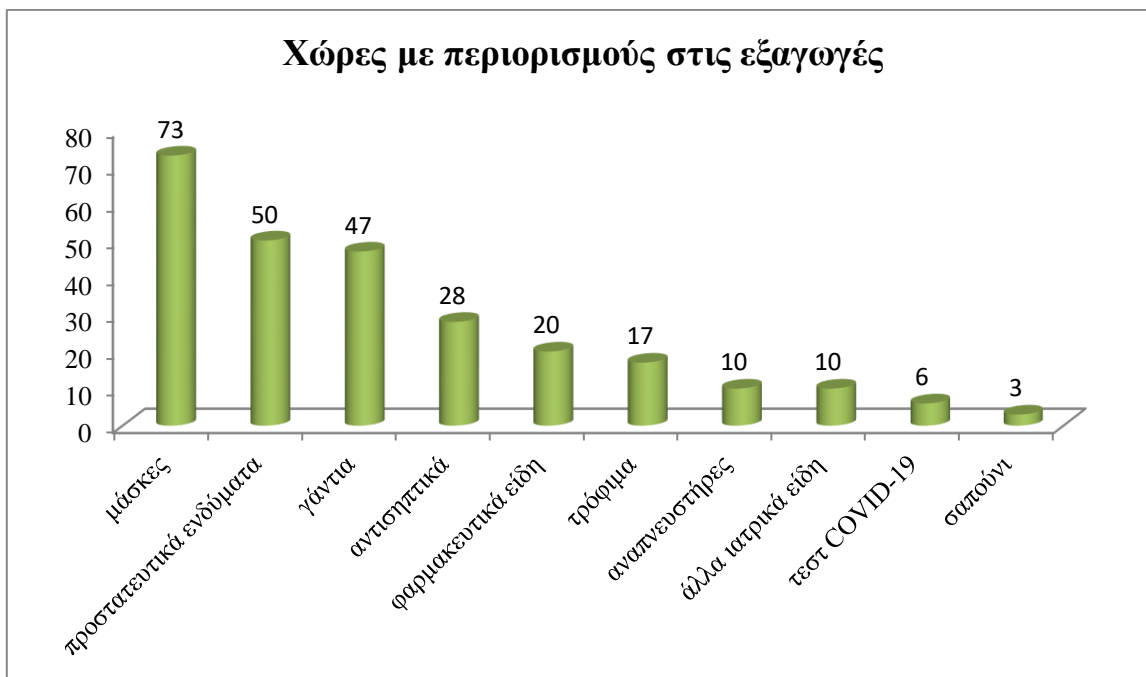
Υπάρχουν πέντε δυνάμεις που εργάζονται κατά της παγκοσμιοποίησης στην μετα-πανδημική περίοδο.

- Οι αλυσίδες αξίας

Η κρίση της πανδημίας απέδειξε ότι οι αλυσίδες αξίας αντιδρούν με ιδιαίτερη ευαισθησία σε περίπτωση διαταραχών. Πολλές εταιρείες του μεταποιητικού τομέα σταμάτησαν την παραγωγή λόγω ελλείψεων, παρόλο που υπήρχε ακόμη πιθανή ζήτηση. Στο μέλλον, οι σχετικοί κίνδυνοι θα λαμβάνονται υπόψη κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων. Οι προκλήσεις στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας αναλύονται στο κεφάλαιο 4.3.

- Το κύμα προστατευτισμού

Στην αρχή της κρίσης του κορονοϊού, ο πλανήτης βρέθηκε ξαφνικά αντιμέτωπος με μεγάλες ελλείψεις προϊόντων, από ατομικό προστατευτικό εξοπλισμό και φάρμακα μέχρι τεχνολογικά προϊόντα, με αποτέλεσμα ορισμένες χώρες να προχωρήσουν σε προσωρινές απαγορεύσεις εξαγωγών κρίσιμων αγαθών. Μέχρι το τέλος Απριλίου 2020, 80 χώρες είχαν εφαρμόσει περιορισμούς στις εξαγωγές και μέχρι τον Νοέμβριο του 2020 ο αριθμός αυτός είχε αυξηθεί σε 86 (ΠΟΕ-e, 2021).

Διάγραμμα 13: Αριθμός χωρών που επέβαλαν προσωρινούς περιορισμούς σε εξαγωγές (Πηγή: ΠΟΕ)²¹

²¹ (ΠΟΕ-e, 2021)

Γενικότερα η πανδημία χρησιμοποιήθηκε από εκείνες τις πολιτικές δυνάμεις που προειδοποιούν για τυχόν κινδύνους παγκοσμιοποίησης και τάσσονται υπέρ του προστατευτισμού, στηρίζοντας την ιδεολογία τους στο ότι τμήματα της κοινωνίας υποφέρουν ως αποτέλεσμα του ανταγωνισμού της παγκόσμιας αγοράς. Στα δυτικά βιομηχανικά έθνη, αυτά είναι ουσιαστικά τα άκρα του πολιτικο-ιδεολογικού φάσματος, δηλαδή δεξιοί λαϊκιστές, που επιχειρηματολογούν και διαδηλώνουν ούτως ή άλλως κατά των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης στις εγχώριες αγορές εργασίας, και αριστερά οικολογικά κόμματα, που θεωρούν το διεθνές εμπόριο και τη διάσπαση των αλυσίδων αξίας ως υπεύθυνα για τις κοινωνικά και οικολογικά προβλήματα. Η τάση αυτή προϋπήρχε και διαφαινόταν διεθνώς, από π.χ. το αποτέλεσμα του ελληνικού δημοψηφίσματος της 5^{ης} Ιουλίου 2015, από την υπερψήφιση του Brexit στο δημοψήφισμα του 2016 στη Βρετανία, από τη νίκη του Ντόναλντ Τραμπ στις ΗΠΑ την ίδια χρονιά, από την άνοδο του κόμματος French National Rally στη Γαλλία αλλά ακόμα πιο έντονα στην Πολωνία και στην Ουγγαρία, όπου τα κόμματα Fidesz και Law and Justice (PiS) είναι τα κυβερνώντα.

- Ο κίνδυνος εμπορικών πολέμων

Υπό τις ανησυχίες για την προστασία της υγείας και την πολιτική προθυμία για προστατευτισμό, οι εμπορικοί πόλεμοι μπορούν να ξεσπάσουν πιο εύκολα και πιο συχνά. Πρωτοστάτησαν οι Ηνωμένες Πολιτείες υπό τον Ντόναλντ Τραμπ, με μια εμπορική προσέγγιση που δίνει ελάχιστη σημασία στη σταθερότητα και τη συνεχή ύπαρξη δοκιμασμένων κανόνων όπως αυτοί του ΠΟΕ. Αλλά και η Κίνα, μια πολυπληθής, αυταρχικά διοικούμενη χώρα με επιθετικό κρατικό καπιταλισμό και με μια νεοϊμπεριαλιστική στρατηγική διείσδυσης στην παγκόσμια αγορά περιφρονεί τις εμπορικές πρακτικές της Δύσης.

- Οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης και η άνοδος του ενεργειακού κόστους

Όπως προαναφέρθηκε, οι προοπτικές για την παγκόσμια οικονομία έχουν επιδεινωθεί από το ξέσπασμα του πολέμου στην Ουκρανία στις 24 Φεβρουαρίου, και την άνοδο του ενεργειακού κόστους, κάτι που επιβεβαιώνει και το ΔΝΤ, θίγοντας εκ παραλλήλου και το ζήτημα των επιπτώσεων του COVID-19 στις διεθνείς αλυσίδες αξίας και στη διάρθρωση

του παγκόσμιου εμπορίου (IMF, Απρ. 2022). Όλα τα παραπάνω μπορεί να οδηγήσουν σε λιγότερη ολοκλήρωση του διεθνούς εμπορίου και μείωση των άμεσων επενδύσεων. Κάτι παρόμοιο παρατηρήθηκε και στις δεκαετίες του 1970 και του 1980, όταν στον απόηχο της πετρελαϊκής κρίσης η παγκοσμιοποίηση αποδυναμώθηκε αισθητά (από το 1973) και επιταχύνθηκε ξανά μόνο όταν η τιμή του πετρελαίου μειώθηκε σημαντικά στα μέσα της δεκαετίας του 1980.

- Η μεταβολή στις καταναλωτικές συνήθειες

Η ζήτηση μεταβάλλεται συνεχώς με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα τον περιορισμό των επαγγελματικών ταξιδιών λόγω της ψηφιακής τεχνολογίας, την επιλογή διαφορετικών προορισμών διακοπών και την αλλαγή στις συνήθειες αγορών από λιανική σε ταχυδρομική παραγγελία. Είναι λοιπόν προφανές ότι αυτό θα έχει και αντίστοιχες συνέπειες για τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια, οι δυτικοί καταναλωτές φαίνεται να έχουν συνειδητοποιήσει περισσότερο την κοινωνική και οικολογική ποιότητα των τοπικών συνθηκών παραγωγής - και συνεπώς να προτιμούν το λεγόμενο πιστοποιημένο εμπόριο και τις πιο εύκολα ελεγχόμενες συνθήκες παραγωγής, είτε στη χώρα τους είτε σε γειτονικές χώρες (Paqué, 2020).

Το μέλλον της παγκοσμιοποίησης

Δεν είναι να απορεί κανείς που, κατά την πανδημία, η παγκοσμιοποίηση έγινε συνώνυμο της οικονομικής εξάρτησης, της αυξανόμενης ανισότητας, της ανεπιθύμητης μετανάστευσης και θεωρήθηκε όχημα για τη μετάδοση ασθενειών (Kobrin, 2020). Αλλά οι προβλέψεις για τον θάνατο της παγκοσμιοποίησης ήταν, εκ των υστέρων, υπερβολικές. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είχαν ήδη το stress test τους κατά την κατάρρευση του παγκόσμιου εμπορίου το 2008-2009. Και στις δύο περιπτώσεις, το σοκ ήταν απότομο και άμεσο, αλλά άμεση ήταν και η ανάκαμψη, υποδηλώνοντας ότι το παγκόσμιο εμπόριο είναι πολύ πιο ανθεκτικό από ό,τι αναμενόταν (Afesorghor et al., 2021).

Σε κάθε περίπτωση το μέλλον του παγκόσμιου εμπορίου φαίνεται να περνά από τις μεγάλες περιφερειακές συμφωνίες, όπου όσες χώρες προσχωρούν έχουν περισσότερα κοινά συμφέροντα, όπως συμβαίνει με την RCEP και με τη συμφωνία ΗΠΑ-Καναδά-Μεξικού, οι οποίες υπογράφηκαν το 2020. Στο βαθμό που οι συμφωνίες αυτές δεν ακουμπούν τις δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί στον ΠΟΕ και παραμένουν ανοιχτές σε πρόσθετη συμμετοχή χωρών που έχουν δεσμευτεί να τηρήσουν τα πρότυπά τους, μπορούν να συμπληρώσουν το πολυμερές εμπορικό σύστημα και να διαμορφώσουν την επόμενη μέρα της παγκοσμιοποίησης.

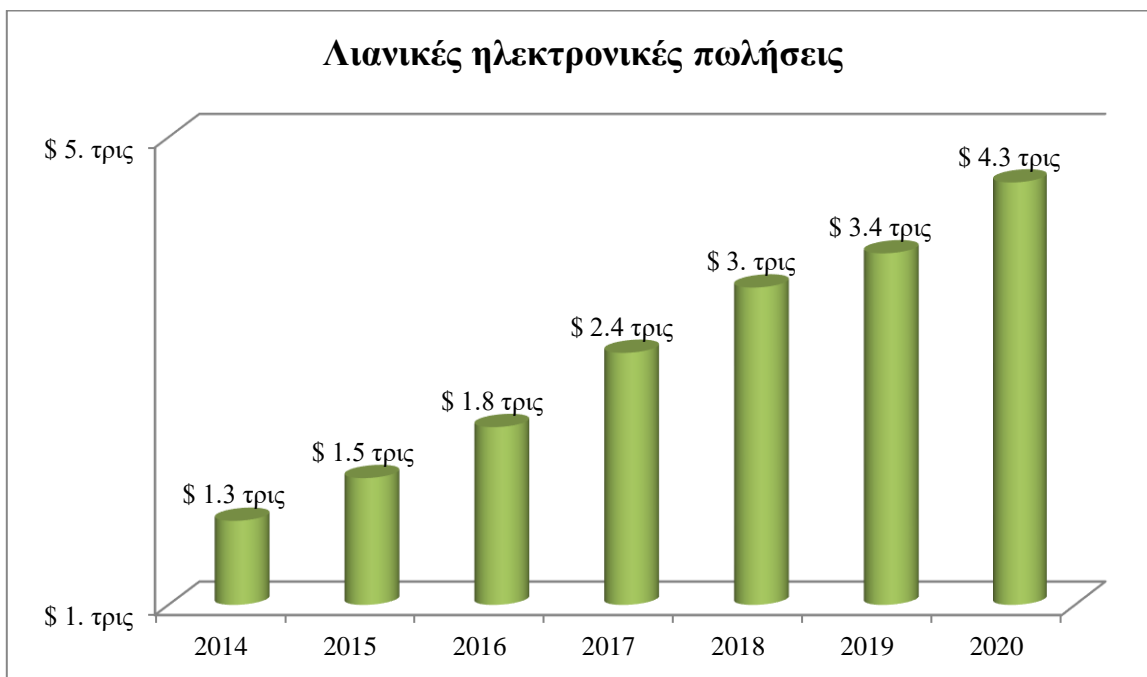
4.2 Οι νέες τεχνολογίες που σχετίζονται με την 4η Βιομηχανική Επανάσταση

Έχει γίνει ολοένα και πιο προφανές ότι η πανδημία του COVID-19 έχει αλλάξει θεμελιωδώς τον τρόπο λειτουργίας πολλών οργανισμών: εξωτερικά — πώς οι εταιρείες διασυνδέονται με πελάτες, προμηθευτές και άλλους ενδιαφερόμενους. και εσωτερικά — πώς οι εταιρείες διαχειρίζονται τους εργαζόμενους και τις σχέσεις εργοδότη-εργαζομένου (Sostero et al., 2020). Οι επιχειρήσεις που κάποτε χαρτογραφούσαν την ψηφιακή στρατηγική σε φάσεις ενός έως τριών ετών πρέπει τώρα να κλιμακώσουν τις πρωτοβουλίες τους μέσα σε λίγες μέρες ή εβδομάδες. Πλέον οι ψηφιακές τεχνολογίες και τεχνολογίες προσομοίωσης βρίσκονται στο κέντρο της στρατηγικής για το διεθνές εμπόριο.

Μια συνέπεια του COVID-19 είναι η μετατόπιση των εμπορικών δραστηριοτήτων από κατά κύριο λόγο offline καταστήματα σε διαδικτυακά καταστήματα. Καθώς οι κυβερνήσεις ενήργησαν για να ανακόψουν την εξάπλωση του ιού, οι εταιρείες στην Ευρώπη ξεκίνησαν να μεταφέρουν ολόκληρες επιχειρήσεις στο διαδίκτυο. Οι ψηφιακοί μετασχηματισμοί που συνήθως διαρκούν πέντε χρόνια, στριμώχτηκαν σε μερικούς μήνες. Ο πάροχος φιλοξενίας ιστοτόπων GoDaddy σημείωσε σημαντική αύξηση στον αριθμό των εταιρειών που εγγράφονται στα προϊόντα ηλεκτρονικού εμπορίου του – μεταξύ Φεβρουαρίου και Απριλίου 2020, αυτό το άλμα έφτασε το 48% (Lobdell, 2020).

Σήμερα ζούμε στην ψηφιακή εποχή που συχνά περιγράφεται ως η εποχή της 4ης Βιομηχανικής Επανάστασης (4IR) ή του ψηφιακού μετασχηματισμού (DT). Η ιδέα του 4IR

ξεκίνησε στη Γερμανία για την ανάπτυξη της έξυπνης κατασκευής. Το πιο χαρακτηριστικό όμως παράδειγμα του ρόλου της τεχνολογίας στην επανεφεύρεση και την «προστασία» πολλών πτυχών του παγκόσμιου εμπορίου κατά τη διάρκεια της πανδημίας ήταν η έκρηξη του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Διάγραμμα 14: Οι παγκόσμιες ηλεκτρονικές πωλήσεις 2014-2020 (Πηγή: ΠΟΕ)²²

Στο διεθνές εμπόριο, η ψηφιοποίηση μετατρέπει δραστηριότητες της αλυσίδας αξίας και των επιχειρηματικών μοντέλων σε ψηφιακές πλατφόρμες μέσω αναδυόμενων ψηφιακών τεχνολογιών όπως το Διαδίκτυο των Πραγμάτων, το Blockchain, η Τεχνητή Νοημοσύνη, η μέθοδος προσθετικής κατασκευής (3D εκτυπώσεις), η εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα και η ανάλυση μεγάλων δεδομένων.

²² World Trade Report 2021

Το Διαδίκτυο των Πραγμάτων – Internet of Things (IoT)

Το Διαδίκτυο των Πραγμάτων (IoT) εκμεταλλεύεται τη δυνατότητα των συσκευών δικτύου να αντιλαμβάνονται και να συλλέγουν δεδομένα, τα οποία στη συνέχεια μοιράζονται μέσω του Διαδικτύου, όπου μπορούν να τύχουν επεξεργασίας και να χρησιμοποιηθούν για διάφορους σκοπούς. Ορισμένοι χρησιμοποιούν επίσης τον όρο βιομηχανικό Διαδίκτυο εναλλακτικά με το IoT. Αυτό αφορά κυρίως τις εμπορικές εφαρμογές της τεχνολογίας του IoT στον κόσμο της μεταποίησης (Μίτσελ).

Το IoT εκσυγχρονίζει τη διαχείριση της εφοδιαστικής αλυσίδας, χάρη στους αισθητήρες χαμηλής κατανάλωσης, το GPS και άλλες τεχνολογίες παρακολούθησης που εντοπίζουν με ακρίβεια τα αγαθά καθώς αυτά κινούνται κατά μήκος μιας αλυσίδας εφοδιασμού. Τέτοιες πληροφορίες επιτρέπουν στους μεταφορείς να σχεδιάζουν πιο αποτελεσματικά και να πληροφορούν σε πραγματικό χρόνο τους ενδιαφερόμενους σχετικά με την τοποθεσία των αγαθών που αποστέλλονται ή λαμβάνονται (Pratt, 2022).

Περαιτέρω, το IoT επιτρέπει στις επιχειρήσεις να αναπτύξουν καινοτόμες εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης για να διαφοροποιηθούν από τους ανταγωνιστές τους, αρκεί να αναλύσουν τα διαθέσιμα σύνολα δεδομένων και να τα μετατρέψουν σε δράση για την αντιμετώπιση προβλημάτων. Κατά την παραγωγή το IoT επιτρέπει τη βελτιστοποίηση των διαδικασιών παραγωγής, την αποστολή έγκαιρων ειδοποιήσεων, τη συμβολή στον ποιοτικό έλεγχο και την πρόβλεψη αστοχίας εξοπλισμού στα μηχανήματα (marketsandmarkets.com, 2021).

Η τεχνολογία Blockchain

Η τεχνολογία Blockchain, η οποία πρωτοεμφανίστηκε ως η αρχιτεκτονική που στηρίζει το κρυπτονόμισμα bitcoin, χρησιμοποιεί μια κοινόχρηστη βάση δεδομένων που ενημερώνεται

σε πραγματικό χρόνο και μπορεί να επεξεργάζεται και να διακανονίζει συναλλαγές μέσα σε λίγα λεπτά.

Εξασφαλίζει κάτι εξαιρετικά σπάνιο: την ταυτόχρονη επιτάχυνση της επεξεργασίας και τη βελτίωση της ασφάλειας. Καταγράφει συναλλαγές σε διαδοχικά μπλοκ, δημιουργώντας κρυπτογραφημένα δεδομένα που μπορούν να μοιραστούν μεταξύ πολλών μερών μέσω της αλυσίδας εφοδιασμού, ενημερώνοντάς τα αμέσως, χωρίς κίνδυνο απάτης. Η τεχνολογία blockchain θα μπορούσε να περιορίσει τη γραφειοκρατία, να επιταχύνει το εμπόριο, βελτιώνοντας παράλληλα την ασφάλεια. Τοποθετεί όλα τα έγγραφα σε μια ενιαία ροή εργασίας που βασίζεται σε πρότυπα. Καθώς ολοκληρώνεται κάθε βήμα, τα έγγραφα καταγράφονται και κοινοποιούνται, ώστε οι συμμετέχοντες να μπορούν να δουν τι έχει υποβληθεί, πότε και από ποιον. Κανένα μέρος δεν μπορεί να τροποποιήσει, να διαγράψει ή ακόμα και να προσθέσει οποιαδήποτε εγγραφή χωρίς τη συναίνεση άλλων στο δίκτυο (Green, 2017).

Η τεχνητή νοημοσύνη – Artificial Intelligence (AI)

Η δυνατότητα της τεχνητής νοημοσύνης (AI) να βοηθά στον σχεδιασμό της εφοδιαστικής αλυσίδας έγινε σαφής κατά τη διάρκεια της επιδημίας COVID-19. Οι εταιρείες υγειονομικής περίθαλψης και αεροδιαστημικής που έχουν επιφορτιστεί με τη διασφάλιση της έγκαιρης παράδοσης κρίσιμων ιατρικών προμηθειών αξιοποίησαν την τεχνητή νοημοσύνη για να τροποποιήσουν γρήγορα τα σχέδια αποστολής για να ελαχιστοποιήσουν τις καθυστερήσεις και τις αστοχίες υπηρεσιών (Onesource, 2021).

Η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης γίνεται σε τεχνολογικό πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από την ψηφιοποίηση (datafication) του κόσμου. Ο ψηφιακός δίδυμος, δηλαδή η ψηφιακή αναπαράσταση ενός φυσικού αντικειμένου ή συστημάτων και των διεργασιών που λαμβάνουν εκεί χώρα, είναι αντικείμενο μελέτης και συνεχούς βελτίωσης. Στόχος, η πρόγνωση της συμπεριφοράς του φυσικού διδύμου μέσα από μια διαλεκτική σχέση, η οποία θα αποβλέπει στη βελτίωση αμφοτέρων (Κροκίδης, 2020). Οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν λύσεις AI, εμφανίζουν περιθώρια κέρδους έως 17% καλύτερα από τον

ανταγωνισμό, με συστήματα προληπτικής συντήρησης, μείωσης σφαλμάτων στην παραγωγή, υποβοήθησης εργασιών από ρομποτικές μηχανές, προβλέψεων ζήτησης, διαχείρισης ποιότητας, εξ αποστάσεως εξυπηρέτησης πελατών, λήψης αποφάσεων χωρίς ανθρώπινη παρουσία, κλπ. Ενδεικτικά, οι βιομηχανικές επιχειρήσεις μπορούν να βελτιώσουν έως 5% την αποδοτικότητα στην παραγωγή, ως 13% την κερδοφορία, έως 12% την εξοικονόμηση καυσίμων, έως 10% το χρόνο διάθεσης προϊόντων στην αγορά (tanea.gr, 2020).

Καθώς αυτή η τεχνολογία αναμένεται να υιοθετηθεί ευρέως, πρόκειται επίσης να επηρεάσει τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας αφενός συντομεύοντας τους κύκλους ανάπτυξης των προϊόντων (τα οποία παράγονται σήμερα με παραδοσιακές τεχνικές κατασκευής) και αφετέρου αποθαρρύνοντας την παραγωγή σε σημεία που βρίσκονται μακριά από το σημείο κατανάλωσης (Petropoulos & Sapir, 2020).

Περαιτέρω, η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να υποστηρίξει το διεθνές εμπόριο καθώς μειώνει τον χρόνο, το κόστος και την πολυπλοκότητα του εντοπισμού και της παροχής ευκαιριών εξαγωγής. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη βελτίωση των προβλέψεων των μελλοντικών τάσεων, όπως οι αλλαγές στη ζήτηση των καταναλωτών, και για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κινδύνων στην αλυσίδα εφοδιασμού. Για παράδειγμα, τα προϊόντα μπορούν να κατασκευαστούν με βάση προβλέψεις τεχνητής νοημοσύνης, μειώνοντας έτσι τις καθυστερήσεις στους χρόνους παραγωγής και βελτιώνοντας την έγκαιρη παράδοση. Η ρομποτική μπορεί να χρησιμοποιηθεί για φυσική επιθεώρηση και συντήρηση αγαθών κατά μήκος της αλυσίδας εφοδιασμού. Τέλος, οι δυνατότητες της τεχνητής νοημοσύνης στην ανάλυση δεδομένων και στον εντοπισμό προτύπων θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να εξακριβωθεί άμεσα η νομιμότητα μιας εμπορικής συναλλαγής (Baker, 2021).

Οι τρισδιάστατες εκτυπώσεις

Η τρισδιάστατη εκτύπωση (3D printing) είναι μια μέθοδος προσθετικής κατασκευής στην οποία εφαρμόζεται η διαδοχική εναπόθεση επάλληλων στρώσεων υλικού για την αναπαραγωγή αντικειμένων. Με τον τρόπο αυτό κατασκευάζεται ένα τρισδιάστατο στέρεο

αντικείμενο, σχεδόν οποιουδήποτε σχήματος από ένα ψηφιακό μοντέλο. Χρησιμοποιείται σε ένα ευρύ φάσμα εφαρμογών, σε εμπορικούς, βιομηχανικούς και δημόσιους τομείς (π.χ. κατασκευή εξαρτημάτων για αυτοκίνητα, τρένα και αεροπλάνα, κατασκευή εκτυπωτών σε σχολεία και δημόσιες βιβλιοθήκες, βιοεκτύπωση κ.λπ.). Οι τρισδιάστατες εκτυπώσεις καθιστούν τις διαφορές στο εργατικό κόστος λιγότερο σημαντικές και θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε σταδιακή συντόμευση των αλυσίδων εφοδιασμού. Με τη βοήθεια της τρισδιάστατης εκτύπωσης, τα ανταλλακτικά μπορούν να παραχθούν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, με την τήρηση όλων των διαδικασιών έγκρισης για το ανταλλακτικό με μόνη προϋπόθεση να είναι τα δεδομένα διαθέσιμα σε μια ψηφιακή αποθήκη. Και αυτή η τρισδιάστατη εκτύπωση μπορεί ιδανικά να γίνει όπου στον κόσμο χρειάζεται το εξάρτημα, με την προϋπόθεση ότι υπάρχει διαθέσιμος ένας κατάλληλος τρισδιάστατος εκτυπωτής (Knüpfner, 2022).

Όλα δείχνουν ότι η μέθοδος προσθετικής κατασκευής θα μεταμορφώσει την παγκόσμια παραγωγή και θα επιτρέψει πιο αποκεντρωμένες και ανθεκτικές αλυσίδες αξίας, απελευθερώνοντας παραγωγικές δυνατότητες. Η διαδικασία είναι επίσης ευεργετική για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς το αποτύπωμα CO₂ μειώνεται κατά την παραγωγή.

Η εικονική και η επαυξημένη πραγματικότητα (VR & AR)

Στην εικονική πραγματικότητα (VR), το πραγματικό περιβάλλον αντικαθίσταται πλήρως από έναν εικονικό κόσμο που δημιουργείται από υπολογιστή. Ο χρήστης περιβάλλεται από πολλές μεγάλες οθόνες στις οποίες εμφανίζεται το εικονικό περιεχόμενο μέσω στερεοσκοπικών προβολών και δεν έχει ορατή σύνδεση με το πραγματικό περιβάλλον. Με γυαλιά 3D και αντίστοιχη παρακολούθηση της κίνησης του κεφαλιού, το περιεχόμενο μπορεί να γίνει σωστά αντιληπτό σε τρεις διαστάσεις. Το να βυθιστείς σε έναν τεχνητά δημιουργημένο κόσμο είναι διανοητικά αισθητό σε τρία επίπεδα: τη χωρική αντίληψη, την αντίληψη του περιβάλλοντος και την προσοχή ή τη συμμετοχή στον προσομοιωμένο κόσμο.

Η επαυξημένη πραγματικότητα (AR), είναι ένας συνδυασμός του πραγματικού και του εικονικού κόσμου, με τον πραγματικό κόσμο να κυριαρχεί. Σε αντίθεση με το VR, το AR δεν δημιουργεί έναν νέο κόσμο, αλλά επεκτείνει και βελτιώνει το υπάρχον πραγματικό περιβάλλον. Χρησιμοποιώντας AR, η πραγματικότητα συμπληρώνεται με το ψηφιακό περιεχόμενο μέσω της χρήσης φορητών συσκευών, όπως smartphone ή tablet, αλλά και αντίστοιχων γυαλιών AR. Το AR μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παρουσίαση προϊόντων στους πελάτες πριν από την ολοκλήρωσή τους, προκειμένου να δημιουργηθεί μια εντύπωση για το τελικό προϊόν.

Στη βιομηχανία αποδεδειγμένα επιταχύνει την ανάπτυξη ιδεών²³ ενώ αναμένεται να μειώσει τα επαγγελματικά ταξίδια αφού με την επαυξημένη πραγματικότητα μπορεί να γίνει εύκολα παρουσίαση ιδεών ή παροχή οδηγιών εξ' αποστάσεως στους εργαζομένους στην παραγωγή. Πράγματι, η απομακρυσμένη υποστήριξη μέσω επαυξημένης πραγματικότητας δίνει τη δυνατότητα σε έναν τεχνικό υπάλληλο να επιλύει προβλήματα ταχύτερα και πιο αποτελεσματικά μαζί με έναν τεχνικό εμπειρογνώμονα, χωρίς να απαιτείται πλέον η επιτόπια παρουσία του τελευταίου (Klöb, 2021).

Τέλος κατά την ανάπτυξη καινοτόμων ιδεών, το λογισμικό AR καθιστά δυνατή την ανίχνευση σφαλμάτων σε πρώιμο στάδιο και τη συνεργασία σε ολογράμματα. Ειδικά στις πρώιμες διαδικασίες σχεδίασης προϊόντων ή διαδικασιών τα βήματα επανάληψης και η υλικοτεχνική προσπάθεια μειώνονται σημαντικά, ενώ τόσο το επίπεδο λεπτομέρειας όσο και οι επιλογές για τυχόν τροποποιήσεις αυξάνονται.

Η Ανάλυση Μεγάλων Δεδομένων (big data analytics)

Η Ανάλυση Μεγάλων Δεδομένων ήταν απαραίτητη για την πρόβλεψη, την παρακολούθηση, τη διαχείριση, τον περιορισμό και την εκτίμηση των επιπτώσεων του κορονοϊού. Είναι όμως σημαντική και για τις εταιρείες, καθώς προσφέρουν τη δυνατότητα να αναλύουν τις αγορές από άλλη οπτική γωνία και να γνωρίζουν λεπτομερώς τις τάσεις που τις κινούν (Flores, 2020). Το επίθετο «μεγάλο» ισχύει πραγματικά για τα δεδομένα του

²³ η αυτοκινητοβιομηχανία BMW επιτάχυνε την ανάπτυξη ιδεών οχημάτων έως και δώδεκα μήνες

παγκόσμιου εμπορίου. Η βάση δεδομένων Comtrade του ΟΗΕ περιέχει διμερή εμπορικά δεδομένα μεταξύ 219 οικονομιών που αναφέρουν στοιχεία σε περισσότερα από 6141 κωδικοποιημένα αγαθά. Με αυτό το εμπόριο που αναφέρεται σε μηνιαία βάση, δημιουργούνται περίπου 3,5 δισεκατομμύρια ετήσια αρχεία. Και αυτή είναι απλώς η παροιμιώδης κορυφή του παγόβουνου, επειδή τα περισσότερα από 6.000 αγαθά συγκεντρώνονται σύμφωνα με τα Εναρμονισμένα Συστήματα Περιγραφής και Κωδικοποίησης Εμπορευμάτων και όχι σύμφωνα με μεμονωμένες συναλλαγές (Naudé, 2020).

Τα Μεγάλα Δεδομένα ήδη μεταμορφώνουν το παγκόσμιο εμπόριο, ξεκινώντας από τη βελτιστοποίηση logistics και την προγνωστική ανάλυση που θα επιτρέψει στις επιχειρήσεις να είναι πιο αποτελεσματικές. Με τα Big Data, οι επιχειρήσεις μπορούν να προβλέψουν τη ζήτηση με πολύ πιο αποτελεσματικό τρόπο και να παρακολουθούν καλύτερα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους, καθώς και τις επιδόσεις τους στις εγχώριες και διεθνείς αγορές (Cohen, 2015). Με την παρακολούθηση σε πραγματικό χρόνο και πιο ακριβείς μακροπρόθεσμες προβλέψεις, η επιδίωξη είναι ότι οι αλυσίδες αξίας θα γίνουν ανθεκτικές. Τα πιο έξυπνα δεδομένα και οι υπολογιστές θα διευκολύνουν επίσης τις δοκιμές ακραίων καταστάσεων των αλυσίδων εφοδιασμού, επιτρέποντας τον εντοπισμό πιθανών τρωτών σημείων και τη δοκιμή τροποποιήσεων που οδηγούν σε πιο αξιόπιστο εμπόριο κάνοντας έτσι τις αλυσίδες αξίας πιο ανθεκτικές. Ακόμα μπορούν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα της εφοδιαστικής αλυσίδας μέσω επικύρωσης δεδομένων, ανίχνευσης ανωμαλιών και άμεσης σύγκρισης και αξιολόγησης. Σε συνδυασμό με το Διαδίκτυο των Πραγμάτων και επιτρέποντας αναφορές σε κινητές συσκευές και ορατότητα στα παγκόσμια logistics μπορούν να επιφέρουν βελτιστοποίηση διαδρομής σε πραγματικό χρόνο, βελτιωμένες προβλέψεις ζήτησης και διαχείριση αποθέματος, ακόμα και την παροχή απαντήσεων στους κυβερνητικούς ελέγχους (Haugie, 2020).

Με την παρακολούθηση των κινήσεων σε πραγματικό χρόνο αναμένεται επίσης να διαπιστώνονται ευκολότερα και οι αντιανταγωνιστικές πρακτικές, οι οποίες έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην αύξηση της παραγωγικότητας στις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες οικονομίες. Τα καρτέλ σε όλο τον κόσμο, για παράδειγμα, επηρεάζουν αρνητικά την ευημερία των καταναλωτών μέσω υπερτιμήσεων της τάξης των

δισεκατομμυρίων δολαρίων. Ο εντοπισμός αυτών των πρακτικών απαιτεί καλύτερη κατανόηση της φύσης τέτοιων ανταγωνιστικών πρακτικών από τους φορείς εκμετάλλευσης της αγοράς αλλά επί του παρόντος, οι αρχές ανταγωνισμού σε κάποιες περιπτώσεις συλλέγουν αυτά τα δεδομένα χειροκίνητα, κάτι που είναι χρονοβόρο και αναποτελεσματικό. Η ανάλυση Μεγάλων Δεδομένων θα επιτρέψει στις αρχές ανταγωνισμού να κατανοήσουν καλύτερα, να εντοπίσουν και να λάβουν μέτρα κατά των παραγόντων που εμπλέκονται συστηματικά σε ανταγωνιστικές πρακτικές (World Bank Group, 2017).

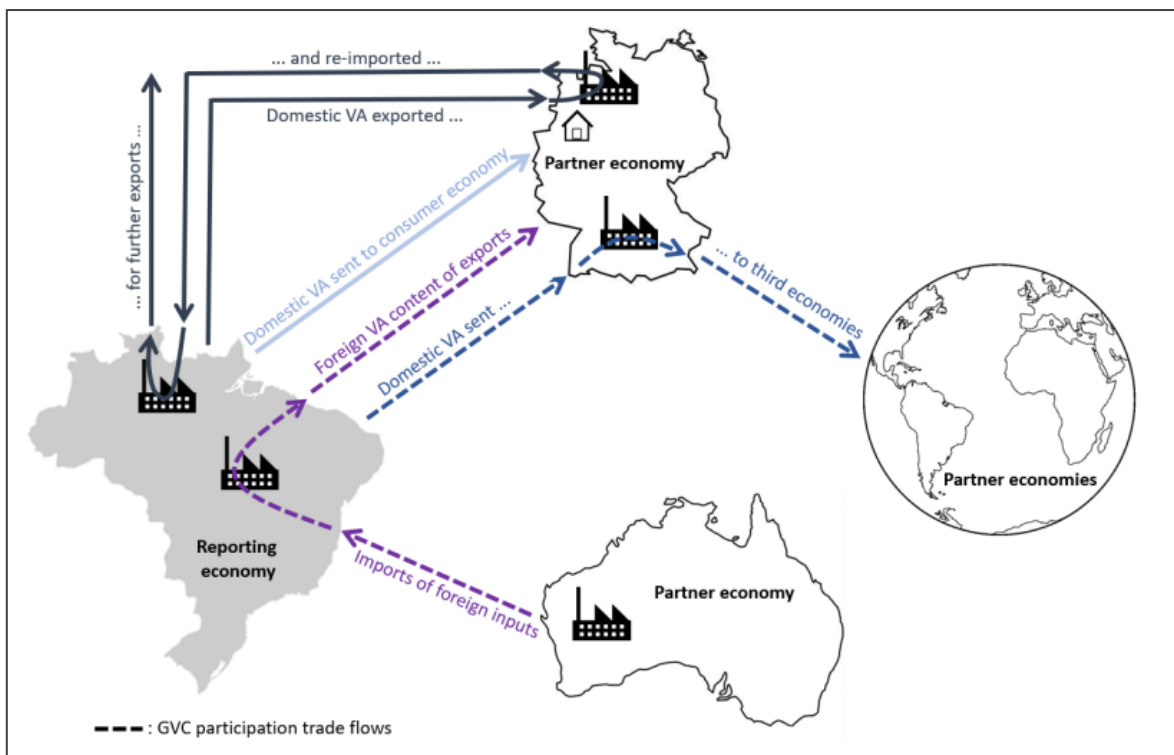
4.3 Οι παγκόσμιες αλυσίδες αξίας

Η συμμετοχή στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας (ΠΑΑ) δίνει στις χώρες τη δυνατότητα να ειδικευτούν σε τομείς που έχουν το συγκριτικό πλεονέκτημα. Πριν την πανδημία, ο ΟΟΣΑ προέτρεπε τις χώρες να επιταχύνουν την επέκταση του εμπορίου, να εμβαθύνουν τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας και να τονώσουν την παραγωγικότητα (ΟΟΣΑ, 2017). Οι ΠΑΑ είναι όμως ήδη πολύ βαθιές και η παγκόσμια παραγωγή χαρακτηρίζεται από μια αυξανόμενη εξάρτηση από ενδιάμεσα αγαθά που παράγονται εκτός των εθνικών συνόρων. Σημαντικό μέρος αυτών των ενδιάμεσων αγαθών παράγεται στην Κίνα, η οποία γνώρισε την τελευταία δεκαετία σημαντική αύξηση στη συμμετοχή της στην παγκόσμια μεταποίηση και είναι πλέον η κύρια πηγή εισροών για κορυφαίες κατασκευαστικές χώρες, όπως οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και η Γερμανία. Αντίθετα, η εξάρτηση της Κίνας από τις εισροές της Ιαπωνίας, της ΕΕ και των ΗΠΑ είναι χαμηλότερη και μειώνεται (Pina & Lodi, 2021).

Οι μετρήσεις ΠΑΑ σκοπεύουν να καταγράψουν το πού και πώς παράγονται τα αγαθά και οι υπηρεσίες, πράγμα που σημαίνει τον εντοπισμό ροών προστιθέμενης αξίας μεταξύ των χωρών (Pina & Lodi, 2021). Ο δείκτης συμμετοχής ΠΑΑ παρέχει μια εκτίμηση του πόσο μια οικονομία είναι συνδεδεμένη με παγκόσμιες αλυσίδες αξίας για την παραγωγή και το εξωτερικό εμπόριο. Ο δείκτης αποτελείται από δύο στοιχεία: τις εισαγωγές ξένων εισροών για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που εξάγονται (αναδρομική συμμετοχή GVC)

και επίσης την εξαγωγή εγχώρια παραγόμενων εισροών με στόχο την περαιτέρω επεξεργασία και εξαγωγή μέσω των αλυσίδων εφοδιασμού (ΠΟΕ-h, 2020).

Για να επεξηγηθούν περαιτέρω οι παραπάνω όροι, η εικόνα δείχνει τις ροές παραγωγής και εμπορίου που αντιστοιχούν στα στοιχεία προστιθέμενης αξίας των εξαγωγών.

Εικόνα 1: Οι ροές στις ΠΑΑ (Πηγή: ΠΟΕ)²⁴

Οι μετρήσεις δείχνουν ότι τα δύο τρίτα του παγκόσμιου εμπορίου αφορούν ενδιάμεσα αγαθά, δηλαδή αγαθά που θα μετασχηματιστούν για να παράγουν καταναλωτικά αγαθά (Rioux, 2020). Έκπληξη προκαλεί η διαπίστωση ότι κατά τη διάρκεια της πανδημίας, το εμπόριο που σχετίζεται με τις ΠΑΑ μειώθηκε συγκριτικά λιγότερο από το εμπόριο τελικών αγαθών το πρώτο τρίμηνο του 2020. Καθώς η Κίνα άρχισε να ανακάμπτει το δεύτερο τρίμηνο, το εμπόριο ενδιάμεσων αγαθών ανέκαμψε επίσης, σε αντίθεση με τη συνεχιζόμενη συρρίκνωση άλλων τομέων της παγκόσμιας οικονομίας, ιδιαίτερα του ενεργειακού τομέα. Το πρώτο εξάμηνο του 2021 η συμμετοχή στις ΠΑΑ επεκτάθηκε

²⁴ https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/explanatory_notes_e.pdf

περαιτέρω, καθώς το εμπόριο ενδιάμεσων αγαθών αυξήθηκε με σταθερό ρυθμό, αντανακλώντας πιθανώς την ανασυγκρότηση των αποθεμάτων λόγω της ανάκαμψης μετά την πανδημία (ΕΚΤ-b, 2022)

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στις ΠΑΑ

Οι επιπτώσεις της πανδημίας στις ΠΑΑ εμφανίστηκαν σε τρεις διαφορετικές πλευρές: στην προσφορά, στη ζήτηση και στα αποθέματα (A. Raj, 2022).

Οι επιπτώσεις στην προσφορά είναι πολύπλευρες. Η ανάκαμψη της παγκόσμιας ζήτησης προϊόντων οφείλεται εν μέρει στη μεταστροφή της κατανάλωσης από τις υπηρεσίες προς τα αγαθά εξαιτίας των περιοριστικών μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας. Δε συνοδεύτηκε όμως από ανάλογη αύξηση της προσφοράς αγαθών. Περαιτέρω, σε ορισμένους κλάδους προέκυψαν σοβαρές ελλείψεις σε ενδιάμεσα αγαθά, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τους ημιαγωγούς, όπου η προσφορά ακόμα και σήμερα δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στην αύξηση της ζήτησης ηλεκτρονικών ειδών και εξοπλισμού. Τέλος, οι διαταράξεις στον τομέα της εφοδιαστικής αλυσίδας – που οφείλονται κυρίως στην υπερβολική ζήτηση πλοίων μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων, στη συμφόρηση στους λιμένες και στα αυστηρά περιοριστικά μέτρα σε ορισμένες ασιατικές χώρες – επιδείνωσαν περαιτέρω τα φαινόμενα συμφόρησης στις αλυσίδες προσφοράς (ΕΚΤ-a, 2022).

Οι επιπτώσεις στη ζήτηση έχουν να κάνουν με το γεγονός ότι η πανδημία μείωσε την ικανότητα ή την επιθυμία των καταναλωτών να αγοράσουν αγαθά και υπηρεσίες. Αυτό συνέβει εφενός γιατί μερίδα εργαζομένων, ειδικά στο τομέα των υπηρεσιών, είχαν ραγδαία πτώση του εισοδήματός τους και αφετέρου λόγω εγκλεισμού, η οποία καταπόντισε τη ζήτηση για ορισμένα αγαθά και υπηρεσίες. Παράλληλα αυξήθηκε η ζήτηση σε συγκεκριμένα είδη όπως τα ηλεκτρονικά και ο εξοπλισμός επισκευής και βελτίωσης κατοικιών.

Τέλος σταδιακές ήταν οι επιπτώσεις και στα αποθέματα που διατηρούν οι επιχειρήσεις. Πριν από την εποχή του COVID-19, οι διαχειριστές της εφοδιαστικής αλυσίδας επικεντρώνονταν γενικά στη διαχείριση αποθεμάτων με βάση το μοντέλο Just-In-Time, η οποία συμβάλλει στη μείωση του κόστους και στην αύξηση της αποτελεσματικότητας. Ωστόσο, μετά το ξέσπασμα του COVID-19, κατέστη σαφές ότι αυτή η προσέγγιση αποτυγχάνει να προετοιμάσει παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού για την καταπολέμηση ακραίων σοκ, και τείνει να αντικατασταθεί με το σύστημα διαχείρισης αποθεμάτων Just-In-Case που έχει πιο προληπτικό χαρακτήρα. Μια στρατηγική JIC λειτουργεί με την αποθήκευση αρκετών υλικών, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν προκλήσεις όπως καθυστερήσεις προμηθευτών, απροσδόκητες αυξήσεις στη ζήτηση ή παροδικές αυξήσεις στο κόστος ενός υλικού ή ενός εξαρτήματος (Jenkins, 2021).

Παράγοντες πίσω από την τάση επιβράδυνσης της συμμετοχής στις ΠΑΑ

- Ο αυξανόμενος παγκόσμιος προστατευτισμός

Μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση υπήρξε ταυτόχρονη μείωση των δασμολογικών συντελεστών αλλά αύξηση των ρυθμιστικών μέτρων και των μη δασμολογικών φραγμών. Τα χρόνια που ακολούθησαν οι τάσεις προστατευτισμού εντάθηκαν περαιτέρω, με αποκορύφωμα την εμπορική διαμάχη μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κίνας και την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Με την έναρξη της πανδημίας COVID-19, η τάση επιταχύνθηκε, ιδιαίτερα το πρώτο εξάμηνο του 2020, όπου ο εξαγωγικός προστατευτισμός οδήγησε σε περιορισμούς από μερίδα χωρών στις αποστολές βασικών ιατρικών προμηθειών και ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού.

- Η αστάθεια του κόστους μεταφοράς

Μέχρι πρόσφατα, η ανάπτυξη των ΠΑΑ είχε συνδεθεί με την πτώση του κόστους των θαλάσσιων μεταφορών και την αυξανόμενη αποτελεσματικότητά τους. Πλέον όμως οι ασταθείς τιμές του πετρελαίου και η αυξανόμενη ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και

ζήτησης για υπηρεσίες εμπορευματικών μεταφορών έχουν επισημανθεί ως δύο καθοριστικοί παράγοντες που αποδυναμώνουν τις ΠΑΑ. Με την πανδημία επήλθε απότομη αύξηση των ναυτιλιακών τιμών παγκοσμίως όπως δείχνουν οι δείκτες των ναύλων, με πιο σημαντικό το Δείκτη Εμπορευματοκιβωτίων της Σαγκάης (the Shanghai Containerized Freight Index) που υπερτριπλασιάστηκε από τις αρχές του 2020 (UNCTAD-c, 2021).

- Οι φθίνουσες ροές Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Ο ρυθμός αύξησης των ΑΞΕ επιβραδύνθηκε σημαντικά μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, υποχωρώντας σε μέσο ετήσιο ρυθμό 4% την περίοδο 2010-2019, μείωση 20 ποσοστιαίων μονάδων σε σύγκριση με τη δεκαετία που προηγήθηκε της κρίσης. Η πανδημία του COVID-19 είχε ακόμα βαθύτερες επιπτώσεις αφού το 2020 οι παγκόσμιες ΑΞΕ υπέστησαν τη μεγαλύτερη πτώση που έχει ποτέ καταγραφεί (42%), φτάνοντας σε επίπεδα του 2003 (UNCTAD-d, 2021).

- Το αυξανόμενο κόστος εργασίας στις αναδυόμενες οικονομίες

Με εξαίρεση το Μεξικό, οι περισσότερες αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς τόσο στην Ασία όσο και στην αναδυόμενη Ευρώπη έχουν δει μια σταθερή αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ξεπερνώντας σημαντικά αυτές στις Ηνωμένες Πολιτείες και τη ζώνη του ευρώ (EKT-b, 2022). Αυτή η αύξηση ελάττωσε τις διαφορές κόστους σε σχέση με τις προηγμένες οικονομίες, μειώνοντας έτσι τα κίνητρα για τις πολυεθνικές εταιρείες για παραγωγή σε αναπτυσσόμενες χώρες.

- Ο αντίκτυπος των νέων τεχνολογιών που σχετίζονται με την 4η Βιομηχανική Επανάσταση (4IR)

Η διάδοση των νέων ψηφιακών βιομηχανικών τεχνολογιών που περιγράφηκαν παραπάνω έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την παραγωγικότητα σε χώρες υψηλού εισοδήματος, καθιστώντας έτσι λιγότερο ελκυστικό το arbitrage εργασίας έναντι των αναδυόμενων και αναπτυσσόμενων χωρών. Αυτό θα μπορούσε να ωθήσει τις πολυεθνικές εταιρείες να επαναφέρουν την παραγωγή στις προηγμένες οικονομίες. Τα στοιχεία για τον αντίκτυπο των νέων τεχνολογιών στις ΠΑΑ είναι νωρίς για να εκτιμηθούν αλλά με βάση τις πρώτες

προσομοιώσεις βάσει μοντέλων του ΠΟΕ υφίσταται αλλά ενδέχεται να είναι περιορισμένος (ΠΟΕ-b, 2019).

Το μέλλον των ΠΑΑ

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ΕΚΤ, οι διαταραχές που σχετίζονται με τις ΠΑΑ είναι πιθανό να έχουν μεγεθύνει τη μείωση του παγκόσμιου εμπορίου κατά περίπου 25% (ΕΚΤ-b, 2022). Κατέστη σε όλους σαφές ότι η πολυπλοκότητά τους έχει ως αποτέλεσμα μία αναταραχή σε ένα μέρος της αλυσίδας να έχει άμεσα επιζήμιες παγκόσμιες επιπτώσεις όπως διακοπή λειτουργίας εργοστασίων και προβλήματα στις μεταφορές (κατά τη διάρκεια των εξάρσεων της πανδημίας), συμφόρηση στον εφοδιασμό (κατά τη φάση ανάκαμψης) αλλά και μακροχρόνιες συνεχιζόμενες ελλείψεις συγκεκριμένων εξαρτημάτων όπως αυτές που υπάρχουν ακόμα.

Η πανδημία, παρά τον προσωρινό της χαρακτήρα, άφησε το αποτύπωμά της στις ΠΑΑ και οδηγεί σε ανασχηματισμό της παραγωγής (αυτοματοποίηση), σε αλλαγή της διανομής των αγαθών σε όλο τον κόσμο και εν τέλει σε μείωση της συμμετοχής των ΠΑΑ, για πρώτη φορά, μετά από τρεις δεκαετίες συνεχούς ανάπτυξης. Αυτή η τάση δεν έχει ακόμα μετρηθεί, είναι όμως εμφανής. Οι επιχειρήσεις θεώρησαν την πολυπλοκότητα της προμήθειας εισροών ως τρωτό σημείο και ταυτόχρονα αναθεωρούν τα μοντέλα αποθεμάτων τους και οι κυβερνήσεις συζητούν πρωτοβουλίες για εθνικοποίηση των αλυσίδων εφοδιασμού (ΗΠΑ) ή για διαφοροποίηση των τοποθεσιών παραγωγής (Ευρώπη) προκειμένου να διασφαλιστεί ο εφοδιασμός. Το κόστος αυτών των μεταρρυθμίσεων μπορεί να είναι υψηλότερο, αλλά αντισταθμίζεται από την ταχύτερη διάθεση στην αγορά, την ανθεκτικότητα έναντι μελλοντικών διαταραχών, τη μεγαλύτερη ασφάλεια εφοδιασμού και την εξάλειψη της αβεβαιότητας για τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις. Στον αντίποδα βρίσκεται η άποψη ότι η εθνικοποίηση της παραγωγής περιορίζει το περιθώριο απορρόφησης των κραδασμών, ιδιαίτερα εκείνων που μπορεί να προέρχονται από την εγχώρια αγορά και ότι η διεθνής συνεργασία εξασφαλίζει αυξημένη παραγωγή με

χαμηλότερο κόστος για όλα τα αγαθά, συμπεριλαμβανομένων αυτών που χρειάζονται για την καταπολέμηση του ιού.

4.4 Ανασχεδιασμός της παγκόσμιας πολιτικής για το κλίμα

Η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και η πρόθεση να μην υπονομευτεί το μέλλον των μελλοντικών γενεών έχει οδηγήσει στην αντικατάσταση του παραδοσιακού στόχου της οικονομικής ανάπτυξης με την αειφόρο ανάπτυξη. Το διεθνές εμπόριο είναι ένα σημαντικό στοιχείο προς αυτήν την κατεύθυνση επειδή έχει τη δυνατότητα να ενισχύσει τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής καθώς και τις προσπάθειες προσαρμογής.

Ενώ το διεθνές εμπόριο, υπό μία έννοια, επιδεινώνει την κλιματική αλλαγή, είναι ταυτόχρονα κεντρικό μέρος της λύσης γιατί προωθεί τη διάδοση κρίσιμων περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών που μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών και στη βελτίωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης²⁵. Ακόμα, μπορεί να καταστήσει δυνατή τη μετεγκατάσταση της παραγωγής σε περιοχές με καθαρότερες τεχνικές. Τέλος, σε έναν κόσμο που βιώνει όλο και περισσότερο τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, το εμπόριο θα είναι ένας κρίσιμος μηχανισμός για την αντιμετώπιση της επισιτιστικής ανασφάλειας, την υποστήριξη της προσαρμογής και την ανάκαμψη από φυσικές καταστροφές (Brenton & Chemutai, 2021). Άλλωστε, όπως έδειξε η πανδημία, το παγκόσμιο εμπορικό δίκτυο είναι ιδιαίτερα σημαντικό όταν οι χώρες επηρεάζονται από μεγάλα σοκ, από τα οποία δεν μπορούν να ανακάμψουν χωρίς βοήθεια ή μετά από μια φυσική καταστροφή, όταν τα βασικά είδη όπως τρόφιμα και φάρμακα είναι σε έλλειψη.

Περαιτέρω, η παγκόσμια ανταπόκριση στην κλιματική αλλαγή έχει δημιουργήσει πρόσθετες προκλήσεις για τις χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Τα κράτη υψηλού εισοδήματος έχουν υποσχεθεί να μειώσουν τις εκπομπές άνθρακα για να εκπληρώσουν τις εθνικά καθορισμένες δεσμεύσεις τους βάσει της Συμφωνίας του Παρισιού. Η Πράσινη Συμφωνία της ΕΕ, για παράδειγμα, προβλέπει μείωση κατά 75% των εισαγωγών άνθρακα.

²⁵ Το 2021, το παγκόσμιο εμπόριο περιβαλλοντικών αγαθών υπολογίστηκε ότι ξεπερνά το 1 τρις δολάρια ετησίως (Brenton & Chemutai, 2021).

Αυτό το μέτρο θα επηρεάσει τις χώρες εξαγωγής ορυκτών καυσίμων και τις λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες που ενσωματώνονται σε παγκόσμιες αλυσίδες αξίας με ένταση άνθρακα.

Η κρίση του COVID-19 έδειξε επίσης ότι, οι χώρες με μεγαλύτερη οικονομική ανταγωνιστικότητα έχουν επίσης καλύτερες υποδομές, ιδρύματα και ένα σύστημα εκπαίδευσης και ετοιμότητας για να αντιμετωπίσουν μια πανδημία ή μια φυσική καταστροφή. Ως εκ τούτου έχουν εξ' αρχής τις προδιαγραφές για ταχύτερη ανάκαμψη. Είναι κρίσιμος λοιπόν ο σχεδιασμός κατάλληλων εμπορικών και περιβαλλοντικών πολιτικών ώστε να μετριαστεί αυτή η ανισότητα, προσφέροντας τα σωστά οικονομικά κίνητρα για την επίτευξη τόσο βιώσιμης ανάπτυξης όσο και μείωσης της φτώχειας μέσω του εμπορίου. Ο σχεδιασμός της διεθνής δράσης και συνεργασίας για την ανάπτυξη πολιτικών που αφορούν την κλιματική δράση δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο από τις φιλελεύθερες δημοκρατίες. Οποιαδήποτε παγκόσμια συμφωνία χωρίς τη μεγαλύτερη εταιρεία εκπομπής, την Κίνα, θα είχε μόνο μισά αποτελέσματα. Μια διεθνή συμφωνία για τα πρότυπα προστασίας του κλίματος πρέπει και μπορεί να συμβεί, όπως συνέβη για παράδειγμα και η διεθνής συμφωνία για την παγκόσμια ελάχιστη φορολογία (Κατσαρός, 2021), η οποία μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν αδύνατη.

Οι κυβερνήσεις πρέπει επίσης να συνεργαστούν με τις επιχειρήσεις ώστε να επενδύσουν στην τεχνολογία και να προχωρήσουν σε έναν πιο βιώσιμο τρόπο εργασίας. Ο Όμιλος B20, η επιχειρηματική φωνή του G20, συζητά την ιδέα για συνεργασία και για από κοινού ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανισότητα και την κλιματική αλλαγή (Tesch et al., 2021). Επιπλέον, οι επιχειρήσεις εξετάζουν όλο και περισσότερο τις αλυσίδες εφοδιασμού τους και επιλέγουν να συνεργαστούν με προμηθευτές που μπορούν να παρέχουν καλύτερη κοινωνική και κλιματική βιωσιμότητα.

Από τα παραπάνω κατέστη σαφές ότι το διεθνές εμπόριο είναι σε διαρκή αλληλεπίδραση με την κλιματική ατζέντα. Οι εμπορικές ευκαιρίες θα επηρεάζονται στο μέλλον όλο και περισσότερο τόσο από το μεταβαλλόμενο κλίμα όσο και από τις πολιτικές για την αντιμετώπισή του. Καθώς ο κόσμος κάνει τη μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των εξαγωγών θα αλλάξουν, αναγκάζοντας τις χώρες να προσαρμοστούν και να εκμεταλλευτούν νέες ευκαιρίες.

Επιχειρήσεις και αγορές που δεν έχουν την ευελιξία να ανταποκριθούν στην ταχύτητα της βιώσιμης ατζέντας ενδέχεται να διατρέχουν κίνδυνο. Για παράδειγμα, η Ιαπωνία αυτή τη στιγμή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα ορυκτά καύσιμα και κινδυνεύει να χάσει εμπορικές ευκαιρίες με μεγάλες εταιρείες που είναι έτοιμες να μετεγκατασταθούν προκειμένου να μειώσουν τα αποτυπώματα άνθρακα (Tesch et al., 2021). Αλλά και ότι η Τουρκία αναγκάστηκε να επικυρώσει τη συμφωνία του Παρισιού τον Οκτώβριο του 2021, έστω και με 5 χρόνια καθυστέρηση, κι αυτό αποδίδεται από τους αναλυτές στο γεγονός ότι οι περισσότερες εξαγωγές της είναι προς την Ε.Ε., η οποία το θέτει ως προϋπόθεση συνεργασίας.

4.5 Η νέα δομή του διεθνούς εμπορίου

Από τα παραπάνω έχει καταστεί σαφές ότι η οικονομική ανάπτυξη και η ευημερία εξαρτώνται από τη σταθερότητα του παγκόσμιου εμπορικού συστήματος καθώς και ότι η πανδημία έχει επιταχύνει τον αντίκτυπο αλλαγών σε όλα τα διαφορετικά επίπεδα λειτουργίας του διεθνούς εμπορίου σε βαθμό που μπορούμε να μιλάμε πλέον για μια νέα δομή. Οι προκλήσεις είναι πολυδιάστατες και καθιστούν επιτακτική την ανάγκη συνολικής ρύθμισής τους.

Οι εφοδιαστικές αλυσίδες γίνονται όλο και πιο διαφανείς και ευέλικτες ώστε να αποφευχθεί (ή τουλάχιστον να μετριαστεί) η διακοπή τους στο μέλλον. Ενδεχομένως να απαιτηθεί εκτεταμένη χρήση αλγορίθμων για τον εντοπισμό αλλαγών στη ζήτηση, ώστε να λαμβάνονται γρηγορότερες και ορθότερες αποφάσεις κατά τη διάρκεια μιας κρίσης (Blackburn et al., 2020).

Ιδιαίτερα απασχολεί τον ΠΟΕ και το θέμα της ασφάλειας των δεδομένων, το οποίο είναι πλέον παγκόσμιο, όπως και οι υποδομές cloud. Οι τεχνολογίες δεν έχουν σύνορα και οι ψηφιακοί χώροι αναδεικνύουν μια νέα γεωπολιτική, η οποία δεν αντιμετωπίζεται σε επίπεδο εθνικών κρατών, αν και υπάρχουν υπερδυνάμεις σε αυτό το τομέα όπως η Κίνα, η Ρωσία και η ΗΠΑ (Alibert, 2021). Είναι καθοριστικής σημασίας η δημιουργία ενός οικοσυστήματος στο οποίο τα δεδομένα διατίθενται, συγκεντρώνονται και μοιράζονται σε

ένα αξιόπιστο, ασφαλές περιβάλλον σε διεθνή κλίμακα²⁶. Αυτό το οικοσύστημα, τόσο φιλόδοξο όσο και απαραίτητο, χρειάζεται αφενός την επιστράτευση των εταιρειών πληροφορικής και της τεχνολογίας Cloud, οι οποίες αναδεικνύονται ως κύριοι μοχλοί ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου, και αφετέρου την υποστήριξη των παραγωγών, οι οποίοι θα προσδιορίσουν τα δεδομένα που θα κοινοποιηθούν, καθώς και τους σχετικούς περιορισμούς.

Μια ακόμα εξέλιξη, που θα επηρεάσει το διεθνές εμπόριο, είναι η σημαντική ανάπτυξη ψηφιακών νομισμάτων με τη μορφή κρυπτονομισμάτων, σταθερών νομισμάτων (stablecoins) και ψηφιακών νομισμάτων κεντρικής τράπεζας (CBDC) και οι νέες ψηφιακές υποδομές που υποστηρίζουν τις συναλλαγές σε αυτά. Η Κίνα ήδη αναπτύσσει ταυτόχρονα δύο φιλόδοξα έργα που στοχεύουν στην ψηφιοποίηση βασικών τμημάτων της οικονομίας της και, εάν είναι επιτυχή, μπορεί να έχουν ευρείες επιπτώσεις στο παγκόσμιο εμπόριο. Από τη μία είναι η πρώτη χώρα που έθεσε σε κυκλοφορία ψηφιακό νόμισμα κεντρικής τράπεζας, το e-CNY (ψηφιακό γουάν), και από την άλλη ανέπτυξε το BSN²⁷, ένα δίκτυο υπηρεσιών που βασίζεται σε Blockchain. Αν και τα δύο αυτά έργα είναι διαφορετικά, ορισμένοι αναλυτές βλέπουν το e-CNY και το BSN ως δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Μόλις η πλατφόρμα BSN είναι πλήρως λειτουργική, το e-CNY θα ήταν η λογική πρώτη επιλογή για οποιεσδήποτε εφαρμογές απαιτούν πληρωμή (Raud & MacKinnon, 2022).

Αυτό το περίπλοκο τοπίο δεν έχει ακόμα οριοθετηθεί και καθιστά επιτακτική την ανάγκη για ρύθμιση των διαφορετικών προκλήσεων μέσα από μία διεθνή συμφωνία. Υπάρχει περισσότερο από ποτέ η ανάγκη να υποστηριχθεί η παγκόσμια οικονομία με ένα παγκόσμιο καθεστώς που την καθιστά πιο εύρωστη. Στο παρελθόν, η δημιουργία ομίλων όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), που προέκυψε από τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, βοήθησε στη δημιουργία των παγκοσμιοποιημένων εμπορικών δομών. Συνέβαλαν επίσης στην αποτροπή της κλιμάκωσης των εμπορικών διενέξεων μεταξύ των εθνών σε παγκόσμιους εμπορικούς πολέμους.

²⁶ Η Ε.Ε. το έχει ήδη δρομολογήσει, αλλά μόνο για τα κράτη-μέλη της. Είναι το meta-cloud Gaia-X, ένα πρόγραμμα κοινής χρήσης δεδομένων μεταξύ ευρωπαϊών παραγωγών: <https://www.gaia-x.eu/>.

²⁷ <https://bsnbase.io/g/main/index>

Στο επίκεντρο του ΠΟΕ βρίσκονται τρεις βασικές αρχές που αποσκοπούν να εγγυηθούν το ανοιχτό και χωρίς διακρίσεις παγκόσμιο εμπόριο. Όλα τα μέλη του ΠΟΕ έχουν συμφωνήσει στην αρχή της μεταχείρισης του πλέον ευνοούμενου έθνους: ορίζει ότι τυχόν εμπορικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν σε ένα κράτος μέλος του ΠΟΕ πρέπει επίσης να διατίθενται σε όλα τα άλλα κράτη μέλη. Η δεύτερη αρχή της εθνικής μεταχείρισης ορίζει ότι τα ξένα αγαθά και οι προμηθευτές τους πρέπει να χαίρουν ίδιας αντιμετώπισης με τα εγχώρια αγαθά. Τέλος, ισχύει η αρχή της διαφάνειας, με την οποία όλα τα μέλη αναλαμβάνουν να δημοσιεύουν τους κανονισμούς εξωτερικού εμπορίου (Schmucker, 2018).

Στις τρέχουσες όμως προκλήσεις, ο ΠΟΕ δεν ανταποκρίνεται με επιτυχία. Μία πρώτη αμφισβήτηση του ΠΟΕ προέκυψε το 2001, κατά την προσπάθεια επίτευξης του οράματος της παγκοσμιοποίησης με τον Γύρο της Ντόχα για την Ανάπτυξη, και είχε ως στόχο τη μείωση των γεωργικών δασμών και την παροχή καλύτερης βοήθειας στους φτωχότερους του κόσμου. Η προσπάθεια δεν στέφθηκε, με επιτυχία, λόγω του μεγάλου αριθμού διαπραγματευτικών παραγόντων και συμφερόντων, της αρχής της ομοφωνίας και των διαφορετικών απόψεων για τους αναπτυξιακούς στόχους (Schmucker, 2018). Οι διαπραγματεύσεις κατέρρευσαν το 2008 με σοβαρές συνέπειες για την αξιοπιστία του οργανισμού. Έκτοτε ο ΠΟΕ αγωνίζεται να καινοτομήσει και να παραμείνει σχετικός. Οι πιέσεις στον ΠΟΕ αυξήθηκαν με τις πρόσφατες κρίσεις – τη χρηματοοικονομική και του κορονοϊού - και πλέον υφίσταται τη βαθύτερη αμφισβήτηση από την ίδρυσή του, η οποία αγγίζει όλα τα πεδία δράσης του: την απελευθέρωση του εμπορίου και τον εκσυγχρονισμό των κανόνων, τη λειτουργία επίλυσης διαφορών και την παρακολούθηση της εμπορικής πολιτικής. Ακόμα, οι εντάσεις γύρω από την ένταξη της Κίνας το 2001 εγείρουν επιπλέον ερωτήματα σχετικά με την αξιοπιστία και το μέλλον του ΠΟΕ. Ενώ υπήρχε η προσδοκία ότι η ασιατική οικονομική υπερδύναμη θα εγκατέλειπε οριστικά πολιτικές και πρακτικές ασυμβίβαστες με το διεθνές εμπορικό σύστημα και θα βασιζόταν εφεξής στις πολιτικές της ελεύθερης αγοράς, αυτό δε συνέβη ποτέ (kathimerini.gr, 2021). Τέλος, ο ΠΟΕ κατηγορήθηκε ότι κατά την πανδημία τα διάφορα τμήματα στο εσωτερικό του, περιέπλεξαν τις προσπάθειες να παραμείνουν ανοιχτές οι παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021).

Εκτός από αυτούς τους εξωτερικούς λόγους για την κρίση του ΠΟΕ, υπάρχουν και εσωτερικοί με πιο σημαντικό το ότι οι τρέχουσες συμφωνίες, οι οποίες στην πλειοψηφία τους είναι αποτέλεσμα του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), δε συμβαδίζουν με τις εξελίξεις. Το διεθνές εμπόριο σήμερα δε μοιάζει καθόλου με αυτό του 1995 κυρίως επειδή αφορά λιγότερο την ανταλλαγή τελικών προϊόντων και περισσότερο τις παγκόσμιες και περιφερειακές αλυσίδες εφοδιασμού. Το ηλεκτρονικό εμπόριο, το εμπόριο ενέργειας και πρώτων υλών, τα ζητήματα βιωσιμότητας, τα εργασιακά και περιβαλλοντικά πρότυπα, και άλλες πτυχές των διεθνών εμπορικών σχέσεων που θεωρούνται απαραίτητες, δεν καλύπτονται από τον ΠΟΕ (Hoffmann, 2021) ενώ καθίσταται ολοένα και πιο σημαντικό να ενισχυθεί ο ρόλος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις αλυσίδες αξίας. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, οι χώρες στράφηκαν σε διμερείς διαπραγματεύσεις και ο αριθμός των διμερών προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών εκτοξεύτηκε στα ύψη.

Οι απαρχαιωμένοι κανόνες συνεπάγονται και τη δυσκολία αντιμετώπισης των τάσεων προστατευτισμού, ειδικά σε τομείς όπου οι κανονισμοί του είναι αδύναμοι. Δεν είναι αβάσιμη η κριτική που ασκείται στο μηχανισμό επίλυσης διαφορών του, ότι δηλαδή δεν μπορεί να περιορίσει τις πρακτικές που στρεβλώνουν το εμπόριο χωρών όπως η Κίνα. Έτσι, το Πεκίνο συνεχίζει να παρέχει κρατικές επιδοτήσεις και κάνει ελάχιστα για να σταματήσει την παραβίαση της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό οδήγησε τις ΗΠΑ σε πολιτικές προστατευτισμού, παρακάμπτοντας τον ΠΟΕ, υπονομεύοντας περαιτέρω την αξιοπιστία του και αδιαφορώντας για το ότι τα προστατευτικά μέτρα στο διεθνές εμπόριο έχουν συχνά ανεπιθύμητες συνέπειες και δημιουργούν γεωπολιτικές τριβές. Εάν οι κυβερνήσεις περιορίζουν την κυκλοφορία των αγαθών με σαφή πρόθεση να εξασφαλίσουν αγαθά εντός των συνόρων τους, τα μέτρα πρέπει να καταστούν διαφανή και ορατά, ώστε όχι μόνο να μη χαθεί η εμπιστοσύνη αλλά και να δοθεί η δυνατότητα στις χώρες να μάθουν η μία από την άλλη, αποκαθιστώντας τη συνεργασία. Σε διαφορετική περίπτωση θα υπάρχουν μεσοπρόθεσμες απώλειες ευημερίας, αφού θα παρεμποδίζεται η ανταλλαγή ιδεών και αγαθών και θα επιβραδύνεται η πρόοδος.

Χρειάζεται ένας παγκόσμιος συντονισμός, ώστε οι αποφάσεις εμπορικής πολιτικής να μετριάσουν τον αρνητικό αντίκτυπο αυτών των σύνθετων γεγονότων, τα οποία επιβραδύνουν την ανάκαμψη. Λόγω αφενός των αρχών του ΠΟΕ, που ισχύουν σχεδόν

παγκοσμίως και αφετέρου των σημαντικών καθηκόντων του, ο οργανισμός εξακολουθεί να είναι απαραίτητος. Προτεραιότητα λοιπόν πρέπει να αποτελέσει η ανοικοδόμηση της εμπιστοσύνης στον ΠΟΕ ως οντότητα που είναι σε θέση να παράσχει παγκόσμιες απαντήσεις.

4.6 Η βαρύτητα των γεωπολιτικών εξελίξεων

Οι ανοιχτές αγορές και το ελεύθερο εμπόριο ήταν ένα βασικό δόγμα της διεθνούς τάξης που αναδύθηκε από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Έκτοτε η ευρεία συναίνεση σχετικά με τα οφέλη από το χαμηλότερο εμπορικό κόστος οδήγησε σε μια συνεχή εμβάθυνση του διεθνούς εμπορικού καθεστώτος. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, αυτή η συναίνεση διευρύνθηκε. Η Ε.Ε. κινήθηκε προς τα ανατολικά και πολλές χώρες προσχώρησαν στον ΠΟΕ, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας και της Κίνας. Ωστόσο, την τελευταία δεκαετία, η ανάδυση της Κίνας ως νέας υπερδύναμης έναντι των κατεστημένων ΗΠΑ οδήγησε σε στρατηγικό ανταγωνισμό μεταξύ αυτών των χωρών, έναν ανταγωνισμό στον οποίο οι γεωπολιτικές δυνάμεις και η επιθυμία περιορισμού της αλληλεξάρτησης παίρνουν την προτεραιότητα έναντι της διεθνούς συνεργασίας.

Οι γεωπολιτικές και γεωοικονομικές αλλαγές ανέκαθεν αποσταθεροποιούσαν το παγκόσμιο εμπορικό σύστημα. Τα τελευταία χρόνια όμως, με τις συνεχιζόμενες εντάσεις ΗΠΑ-Κίνας και τις οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Ρωσία από μια μερίδα δυτικών οικονομιών, το εμπόριο έχει λάβει ακόμα πιο έντονα «γεωπολιτική στροφή». Εκτός όμως από τα γεωπολιτικά και απλές πολιτικές αποφάσεις επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο. Τα πρόσφατα lockdowns στην Κίνα για την πρόληψη της εξάπλωσης του COVID-19 διακόπτουν και πάλι το θαλάσσιο εμπόριο σε μια εποχή που οι πιέσεις στην αλυσίδα εφοδιασμού φαίνονταν να μειώνονται. Αυτό οδήγησε σε εκ νέου ελλείψεις μεταποιητικών εισροών και υψηλότερο πληθωρισμό, προσθέτοντας επιπλέον λόγους για περιορισμό της αλληλεξάρτησης ή και σταδιακή αποσύνδεση των διαφορετικών περιφερειακών μπλοκ.

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ: ΠΙΘΑΝΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δύο είναι τα επικρατέστερα σενάρια για το πώς οι γεωπολιτικές εξελίξεις αναμένεται να επηρεάσουν το διεθνές εμπόριο στο άμεσο μέλλον: να επικρατήσει ένας νέος ψυχρός πόλεμος ή να επέλθει έντονη περιφερειοποίηση.

5.1 Το σενάριο ενός νέου ψυχρού πολέμου

Τα ισχυρά αντίποινα της Ε.Ε., των Ηνωμένων Πολιτειών και των συμμάχων τους κατά της Ρωσίας στο πλαίσιο του πολέμου στην Ουκρανία υποδηλώνουν ότι η διεθνής οικονομική τάξη που βασίζεται σε ανοιχτές αγορές και διευρυμένη παγκοσμιοποίηση θα μπορούσε να αντικατασταθεί από ένα πιο κατακερματισμένο διεθνές οικονομικό σύστημα. (Bekkers & Goes, 2022). Έτσι διαφαίνεται ως πιθανή η αναβίωση ενός νέου ψυχρού πολέμου με ξεκάθαρα οριοθετημένες σφαίρες επιρροής. Από τη μία πλευρά οι ΗΠΑ και οι χώρες του ΝΑΤΟ και από την άλλη ένα αυταρχικό μπλοκ εξουσίας με επικεφαλής τη Ρωσία και την Κίνα. Οι δύο πόλοι θα ανταγωνίζονται όλο και περισσότερο σε όλα τα επίπεδα αλλά κορυφαία προτεραιότητα για το δυτικό μπλοκ θα είναι η ανεξαρτησία από τα κινεζικά προϊόντα και από το ρωσικά ορυκτά καύσιμα.

Το παγκόσμιο εμπόριο θα χαρακτηρίζεται από δύο ανταγωνιστικές αλλά όχι απομονωμένες περιοχές συναλλαγών. Τα αντίπαλα μπλοκ θα χρησιμοποιούν τις τεχνολογίες και το εμπόριο ως μέσα εξουσίας, σε μια προσπάθεια να μειώσουν την εξάρτηση ο ένας από τον άλλο. Οι ΗΠΑ θα επιδιώξουν πιθανότατα να δημιουργήσουν νέες υπερεθνικές δομές εμπορικής συνεργασίας με κράτη όπως η Ιαπωνία, η Νότια Κορέα, η Αυστραλία, η Ινδία και με χώρες της Νότιας Αμερικής. Στόχος των νέων υπερεθνικών δομών θα είναι να αντικατασταθούν οι πολλές διαφορετικές διμερείς συμφωνίες με μια πιο συγκροτημένη συμφωνία αντιδρώντας έστω και ως καθυστερημένη απάντηση στις ασιατικές ήδη υπογεγραμμένες συμφωνίες όπως η RCEP. Η Κίνα από την άλλη πλευρά θα επιδιώκει να διευρύνει την πρωτοβουλία Belt & Road²⁸ αυξάνοντας την επιρροή της στους διαδρόμους

²⁸ Το Belt & Road είναι μια παγκόσμια στρατηγική ανάπτυξης υποδομών που υιοθέτησε η κινεζική κυβέρνηση το 2013 επενδύοντας σε σχεδόν 70 χώρες και διεθνείς οργανισμούς. Μια από τις κομβικές επενδύσεις για την Κίνα είναι το λιμάνι του Πειραιά.

του «Νέου Δρόμου του Μεταξιού» ενώ παράλληλα θα συνεχίσει να αναζητά εταίρους για περαιτέρω συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου. Η Ρωσία, με τη δύναμη που της δίνει η ενεργειακή εξάρτηση πολλών χωρών, θα επιδιώκει τον έλεγχο της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας, τον περιορισμό της επιρροής του ΝΑΤΟ και την αλλαγή της αρχιτεκτονικής άμυνας στην Ευρώπη.

Η Ευρώπη, από την πλευρά της, η οποία ήδη φαίνεται ως ζημειωμένη σε επιρροή και αξιοπιστία τους τελευταίους μήνες, θα κοπιάζει να διατηρήσει την ανεξαρτησία της ανάμεσα στους δύο γίγαντες. Παρά τους στενούς διατλαντικούς δεσμούς, πιο πιθανό φαίνεται να συνεχίσει το εκτεταμένο εμπόριο με τη Ρωσία και την Κίνα, προς ενόχληση ασφαλώς των ΗΠΑ. Το εμπόριο ενέργειας και πρώτων υλών άλλωστε θα παραμείνει ιδιαίτερα ανταγωνιστικό και η πολυπόθητη ανεξαρτησία δεν μπορεί να επιτευχθεί εύκολα.

Εάν αυτό το σενάριο επικρατήσει, οι περιφερειακές συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου θα διαμορφώνουν πλέον το παγκόσμιο εμπόριο και ο ήδη αποδυναμωμένος ΠΟΕ θα δυσκολεύεται να βρει το ρόλο του. Μια πρόσφατη μελέτη υπολόγισε ότι μια πιθανή αποσύνδεση του παγκόσμιου εμπορικού συστήματος σε δύο μπλοκ – ένα μπλοκ με επίκεντρο τις ΗΠΑ και ένα μπλοκ με επίκεντρο τη Ρωσία και την Κίνα – θα μείωνε την παγκόσμια ευημερία το 2040 κατά περίπου 5%. Οι απώλειες θα ήταν μεγαλύτερες (πάνω από 10%) σε περιοχές χαμηλού εισοδήματος, όπου θα ήταν ιδιαίτερα επιζήμια η παραίτηση από αναντικατάστατες εισροές από ένα από τα δύο μπλοκ (Bekkers & Goes, 2022).

5.2 Το σενάριο της περιφερειοποίησης

Εάν πρυτανεύσει η λογική και αποκλιμακωθούν έστω και μερικώς οι εντάσεις, αυτό δε σημαίνει σε καμία περίπτωση επιστροφή στην πρότερη δομή του διεθνούς εμπορίου. Αντίθετα αναμένεται αυξημένη περιφερειοποίηση επιδεινώνοντας την αντιστροφή της ολοκλήρωσης του διεθνούς εμπορίου. Είναι πιθανό το παγκόσμιο εμπόριο να χαρακτηρίζεται πλέον από πολλές περιφερειακές συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών και πολυμερείς συμφωνίες. Οι ΗΠΑ, η Ευρώπη, η Ρωσία και η Κίνα θα υπάρχουν δίπλα δίπλα σε μια ήπια, μη επιθετική, εμπορική σύγκρουση. Για το δυτικό μπλοκ, ωστόσο, η

στρατιωτική αποδυνάμωση της Ρωσίας και η ανεξαρτησία από την Κίνα θα εξακολουθούν να είναι οι κορυφαίες προτεραιότητες στους στρατηγικούς του προβληματισμούς ενώ η Κίνα, ως περιφερειακός ηγεμόνας, θα προσπαθεί να κυριαρχήσει στην Ασία και την Ωκεανία ως προμηθευτής ενέργειας και πρώτων υλών.

Σε περίπτωση επικράτησης αυτού του σεναρίου, η Ευρώπη θα υπερασπίζεται τη δημοκρατία και τη διαφορετικότητα στον κόσμο αλλά παράλληλα θα επιδιώκει να παραμείνει σε οικονομική ανταλλαγή με τη Ρωσία και την Κίνα. Επίσης η περιοχή του Ινδο-Ειρηνικού, που έχει ήδη εξελιχθεί ως η σημαντικότερη αναπτυσσόμενη αγορά, δεν μπορεί εύκολα να αποκλειστεί από την εμπορική συνεργασία γιατί κάτι τέτοιο θα διατάραζε σοβαρά τη δυτική οικονομία. Επειδή ο κίνδυνος κλιμάκωσης της ψυχρότητας θα είναι πάντα παρόν, η Ευρώπη θα πρέπει να βρει τον τρόπο να διατυπώνει και να επιβάλλει ευκολότερα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα. Τούτο προϋποθέτει την απόκτηση εκτεταμένων εξουσιών από τα κράτη μέλη της καθώς και μια πιο ουσιαστική πολιτική ενότητα.

Οι παγκόσμιοι θεσμοί (ΟΗΕ, ΠΟΕ κλπ) θα μεταρρυθμιστούν και θα ανακτήσουν μέρος της προηγούμενης επιρροής και της αξίωσης για διαμόρφωση πολιτικών. Παρόλο που ο σχεδιασμός τους και το νέο παγκόσμιο μοντέλο συνεργασίας θα αποτελούν ένα ακόμα μέρος της εμπορικής αναμέτρησης μεταξύ των διαφορετικών δυνάμεων, θα είναι σε θέση να διαδραματίζουν διαιτητικό ρόλο. Αδιαμφισβήτητα και με αυτό το σενάριο, τα κράτη θα έχουν υψηλές αμυντικές δαπάνες, επενδύοντας σε μεγάλο βαθμό σε συμβατικούς εξοπλισμούς καθώς και σε ασφάλεια στον κυβερνοχώρο ενώ θα αναπτύσσεται μια ολοένα και πιο έντονη νοοτροπία «πρώτα η χώρα μου».

5.3 Συμπεράσματα

Το διεθνές εμπόριο έχει υποστεί πολλούς κραδασμούς τα τελευταία χρόνια. Προηγήθηκαν οι εμπορικές εντάσεις όπως αυτή μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας και η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε. και ακολούθησε η κρίση της πανδημίας COVID-19, που ώθησε την παγκόσμια οικονομία σε μια ύφεση πρωτοφανούς σοβαρότητας και

ανέδειξε τόσο τα τρωτά όσο και τα δυνατά σημεία της διασυνδεδεμένου εμπορίου. Τους τελευταίους μήνες η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία διατάραξε περαιτέρω το διεθνές εμπόριο, την οικονομική δραστηριότητα και τον πληθωρισμό μέσω της ανόδου των τιμών της ενέργειας και των βασικών εμπορευμάτων και μέσω της εξασθένηση της εμπιστοσύνης.

Δεν μπορεί να γίνει σε καμία περίπτωση ασφαλής πρόβλεψη, αλλά όλα συντείνουν στο ότι οι μελλοντικές κρίσεις θα αφορούν φυσικές καταστροφές, νέες πανδημίες αλλά και τεχνολογικές επιθέσεις, κυρίως κυβερνοεπιθέσεις. Παράλληλα, οι κοινωνικές ανισότητες, η ευθραυστότητα της οικονομικής ανάπτυξης, οι πολιτικές αβεβαιότητες και οι γεωπολιτικές εντάσεις επίσης αυξάνονται, προμηνύοντας ακόμα περισσότερες κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις. Η απρόσκοπτη συνέχιση του διεθνούς εμπορίου είναι κομβικής σημασίας για την αντιμετώπιση των παραπάνω κλυδωνισμών.

Οι επικριτές του διεθνούς εμπορίου υποστηρίζουν ότι το εμπόριο μπορεί να αυξήσει τις ευπάθειες των χωρών και να διασπείρει κραδασμούς, γιατί εκθέτει τις χώρες σε κινδύνους και ταυτόχρονα διευκολύνει τη μετάδοση αυτών των κινδύνων μέσω οικονομικών, ταξιδιωτικών και ψηφιακών συνδέσεων. Για παράδειγμα, η κινητικότητα των ανθρώπων που σχετίζονται με το εμπόριο μπορεί να είναι φορέας μετάδοσης ασθενειών. Το εμπόριο μπορεί επίσης να επιβαρύνει έμμεσα το περιβάλλον, επιδεινώνοντας την κλιματική αλλαγή. Αλλά κυρίως η αλληλεξάρτηση των χωρών στο εμπόριο, μέσω των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας, είναι αυτή που καθιστά τις χώρες στο σύνολό τους ευάλωτες στις κρίσεις, επειδή ο αντίκτυπος ενός σοκ σε έναν «κρίκο» της αλυσίδας μπορεί να επηρεάσει πολλούς άλλους «κρίκους» εμποδίζοντας ή διαταράσσοντας προσωρινά τα δίκτυα παραγωγής και διανομής.

Ως απάντηση προτάθηκε το περιφερειακό εμπόριο και η προώθηση της αυτάρκειας. Το περιφερειακό εμπόριο όμως ενέχει τον κίνδυνο οι εξαγωγές να συγκεντρωθούν σε λίγα προϊόντα ή σε λίγους εξαγωγικούς προορισμούς. Σε αυτήν την περίπτωση, οι συνέπειες μιας κρίσης μπορεί να έχουν τεράστιο αντίκτυπο στη χώρα σε αντίθεση με τις διαφοροποιημένες οικονομίες που μπορούν να ελιχθούν. Παρομοίως, οι πολιτικές που στοχεύουν στην αύξηση της οικονομικής ανθεκτικότητας μέσω της προώθησης της αυτάρκειας και μέσω της χαλάρωσης της εμπορικής ολοκλήρωσης πολύ πιθανά και αυτές

θα έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα, αφού θα επέλθει πληθωρισμός, μειώνοντας στην πραγματικότητα την οικονομική ανθεκτικότητα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η συνεργασία είναι αυτή που θα εξοπλίσει καλύτερα τις χώρες για να αντιμετωπίσουν τους μελλοντικούς κραδασμούς. Ως πηγή οικονομικής ανάπτυξης και παραγωγικότητας, το εμπόριο μπορεί αφενός να εξασφαλίζει τα τεχνικά, θεσμικά και οικονομικά μέσα και αφετέρου να διασφαλίσει ότι κρίσιμες υπηρεσίες, όπως μεταφορές, ασφάλιση, τηλεπικοινωνίες, υλικοτεχνική υποστήριξη, καθώς και κρίσιμα αγαθά, είναι διαθέσιμα έγκαιρα πριν και μετά από ένα χτύπημα σοκ. Ακόμα, δίνει στις χώρες τη δυνατότητα να αλλάξουν από εγχώριους σε εξωτερικούς προμηθευτές σε περίπτωση εγχώριων ελλείψεων. Τέλος, το εμπόριο συμβάλλει στην οικονομική ανάκαμψη από τους κραδασμούς βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα της διανομής, επιτρέποντας τη δημιουργία θέσεων εργασίας που σχετίζονται με τις εξαγωγές, οδηγώντας τελικά σε αύξηση της απασχόλησης και αυξημένη παραγωγικότητα και καινοτομία.

Πολύ σημαντικό εργαλείο είναι και ο ψηφιακός μετασχηματισμός που έχει πλέον επιταχυνθεί. Δίνει στις χώρες πρόσβαση στα δεδομένα με οργανωμένο τρόπο, ώστε να έχουν τα μέσα που απαιτούνται για τη διαχείριση των αλυσίδων εφοδιασμού τους σε πραγματικό χρόνο και συνακόλουθα να έχουν την ευκαιρία να αυξήσουν τις πωλήσεις τους διεθνώς. Αυτές που ασπάζονται τη νέα τεχνολογία και έχουν σταθερές δεσμεύσεις για την αυτοματοποίηση των λειτουργιών της εφοδιαστικής αλυσίδας θα έχουν σαφώς ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων.

Κρίσιμη είναι και η αναβάθμιση του ΠΟΕ καθώς και η συνεργασία του με τους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς που ειδικεύονται σε βασικές πτυχές της οικονομικής ανθεκτικότητας, όπως η πρόληψη κινδύνων, η ανακούφιση από καταστροφές, η δημόσια υγεία, η κλιματική αλλαγή, η προστασία του περιβάλλοντος και η χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Θα πρέπει να συνδυαστεί με τη διατήρηση ανοικτών διεθνών ροών δεδομένων με ευρύτερο στόχο την ταχεία υπέρβαση σειράς εμπορικών φραγμών και στενώσεων.

Τέλος, η αειφορία και η κλιματική ουδετερότητα είναι δικαίως οι νέες κατευθυντήριες αρχές για το διεθνές εμπόριο, σε συνδυασμό πάντα με την ενέργεια (τον τρόπο παραγωγής

και την τιμή της). Η πρόσφατη αύξηση των τιμών της ενέργειας είναι εκ των σημαντικότερων προκλήσεων της τρέχουσας χρονιάς προκαλώντας αφενός προβλήματα στη βιομηχανία και στην πολιτική αλλά και ανησυχίες για τις γεωπολιτικές συνέπειες, που η ιστορία έχει δείξει ότι μπορεί να επέλθουν. Οι χώρες πρέπει να εξασφαλίσουν τον ενεργειακό τους εφοδιασμό επενδύοντας σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας γεγονός που θα μειώσει τις εκπομπές CO₂, θα μειώσει την εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα με τις ασταθείς τιμές τους και θα οδηγήσει σε χαμηλότερες τιμές ενέργειας μακροπρόθεσμα.

Τα παραπάνω θα τονώσουν το διεθνές εμπόριο το οποίο προϋποθέτει και συνεπάγεται πρωτίστως ειρήνη, συνεργασία, και οικονομική ανάπτυξη. Είναι μονόδρομος οι χώρες να δεσμευτούν και να συνεργαστούν με κοινούς στόχους στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του ρόλου των διεθνών ιδρυμάτων, της εξασφάλισης του μέλλοντος της ψηφιακής παγκοσμιοποίησης και της αποτροπή του κινδύνου οι φτωχότερες χώρες του κόσμου να μην καταφέρουν να συγκλίνουν με τις πλουσιότερες κατά τη νέα, μεταπανδημική εποχή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- A. Raj, A. M. (2022). Supply chain management during and post-COVID-19 pandemic. *Journal of Business Research*, 1125–1139.
- Afesorgbor et al. (2021, Ιουν. 16). *Covid 19 has shown a light on how globalization can tackle inequality*. Ανάκτηση Απρ. 20, 2022, από theconversation.com: <https://theconversation.com/covid-19-has-shone-a-light-on-how-globalization-can-tackle-inequality-162046>
- Alibert, J.-P. (2021, Ιουν. 8). *Sécurité et souveraineté des données : l'UE est-elle encore dans la course ?* Ανάκτηση Απρ. 30, 2022, από Forbes: <https://www.forbes.fr/technologie/securite-et-souverainete-des-donnees-lue-est-elle-encore-dans-la-course/>
- Attinasi et al. (2021, Μάρτ 20). *What is driving the recent surge in shipping costs?* Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από European Central Bank: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2021/html/ecb.ebbox202103_01~8ecbf2b17c.en.html
- Baker, P. (2021, Ιουν. 14). *Accelerated deployment of AI solutions in international trade*. Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από International Economic: https://www.tradeeconomics.com/applying-artificial-intelligence-to-drive-growth-and-efficiency-in-global-value-chains/#_edn1
- Bekkers & Goes. (2022, Μαρτ. 29). *The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation: An illustrative simulation study*. Ανάκτηση Απρ. 22, 2022, από VOX EU: <https://voxeu.org/article/impact-geopolitical-conflicts-trade-growth-and-innovation>
- Blackburn et al. (2020, Απρ. 22). *Digital strategy in a time of crisis*. Ανάκτηση Απρ. 23, 2022, από McKinsey: <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/digital-strategy-in-a-time-of-crisis>
- Bloomberg. (2022, Ιαν. 14). *China's Trade Surplus Hit a Record \$676 Billion in 2021*. Ανάκτηση Απρ. 30, 2022, από Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-01-14/china-posts-record-trade-surplus-in-2021-on-soaring-exports>
- Bradley, J. (2020, Απρ. 9). *In Scramble for Coronavirus Supplies, Rich Countries Push Poor Aside*. Ανάκτηση Απρ. 23, 2022, από The New York Times: <https://www.nytimes.com/2020/04/09/world/coronavirus-equipment-rich-poor.html>
- Brenton & Chemutai. (2021). *The Trade and Climate Change Nexus*. Washington: World Bank Group.

- Cohen, A. (2015, Απρ. 22). *How big data will transform global trade*. Ανάκτηση Απρ. 22, 2022, από World Economic Forum: <https://www.weforum.org/agenda/2015/04/how-big-data-will-transform-global-trade/>
- Colom, J. B. (2020). *Geopolitics and Trade in changing times*. Barcelona: CIDOB.
- Engel et al. (2021). *The Distributional Impacts of Trade*. Washington: World Bank Group.
- Eurostat. (n.d.). *International Trade in Goods*. Ανάκτηση Μαΐου 8, 2022, από Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods&oldid=559516#The_three_large_st_global_players_for_international_trade:_EU.2C_China_and_the_USA
- Eurostat-b. (2022, Μαρτ. 24). *EU imports and exports increased in 2021*. Ανάκτηση Μαΐου 6, 2022, από Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220324-1>
- Flach & Teti. (2021). Die Zukunft der EU-China-Handelspolitik: Herausforderungen angehen und eigene Handelsinteressen selbstbewusst vertreten. *Wirtschaftsdienst*, 849–853.
- Flores, A. (2020, Οκτ. 23). *Big Data Streamlining International Trade*. Ανάκτηση Απρ. 22, 2022, από Mexico Business News: <https://mexicobusiness.news/trade-and-investment/news/big-data-streamlining-international-trade>
- Frankel & Romer. (1999). Does trade cause growth? *American Economic Review*, 379-399.
- Garcia-Herrero et al. (2020). *EU-China trade and investment relations in challenging times*. Brussels: European Parliament.
- Gentinetta, K. (2022, Μαρτ. 19). *Für die Zukunft der Globalisierung braucht es eine neue Weltwirtschaftsordnung*. Ανάκτηση Απρ. 28, 2022, από NZZ Magazin: <https://magazin.nzz.ch/nzz-am-sonntag/wirtschaft/fuer-die-zukunft-der-globalisierung-braucht-es-eine-neue-weltwirtschaftsordnung-ld.1675439?reduced=true#back-register>
- Giles, C. (2017, Νοεμβρ. 16). *Economists must work harder to justify liberal trade order*. Ανάκτηση Απρ. 22, 2022, από Financial Times: <https://www.ft.com/content/67f07e5c-a2b4-11e7-8d56-98a09be71849>
- Gopalakrishnan et al. (2021, Δεκ. 21). *2021 Year in Review in 11 Charts: The Inequality Pandemic*. Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από The World Bank: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/12/20/year-2021-in-review-the-inequality-pandemic>
- Green, A. (2017, Νοεμβ. 10). *Will blockchain accelerate trade flows?* Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από Financial Times: <https://www.ft.com/content/a36399fa-a927-11e7-ab66-21cc87a2edde>

- Grimsley, S. (n.d.). *What is Global Trade? - Definition, Advantages & Barriers*. Ανάκτηση Απρ. 16, 2022, από study.com: <https://study.com/academy/lesson/what-is-global-trade-definition-advantages-barriers.html>
- Hansen, S. (2018, Οκτ. 4). *What Are the Top U.S. Exports?* Ανάκτηση Απρ. 22, 2022, από Investopedia: <https://www.investopedia.com/news/what-are-top-us-exports-0/>
- Haurie, K. (2020, Αυγ. 12). *Data analytics is transforming supply chain management*. Ανάκτηση Απρ. 21, 2022, από Thomson Reuters: <https://www.thomsonreuters.com/en-us/posts/international-trade-and-supply-chain/data-analytics-supply-chain-management/>
- Hoffmann, M. (2021, Δεκ. 21). *Die Zukunft der Welthandelsorganisation*. Ανάκτηση Απρ. 23, 2022, από Germany Trade and Invest: <https://www.gtai.de/de/trade/wto/zoll/eu-schliesst-bilaterale-vertraege-und-fordert-wto-reform-130442>
- IMF. (Απρ. 2022). *World Economic Outlook*. Washington DC: International Monetary Fund.
- Jenkins, A. (2021, Μαΐου 3). *Just-in-Time vs Just-in-Case: Choosing the Right Strategy*. Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από Oracle NetSuite: <https://www.netsuite.com/portal/resource/articles/inventory-management/just-in-time-vs-just-in-case.shtml>
- kathimerini.gr. (2021, Δεκ. 11). *Οι ανατροπές είκοσι χρόνια μετά την ένταξη της Κίνας στον ΠΟΕ*. Ανάκτηση Απρ. 26, 2022, από Η Καθημερινή: <https://www.kathimerini.gr/economy/561625327/oi-anatropes-eikosi-chronia-meta-tin-entaxi-tis-kinas-ston-poe/>
- Klöß, S. (2021). *Augmented und Virtual Reality*. Berlin: Bitkom e.V.
- Knüpfper, G. (2022, Απρ. 13). *3D-Druck: Schneller zum Ersatzteil*. Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από Logistik Heute: <https://logistik-heute.de/fachmagazin/fachartikel/extra-3d-druck-3d-druck-schneller-zum-ersatzteil-36589.html>
- Kobrin, S. (2020). How globalization became a thing that goes bump in the night. *Journal of International Business Policy*, 280-286.
- Kramer, L. (2022, Ιαν. 30). *How Importing and Exporting Impacts the Economy*. Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από <https://www.investopedia.com/articles/investing/100813/interesting-facts-about-imports-and-exports.asp>
- Lakner et al. (2021, Ιαν. 11). *Updated estimates of the impact of COVID-19 on global poverty: Looking back at 2020 and the outlook for 2021*. Ανάκτηση Απρ. 30, 2022, από World Bank blogs: <https://blogs.worldbank.org/opendata/updated-estimates-impact-covid-19-global-poverty-looking-back-2020-and-outlook-2021>

- Le Quotidien. (2022, Απρ. 11). *Guerre en Ukraine : la croissance du commerce mondial pourrait être divisée par deux*. Ανάκτηση Απρ. 26, 2022, από lequotidien.lu: <https://lequotidien.lu/economie/ukraine-la-croissance-du-commerce-mondial-pourrait-etre-divisee-par-deux/>
- Lee & Trimmer. (2021). Convergence innovation in the digital age and in the COVID-19. *Journal of Business Research*, 14-22.
- Lobdell, R. (2020, Ιουλ. 16). *Many businesses are using e-commerce for the first time thanks to the pandemic*. Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από Fortune: <https://fortune.com/2020/07/15/ecommerce-online-shopping-coronavirus-business-trends-covid/>
- Lund et al. (2019). *Globalization in transition: The future of trade and value chains*. www.mckinsey.com: McKinsey Global Institute.
- MA-a, Y. (2021, Οκτ. 13). *Export trade in China - statistics & facts*. Ανάκτηση Απρ. 30, 2022, από Statista: <https://www.statista.com/topics/1456/export-in-china/#dossierKeyfigures>
- MA-b, Y. (2022, Μαρτ. 10). *U.S. exports to China - statistics & facts*. Ανάκτηση Απρ. 30, 2022, από Statista: <https://www.statista.com/topics/2315/us-exports-to-china/>
- marketsandmarkets.com. (2021, Ιούλ. 15). *Industrial IoT Market*. Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από www.marketsandmarkets.com: <https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/industrial-internet-of-things-market-129733727.html>
- Martin et al. (2021). Effects of the pandemic crisis on entrepreneurship and. *Journal of Business Research*, 345–353.
- moneyreview.gr. (2022, Απρ. 6). *Πλήγμα 2,8% στο παγκόσμιο εμπόριο λόγω του πολέμου στην Ουκρανία*. Ανάκτηση Απρ. 22, 2022, από Money Review: <https://www.moneyreview.gr/business-and-finance/72963/pligma-2-8-sto-pagkosmio-emporio-logo-toy-polemoy-stin-oykrania/>
- Mutikani, L. (2022, Φεβρ. 8). *Robust imports boost U.S. trade deficit to record high in 2021*. Ανάκτηση Μαΐου 8, 2022, από Reuters: <https://www.reuters.com/business/us-trade-deficit-rises-december-deficit-2021-largest-record-2022-02-08/>
- Naudé, W. (2020, Μαρτ. 23). *Trade after Coronavirus (COVID-19): Using Big Data to Diversify Exports*. Ανάκτηση Απρ. 22, 2022, από medium.com: <https://medium.com/@wimnaude/using-big-data-to-find-new-markets-for-exports-lost-due-to-the-corona-covid-19-virus-the-case-47f5a63733ec>
- Nicita Peters & Razo. (2021, Οκτ. 6). *International trade is back, but not for all*. Ανάκτηση Απρ. 24, 2022, από UNCTAD: <https://unctad.org/news/international-trade-back-not-all>

- Nizita & Razo. (2021, Απρ. 27). *China: The rise of a trade titan*. Ανάκτηση Μαΐου 4, 2022, από UNCTAD: <https://unctad.org/news/china-rise-trade-titan>
- Onesource. (2021). *How Big Data and Data Analytics Will Transform Supply Chains*. Toronto: Thomson Reuters.
- Ortiz-Ospina & Beltekian. (2018, Οκτ. 15). *Trade and Globalization*. Ανάκτηση Απρ. 17, 2022, από Our World in Data: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization#trade-around-the-world-today>
- Paqué, K.-H. (2020). *Folgen der Krise für die Globalisierung*. Ανάκτηση Απρ 23, 2022, από Ipd: <https://www.lpb-bw.de/wirtschaft-und-corona#c65339>
- Parthie, S. (2022, Φεβρ. 8). *Klimaneutralität ist der Schlüssel zur Zukunft der europäischen Industrie*. Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από Euractiv: <https://www.euractiv.de/section/energie-und-umwelt/opinion/klimaneutralitaet-ist-der-schluessel-zur-zukunft-der-europaeischen-industrie/>
- Petropoulos & Sapir. (2020). *Data flows, artificial intelligence and international trade: impacts and prospects for the value chains of the future*. Brussels: European Parliament.
- Pina & Lodi. (2021). Trade and Global Value Chains at the Time of Covid-19. *THE INTERNATIONAL SPECTATOR*, 92-110.
- Pratt, M. (2022, Μαρτ. 30). *Top 8 IoT applications and examples in business*. Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από TechTarget: <https://www.techtarget.com/iotagenda/tip/Top-8-IoT-applications-and-examples-in-business>
- Raud & MacKinnon. (2022, Μαρτ. 8). *China's Digital Currency and Blockchain Network: Disparate Projects or Two Sides of the Same Coin?* Ανάκτηση Απρ. 27, 2022, από Stanford University: <https://digichina.stanford.edu/work/chinas-digital-currency-and-blockchain-network-disparate-projects-or-two-sides-of-the-same-coin/>
- Rioux, M. (2020, Απρ. 5). *À quoi ressemblera le commerce international après la pandémie?* Ανάκτηση Απρ. 28, 2022, από Radio Canada: <https://ici.radio-canada.ca/nouvelle/1690217/pandemie-coronavirus-economie-consequences-commerce-chine>
- Sabanoglu, T. (2021, Αυγ. 11). *Value of the leading merchandise exporters worldwide in 2020, by exporting nation*. Ανάκτηση Μαΐου 3, 2022, από Statista: <https://www.statista.com/statistics/252124/value-of-the-leading-merchandise-exporters-worldwide-by-exporting-nation/>
- Schmucker, C. (2018, Οκτ. 1). *Die WTO ist nicht tot*. Ανάκτηση Απρ. 28, 2022, από Bundeszentrale für politische Bildung: <https://www.bpb.de/themen/wirtschaft/freihandel/274498/die-wto-ist-nicht-tot/>

- Sostero et al. (2020). *Teleworkability and the COVID-19 crisis*. Seville: Joint Research Centre of the European Commission.
- Swanson, A. (2018, Φεβρ. 2). *U.S.-China Trade Deficit Hits Record, Fueling Trade Fight*. Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από Financial Times: <https://www.nytimes.com/2018/02/06/us/politics/us-china-trade-deficit.html>
- SWZ. (2021, Απρ. 2). *Welthandel, ahoi! Wie wichtig internationale Wasserstraßen sind*. Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από Sudtiroler Wirtschaftszeitung: <https://swz.it/welthandel-ahoi-wie-wichtig-internationale-wasserstrassen-sind/>
- tanea.gr. (2020, Δεκ. 2). *Τεχνητή νοημοσύνη : Απαραίτητη για τις επιχειρήσεις λέει ο ΣΕΒ*. Ανάκτηση Απρλ. 25, 2022, από tanea.gr: <https://www.tanea.gr/2020/12/02/science-technology/texniti-noimosyni-aparaititi-gia-tis-epixeiriseis-leei-o-sev/>
- Tesch et al. (2021). *How Covid-19 changed global trade forever*. Amsterdam: Atradius.
- UNCTAD-a. (2022, Φεβρ. 17). *Global trade update*. United Nations.
- UNCTAD-b. (2021). *Handbook of Statistics*. New York: United Nations.
- UNCTAD-c. (2021, Απρ. 23). *Shipping during COVID-19: Why container freight rates have surged*. Ανάκτηση Απρ. 24, 2022, από UNCTAD: <https://unctad.org/news/shipping-during-covid-19-why-container-freight-rates-have-surged>
- UNCTAD-d. (2021, Ιαν. 24). *Global foreign direct investment fell by 42% in 2020, outlook remains weak*. Ανάκτηση Απρ. 28, 2022, από UNCTAD: <https://unctad.org/news/global-foreign-direct-investment-fell-42-2020-outlook-remains-weak>
- UNCTAD-e. (2021). *Key Statistics and Trends in International Trade*. Geneva: United Nations.
- United Nations et al. (2012). *Manual on Statistics of International Trade in Services 2010*. Geneva: United Nations publication.
- Wienberg, C. (2022, Απρ. 26). *Disrupted Supply Chains Bring Profit Boost to Transport Giants*. Ανάκτηση Μαΐου 1, 2022, από Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-26/maersk-raises-2022-profit-forecast-as-container-boom-persists>
- Williamson, C. (2022, Απρ. 4). *PMI at 18-month low as manufacturing disrupted by Ukraine war and Omicron wave*. Ανάκτηση Απρ. 31, 2022, από IHS Markit: <https://ihsmarkit.com/research-analysis/pmi-at-18month-low-as-manufacturing-disrupted-by-ukraine-war-and-omicron-wave-apr22.html>
- World Bank Group. (2017). *Harnessing the Power of Big Data for Trade and Competitiveness Policy*. Washington DC: World Bank Group.

- Zumburum, J. (2022, Μαρτ. 13). *Η Οικονομική Μαύρη Λίστα της Ρωσίας νέο πλήγμα στην παγκοσμιοποίηση*. Ανάκτηση Απρ. 22, 2022, από [tonima.gr](https://www.tovima.gr/2022/03/13/world/i-oikonomiki-mayri-lista-tis-rosias-neo-pligma-stin-pagkosmioiisi/):
<https://www.tovima.gr/2022/03/13/world/i-oikonomiki-mayri-lista-tis-rosias-neo-pligma-stin-pagkosmioiisi/>
- Αλογοσκούφης, Γ. (2013). *Διεθνής Οικονομική και Παγκόσμια Ιστορία*. Αθήνα: Gutenberg.
- EKT-a. (2022). *Οικονομικό Δελτίο Τεύχος 2/2022*. Frankfurt: European Central Bank.
- EKT-b. (2022). *Global value chains: measurement, trends and drivers*. Frankfurt: European Central Bank.
- EKT-c. (2021). *Οικονομικό Δελτίο Τεύχος 6/2021*. Frankfurt: European Central Bank.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2021, Ιουλ. 7). Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 7ης Ιουλίου 2021 σχετικά με τις εμπορικές παραμέτρους και επιπτώσεις της νόσου COVID-19. Στρασβούργο, Γαλλία.
- Καραγεώργος, Λ. (2022, Ιαν. 6). *Το γεμάτο προκλήσεις μέλλον της ναυτιλίας*. Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από Το Βήμα:
<https://www.tovima.gr/2022/01/06/%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B7%CF%84%CE%B1/to-gemato-prokliseis-mellon-tis-naytilias/>
- Κατσαρός, Γ. (2021, Οκτ. 8). *Παγκόσμια συμφωνία-ορόσημο για τον ελάχιστο φορολογικό συντελεστή*. Ανάκτηση Απρ. 26, 2022, από HuffPost:
https://www.huffingtonpost.gr/entry/paykosmia-semfonia-orosemo-gia-ton-elachisto-forologyiko-senteleste_gr_616093a3e4b0cc44c50c8a6b
- Κινεζικό Υπουργείο Εξωτερικών. (2021, Απρ. 28). *Newsletter der Chinesischen Botschaft in Deutschland*. Ανάκτηση Απρ. 16, 2022, από www.mfa.gov.cn:
<https://www.mfa.gov.cn/ce/cede//det/zt/Newsletter/P020210416846467419497.pdf>
- Κομισιόν-α. (2017, Οκτ. 3). *Commission welcomes agreement on new anti-dumping methodology*. Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από European Commission:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_3668
- Κομισιόν-β. (2020, Οκτ. 9). *EU foreign investment screening mechanism becomes fully operational*. Ανάκτηση Απρ. 30, 2022, από European Commission:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1867
- Κομισιόν-γ. (2021, Ιουν. 15). *Σύσταση του Συμβουλίου Εμπορίου και Τεχνολογίας ΕΕ-ΗΠΑ*. Ανάκτηση Μαΐου 3, 2022, από Ευρωπαϊκή Επιτροπή:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_21_2990

- Κομισιόν-d. (2021, Φεβρ. 18). *Μια ανοικτή, βιώσιμη και δυναμική εμπορική πολιτική*. Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από Ευρωπαϊκή Επιτροπή: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/qanda_21_645
- Κροκίδης, Ξ. (2020, Αυγ. 6). *Τεχνητή Νοημοσύνη: το μεγάλο στοίχημα*. Ανάκτηση Απρ. 25, 2022, από capital.gr: <https://www.capital.gr/me-apopsi/3472883/tehniti-noimosuni-to-megalo-stoixima>
- Μανιούδης, Μ. (2021). *Ετήσια Έκθεση Ελληνικού Εμπορίου*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών της ΕΣΣΕ.
- Μίτσελ, Μ. (n.d.). *Τι είναι το Διαδίκτυο των πραγμάτων (IoT)*. Ανάκτηση Απρ. 20, 2022, από eyewatered.com: <https://eyewatered.com/%CF%84%CE%B9-%CE%B5%CE%AF%CE%BD%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%AF%CE%BA%CF%84%CF%85%CE%BF-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-iot/>
- ΟΟΣΑ. (2017, Σεπτ. 20). *OECD sees synchronised momentum for global economy, but urges further policy action to ensure sustainable and inclusive medium-term growth*. Ανάκτηση Απρ 22, 2022, από OECD: <https://www.oecd.org/economy/oecd-sees-synchronised-momentum-for-global-economy-but-urges-further-policy-action-to-ensure-sustainable-and-inclusive-medium-term-growth.htm>
- ΠΟΕ-a. (2022, Απρ. 12). *Russia-Ukraine conflict puts fragile global trade recovery at risk*. Ανάκτηση Απρ. 23, 2022, από World Trade Organization: https://www.wto.org/english/news_e/pres22_e/pr902_e.htm
- ΠΟΕ-b. (2019). *Technological Innovation, Supply Chain Trade and Workers in a globalized world*. Geneva: World Trade Organisation.
- ΠΟΕ-c. (2022, Απρ. 12). *Russia-Ukraine conflict puts fragile global trade recovery at risk*. Ανάκτηση Απρ. 24, 2022, από World Trade Organization: https://www.wto.org/english/news_e/pres22_e/pr902_e.htm
- ΠΟΕ-d. (2021). *World trade and Economic Growth 2020-2021*. Geneva: World Trade Organization.
- ΠΟΕ-e. (2021). *World Trade Report*. Geneva: World trade Organisation.
- ΠΟΕ-f. (2019). *World Trade Report*. Geneva: World Trade Organization.
- ΠΟΕ-g. (2021, Οκτ. 22). *Trade Policy Review China | Concluding remarks by the Chairperson*. Ανάκτηση Απρ. 23, 2022, από World Trade Organization: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp515_crc_e.htm

ΠΟΕ-η. (2020). *Trade in Value Added and Global Value Chains*. Ανάκτηση Απρ. 29, 2022, από World Trade Organization:

https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/explanatory_notes_e.pdf

Τσιπούρη, Λ. (2015). *Ευρωπαϊκή Οικονομική Ενοποίηση – Μεταξύ Σφύρας και Άκμονος*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.

Ε.Π.
**ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΤΟΜΕΑ**

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Σ.Δ.Δ.Α.)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr